

Универзитет у Београду
Факултет спорта и физичког
васпитања

Др Марија Маџура

Ova prezentacija je nekomercijalna.

Slajdovi mogu da sadrže materijale preuzete sa Interneta, stručne i naučne građe, koji su zaštićeni Zakonom o autorskim i srodnim pravima.

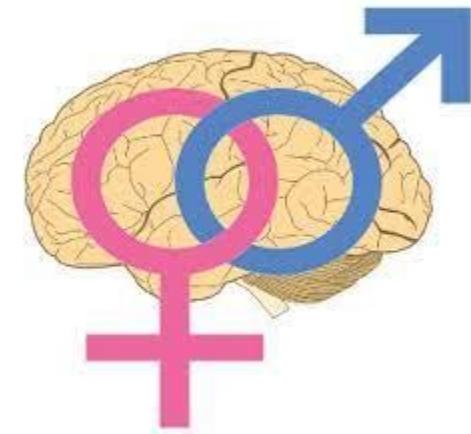
Ova prezentacija se može koristiti samo privremeno tokom usmenog izlaganja nastavnika u cilju informisanja i upućivanja studenata na dalji stručni, istraživački i naučni rad i u druge svrhe se ne sme koristiti –

Član 44 - Dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade za nekomercijalne svrhe nastave:

(1) javno izvođenje ili predstavljanje objavljenih dela u obliku neposrednog poučavanja na nastavi;

- ZAKON O AUTORSKOM I SRODNIM PRAVIMA
("Sl. glasnik RS", br. 104/2009 i 99/2011)

Физичко вежбање и полне разлике

- **Broj žena u sportu je u konstantnom porastu.**

- **Оне се баве данас и типично мушким спортивима (ватерполо, дизање тегова, бокс, фудбал....)**

На пример

- Иако је женски фудбал имао своје прво златно доба у Великој Британији почетком 1920-их, када су неке утакмице имале више од 50.000 гледаоца, 5. децембра 1921., енглески фудбалски савез изгласао је забрану игре.
- Забрана је откazана тек у јулу 1971. године.

- Број играчица у последњих пет година је утростручен.
- Европска првенства се играју од 1982. године.
- Прво Светско првенство за жене организовано је 1991. године у Кини

- Сада је женски фудбал најпопуларнији у САД-у, а веома масован је и у Норвешкој, Шведској, Финској, Данској, Немачкој, Белгији, Италији, Француској, ..., врло популаран у Кини, Јапану, Кореји и Аустралији.

- Ženski organizam je po mnogo čemu specifičan i treba mu posvetiti posebnu pažnju u sportskom treningu i takmičenju
- Izlaganje ženskog organizma preteranom trenažnom opterećenju može izazvati pojedina stanja koja idu u polje patologije

Pažljivim planiranjem opterećenja moguće je izbeći:

- negativne posledice treninga
- organizam sportistkinje očuvati za ulogu majke, i tokom, i nakon, završene sportske karijere.

OpusTennis

Telesni rast i telesni razvoj

- Telesni rast
- Promena veličine kao posledica razmnožavanja ćelija i uvećanja medjućelijske supstance
- Telesni razvoj - više složenih procesa
  - *diferencijacija različitih tkiva
  - *funkcionalno sazrevanje
  - *rast

Zakonitosti rasta i razvoja deteta

- Intenzitet rasta nije jednak (glava)
- Rast nije linearan već se periodi ubrzanih i sporijeg rasta smenjuju

Prva faza ubrzanih rasta (rodj-1.god)

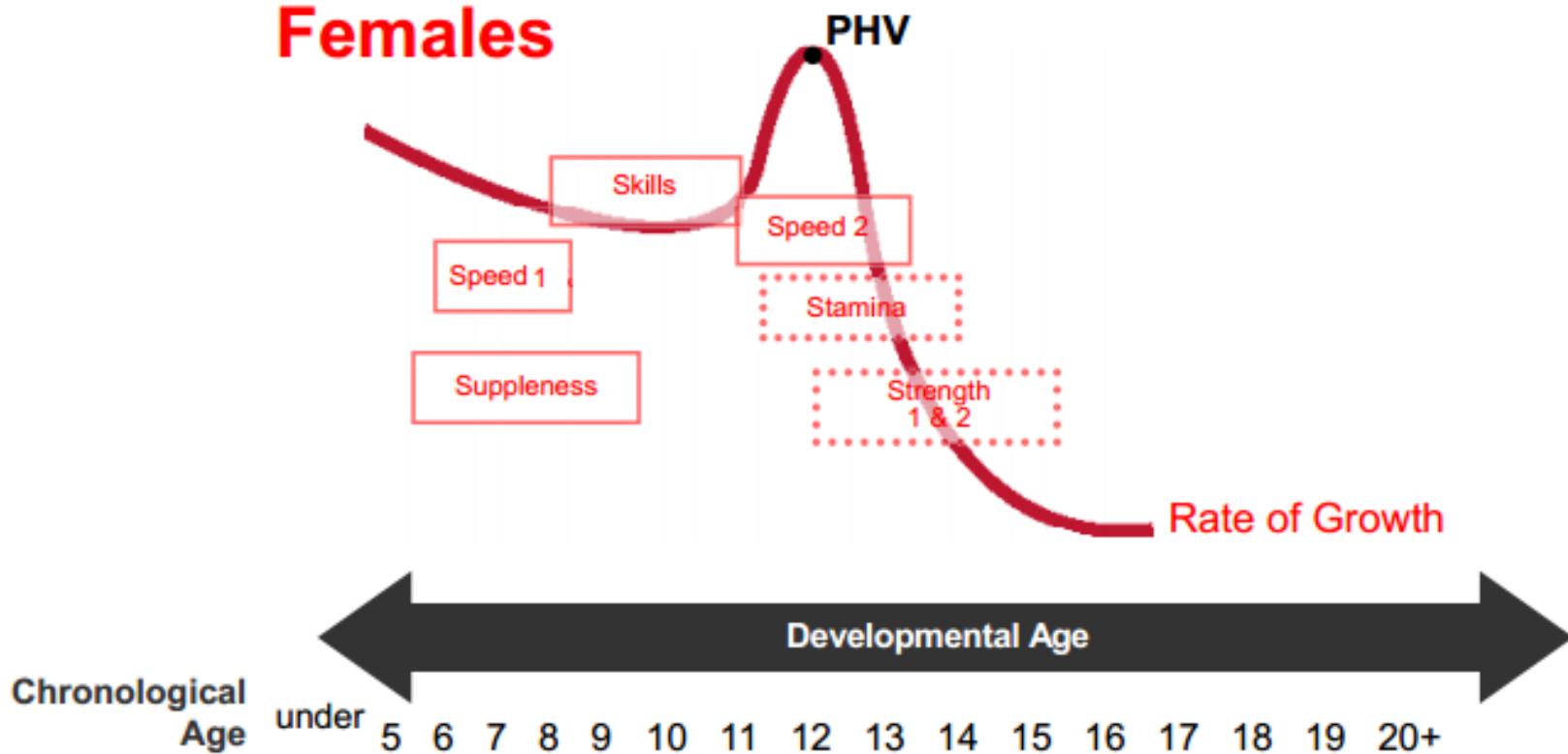
Prva faza usporenog rasta (**4.-11(13)god**)

Druga faza ubrzanih rasta (**11-14 (13-17)**)

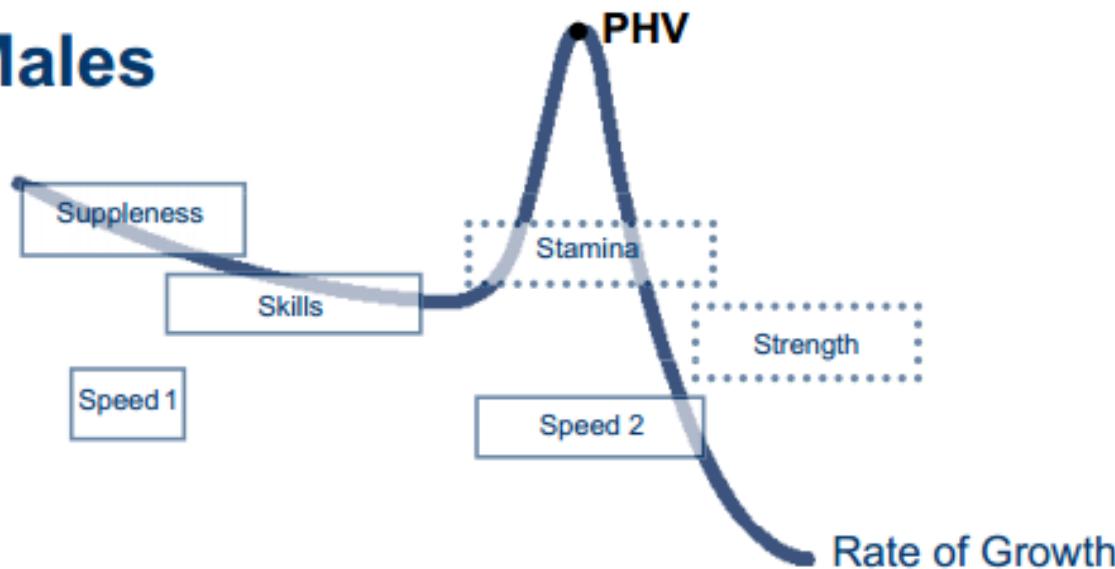
Druga faza usporenog rasta (**14-16(17-19(23))**)

- Organi ne povećavaju samo masu već i strukturu

Females

Males

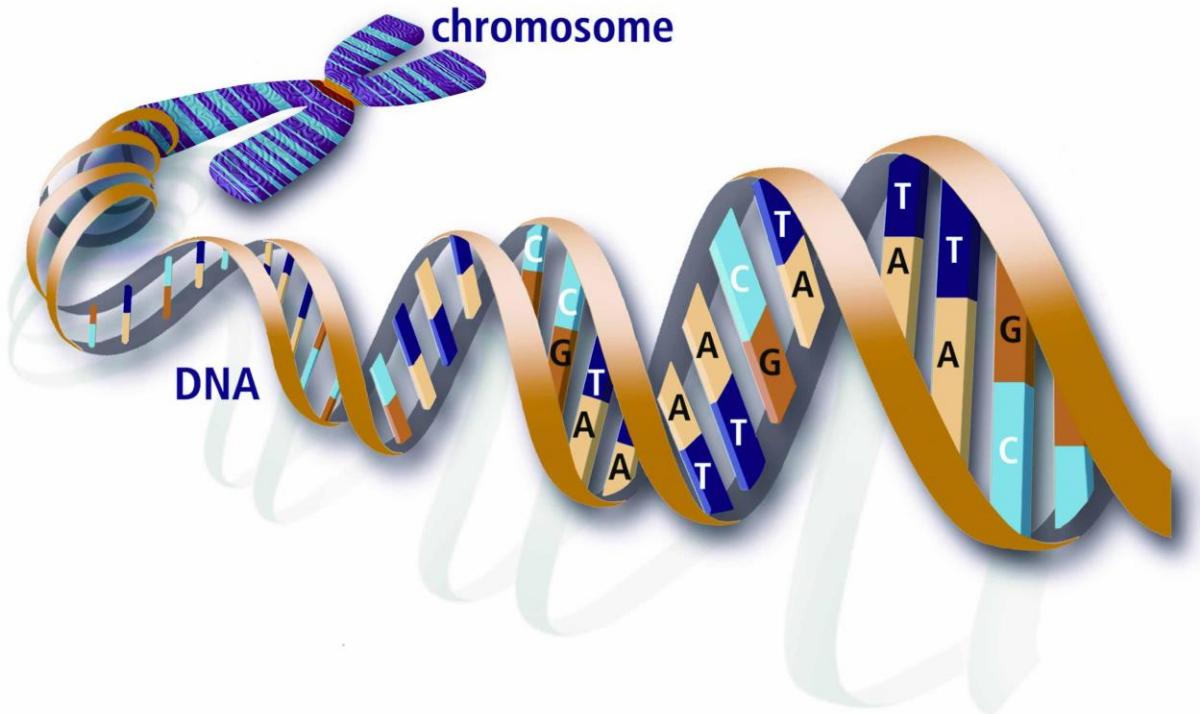
FAKTORI RASTA I RAZVOJA

- UNUTRAŠNJI
- Nasledje
- Pol
- Neuro-endokrini sistem
- Efektorna tkiva i organi
- rasa

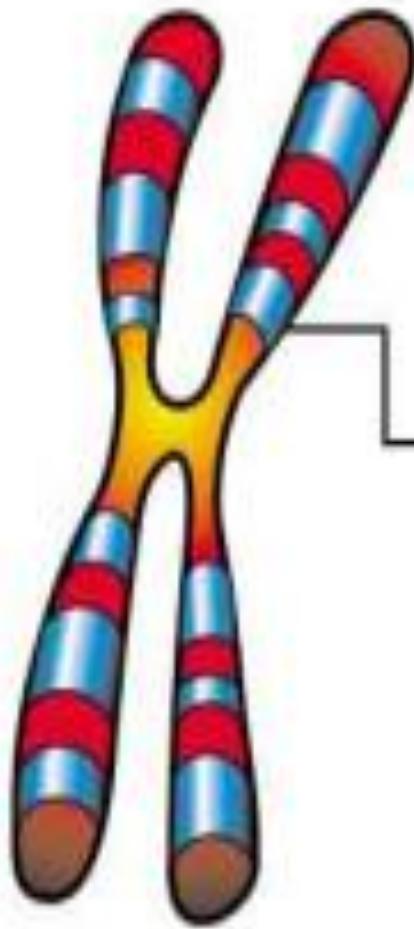
Nasledje

Nasledje/genetika

Cromosome

DNA

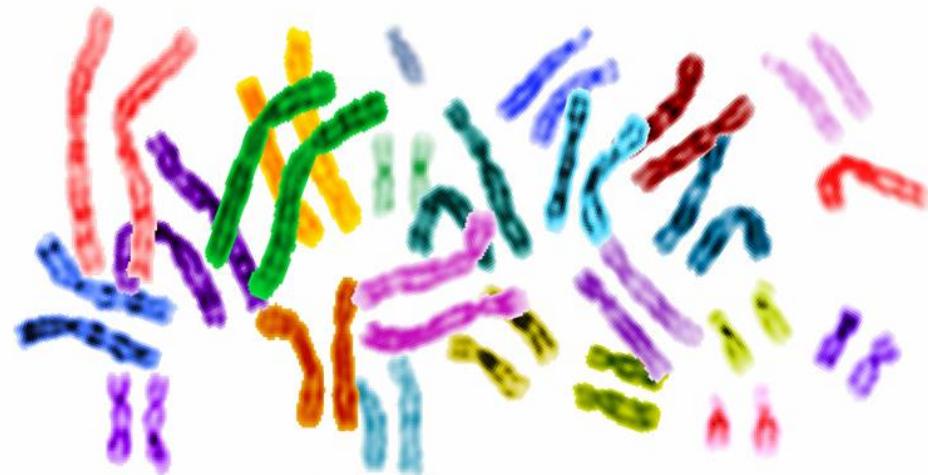

Gene 1

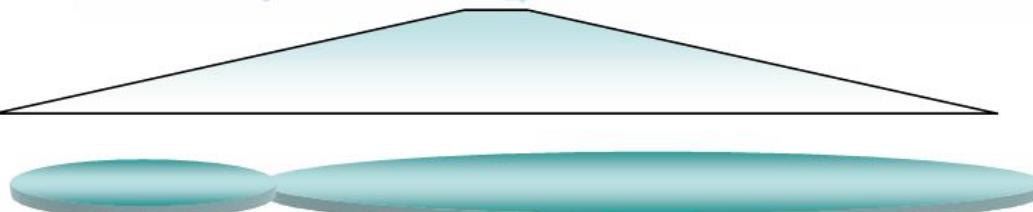
Gene 2

G	T	C	A	G	A	T	C	C	A	T	T	G	A	C
C	A	G	T	C	T	A	G	G	T	A	G	G	T	A
A	G	T	C	T	C	T	A	G	T	A	G	G	T	A
T	C	A	G	A	T	C	C	A	T	T	G	A	C	G
G	T	C	A	G	A	T	C	C	A	T	T	G	A	C

Genoma

Cromosoma

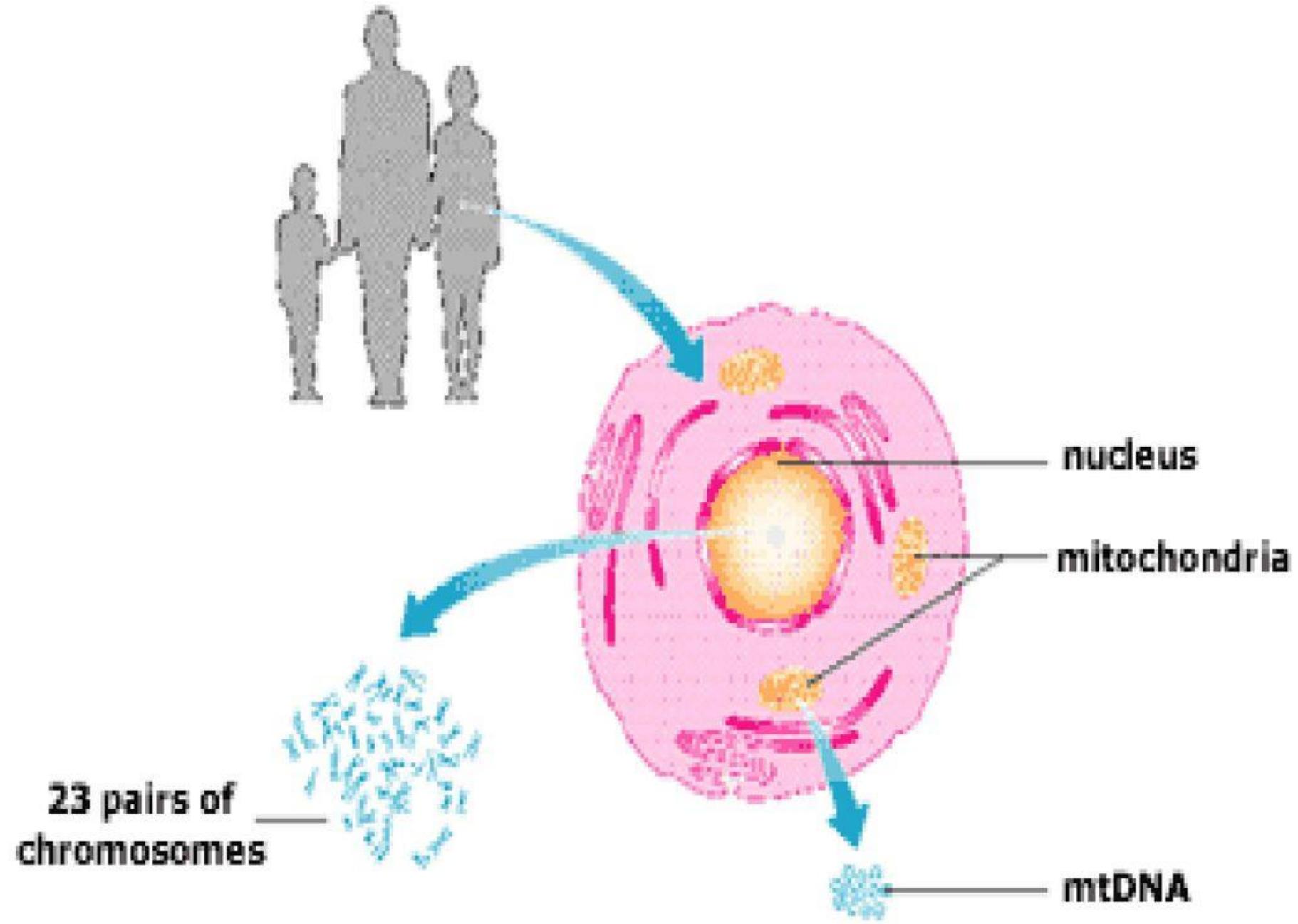

Gene

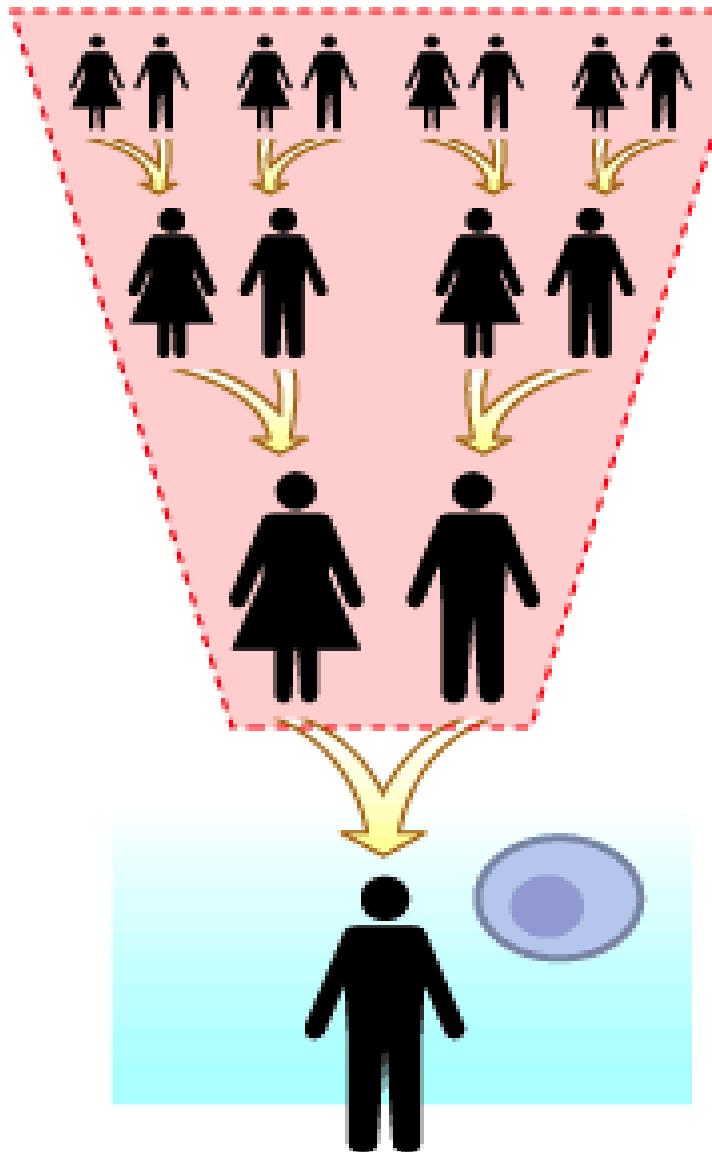
Regione intergenica

Gene

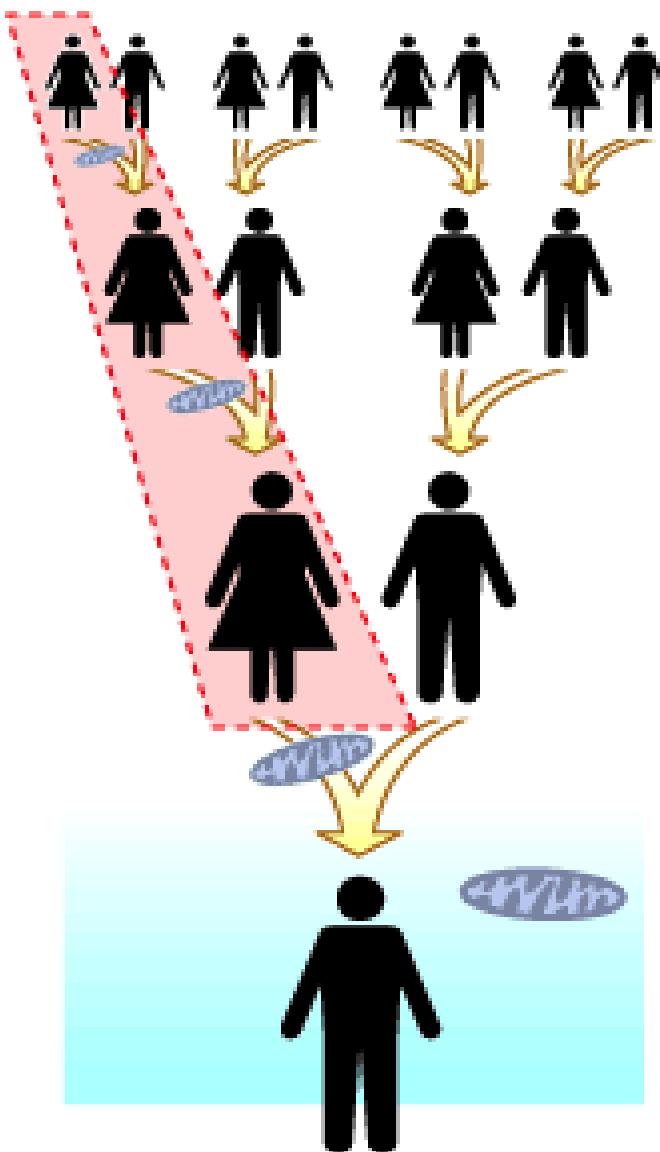

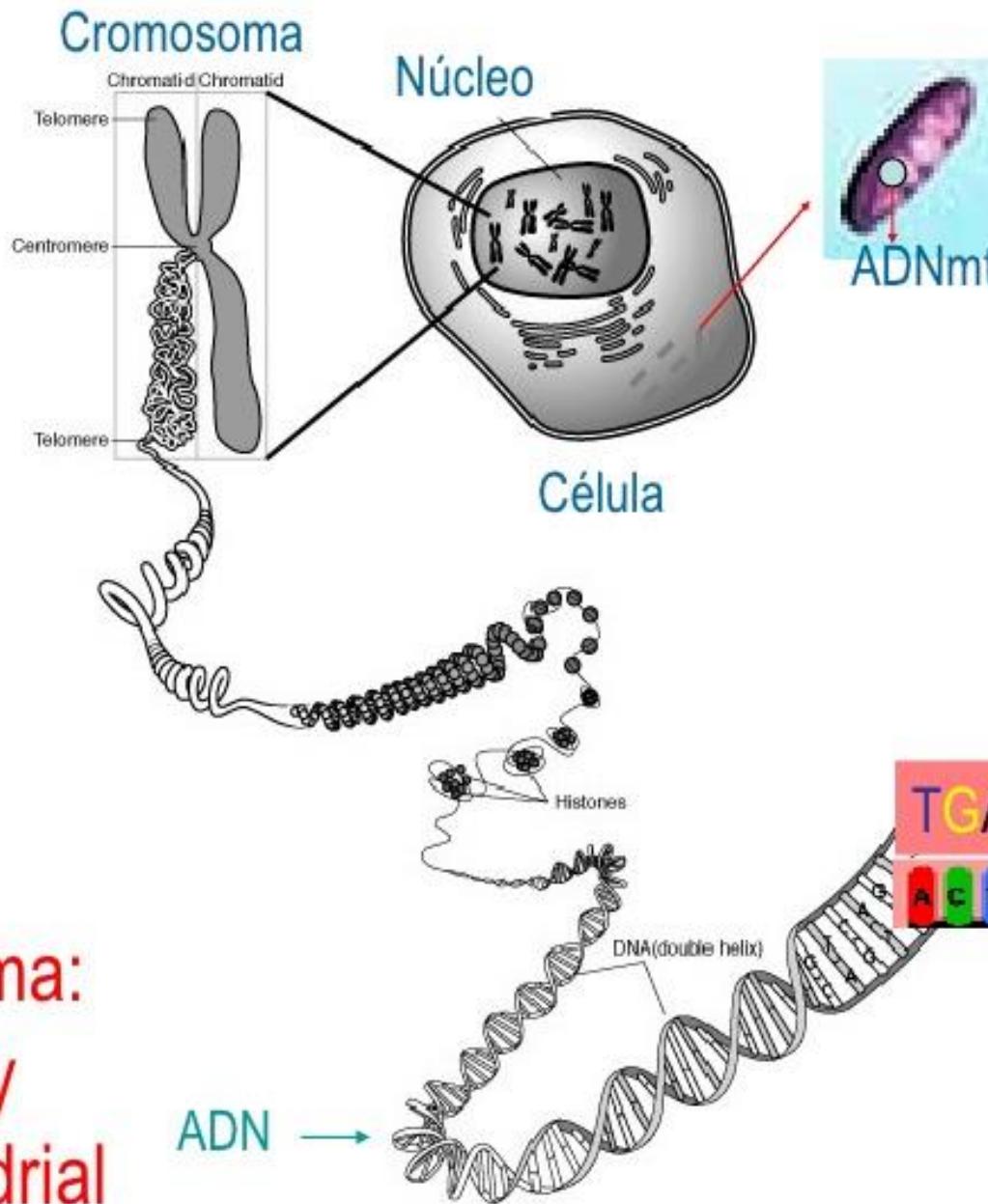
Nuclear DNA Is Inherited from all ancestors.

Mitochondrial DNA Is inherited from a single lineage.

El genoma: nuclear y mitocondrial

Bases :
A = adenina
T = timina
G = guanina
C = citosina

《》×

《》

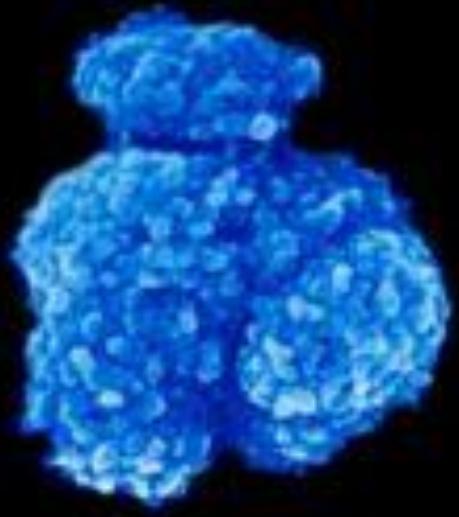
《》《》《》《》《》

《》《》《》

《》《》《》

《》《》

《》《》《》

SCIENCEPHOTOLIBRARY

Egzoni i introni

- Skup svih gena u jednoj haploidnoj ćeliji je genom.
- Količina DNK u genomu eukariota daleko premašuje zbir gena koji kodiraju sve proteine prisutne u ćelijama.

- To znači da deo genoma sadrži nizove nukleotida koji ne nose šifru za sintezu proteina.
- Segmenti gena koji sadrže informaciju za sintezu proteina su nazvani egzoni, a nekodirajući nizovi između njih su introni.

- Biološki značaj introna i njihova funkcija su još uvek nerazjašnjeni.
- Nekodirajući delovii genoma našli su praktičnu primenu u krimnologiji i sudskoj medicini poznatu kao genetički otisci prstiju.

- GENOTIP (skup svih nasledjenih osobina)
23 para hromozoma (22 + xx ili 22 +xy)
GEN-osnovni nosioc naslednih svojstava
  - 1 na jednu ili više osobina
  - Više gena na 1 osobinu
- FENOTIP (skup ostvarenih osobina)

- ACE gen / regulise TA, za snagu I brzinu
- ACTN3 / za eksplozivnu snagu
- ADRB3/ za intenzitet I trajanje fiz.aktivnosti
- HIF1/ za energetski zahtevne sportove

• ТАІ

Карактеристике - способности	% хередитарности
МОРФОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ	
Композиција мишићних влакана	97 %
Телесна висина	97 %
Морфотип (стас)	87 %
Маса тела	85 %
Седећа висина	85 %
Ширина рамена	68 %
ФУНКЦИОНАЛНЕ СПОСОБНОСТИ	
Време реаговања-рефлекс	95 %
Аеробна моћ	92 %
Анааеробна моћ (толеранција на лактате)	90 %
Анааеробни капацитет	80 %
Брзина моторног учења	68 %
МОТОРИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	
Скок у вис	92 %
Покретљивост рамена	88 %
Покретљивост кичменог стуба	88 %
Трчање на 60 м	83 %
Максимална јачина	95 %
Трчање на 30 м	75 %

Nadgradnja genetike treningom

- Brzina do 10%
- Snaga do 30%
- Izdržljivost 8-20%
- Fleksibilnost do 20%

POL

- MUŠKI POL
  - Dominantan – morfološke osobine (TV, TM, %M, %O, TP...)
    - funkcionalne sposobnosti 20% veće
    - motorika vezana za %M
  - ŽENE
  - Dominantnije u osobinama vezanim za finu moždanu regulaciju (okretnost i koordinacija), intuitivnost
- *testosteron*

Ženski mozak

Prednji cingularni korteks

Veći je kod žena, to je područje instinkтивног одлуčivanja.

Zenama također omogućava da pažljivo važu različite opcije

Hipokampus

Veći je kod žena koje bolje pamte detalje, kako ugodne tako i neugodne

Prefrontalni korteks

Veći je kod žena, zbog čega među ostalim žene lakše tumače neverbalne znakove i različite izraze lica

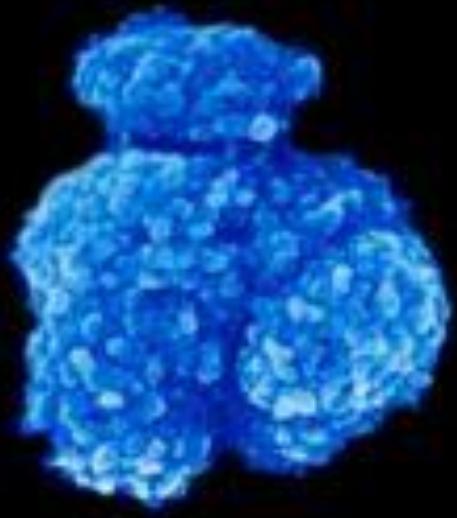
Muški mozak

Parijetalni (tjemeni) korteks

Veći je kod muškaraca nego kod žena, a povezan je s prostornom inteligencijom

Dorzalno-premamilarna jezgra

Mnogo veća kod muškaraca, a čini ih osjetljivijima u identifikaciji potencijalne opasnosti

SCIENCEPHOTOLIBRARY

- polni hromozomi Y i X nose različit broj gena.
- Veliki X hromozom nosi 709 gena a mali Y hromozom samo 87.(Kao napomena,najmanji par hromozoma (Hromozom 22) nosi 464 gena.)

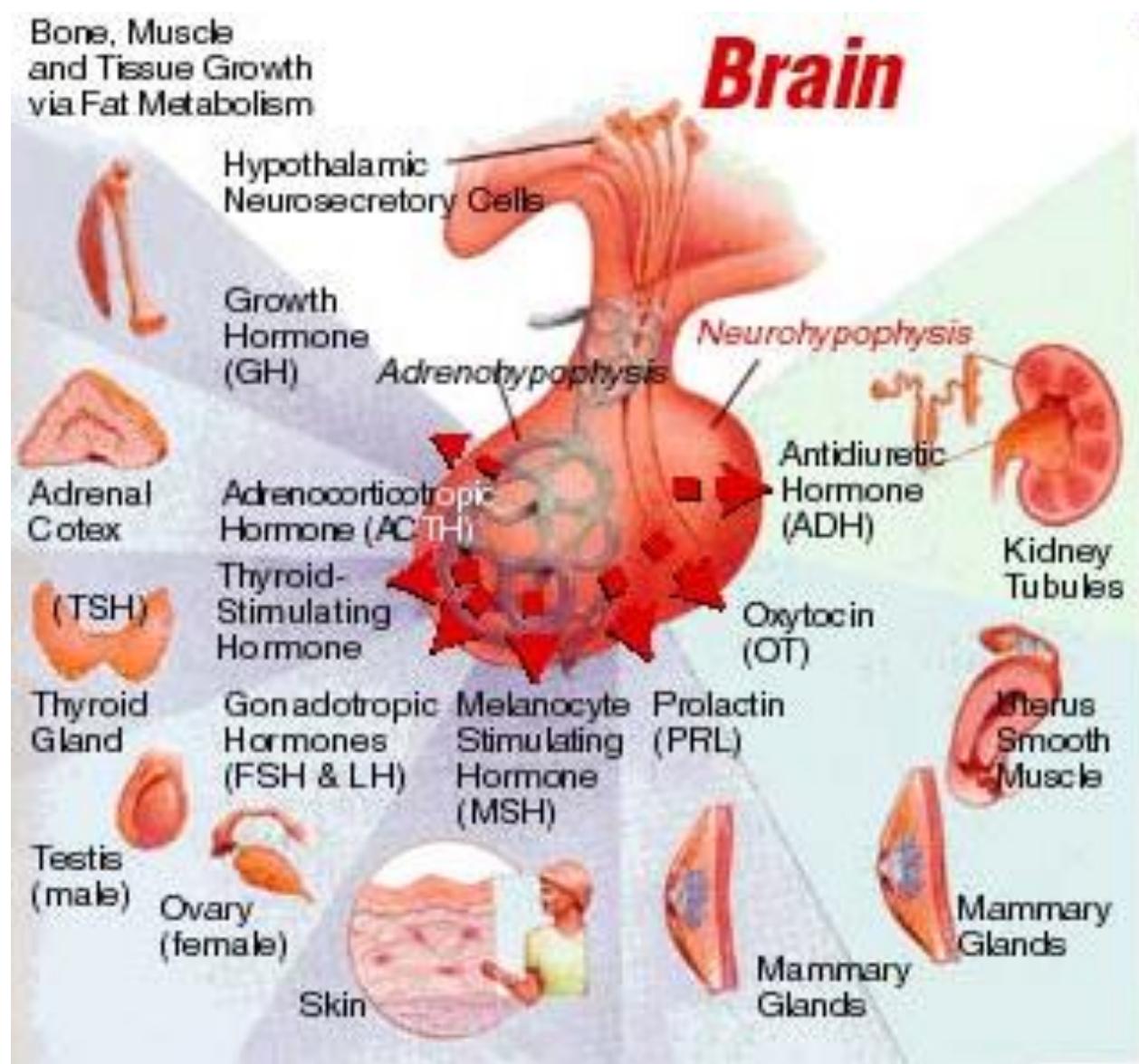
- **Angiotenzin konvertaza** (enzim) (luče ga pneumociti) još nepoznatim mehanizmom, utiče na aerobne performanse
- ovaj gen se nalazi na **X hromozomu** i kod muške dece vodi poreklo isključivo od majke a kod ženske dece može poticati od oba roditelja

NEUROENDOKRINI SISTEM

U svakom periodu razvoja i sam se razvija i sazreva i svojim sazrevanjem diktira tempo rasta i razvoja

- Intrauterino – nadbubreg (testosteron)
- Odojče – timus (imunitet, supresija pol sazrevanja)
- 1-3 godine – tiroidea (motorička hiperaktivnost)
- **Od 4. - hipofiza**

Endokrini sistem

Prolaktin

stimuliše sekreciju mleka

Lučenje prolaktina stimuliše PRH, a inhibira
PIH

(Prolactin Releasing Hormon, Prolactin Inhibiting Hormon)

FSH i LH

Lučenje FSH i LH pod dejstvom **GnRH** (gonadotropin releasing hormona)

Folikulostimulirajući (FSH)

stimuliše funkciju **i ovarijuma i testisa**

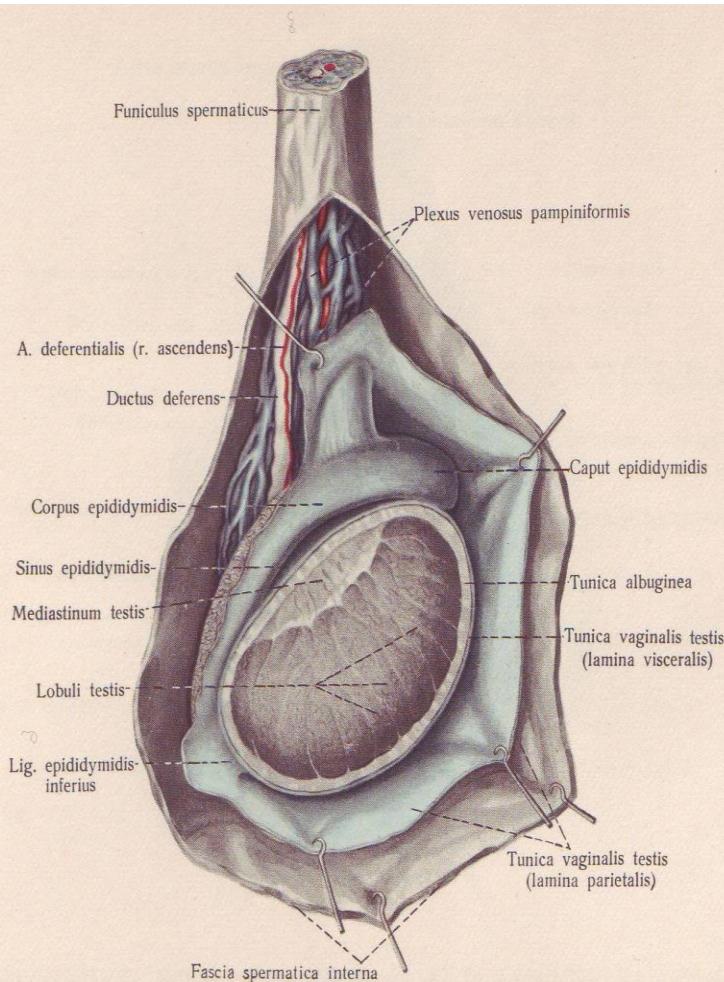
Luteinizirajući (LH)

stimuliše **ovulaciju i stvaranje žutog tela**
sekreciju testosterone u testisima

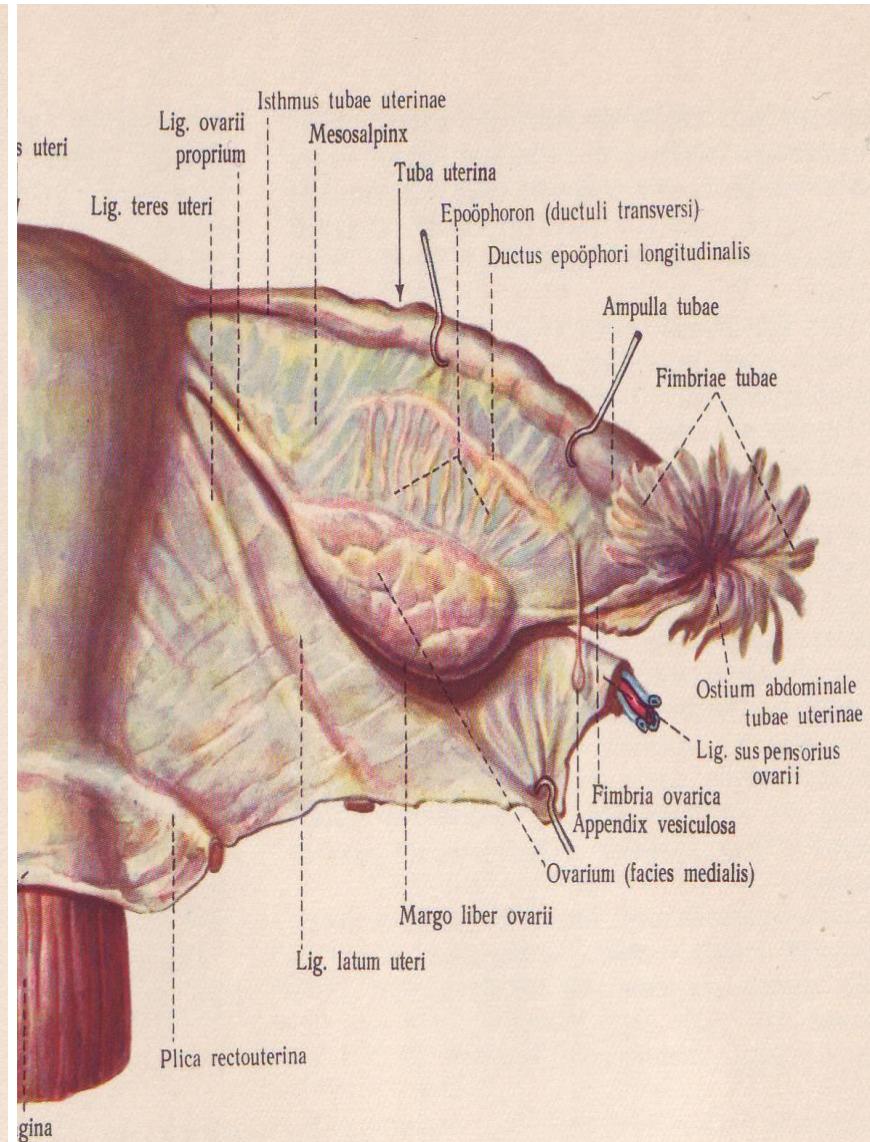
FSH i LH

- CILJNO TKIVO SU IM POLNE ŽLEZDE
- **FSH** utiče na sazrevanje (stvaranje) jajnih ćelija (**ciklično, jednom mesečno**) i spermatozoida (spermatogeneza-konstantno)
- **LH** utiče na ćelije jajnika i testisa da luče polne hormone: estrogen i progesteron (Ž), testosteron (M)

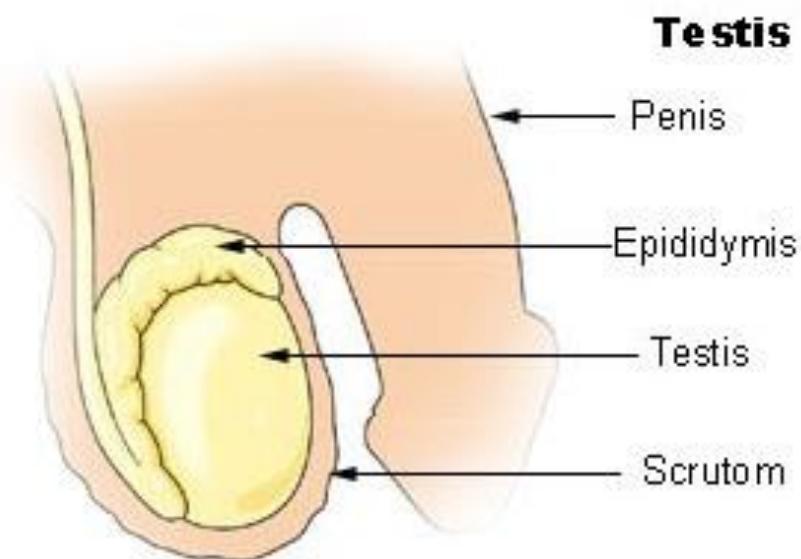
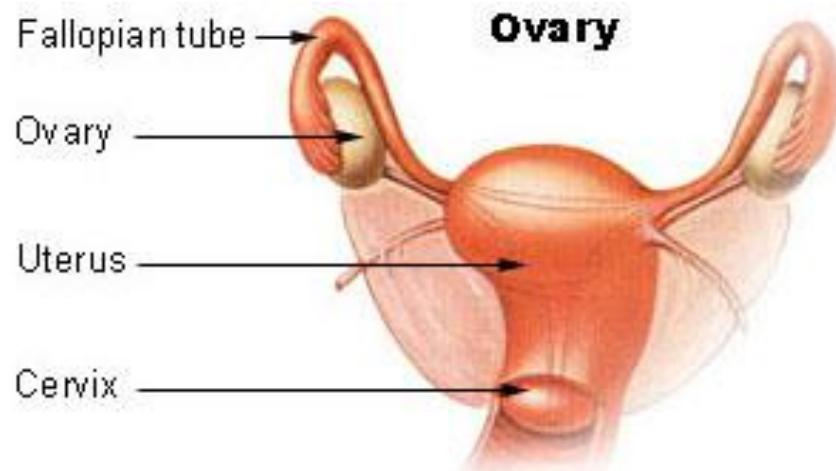
Testisi i ovariumi

552. СЕМЕННАЯ ЖЕЛЕЗА, TESTIS,
И ЕЕ ПРИДАТОК, EPIDIDYMIS, ПРАВЫЕ;
латеральная сторона (1/1).

- Rad polnih žlezda je pod uticajem adenohipofize.

Testisi i ovarijumi

Testosteron

Estrogeni i progesteron

Dejstva **u reprodukciji**

**Razvoj reproduktivnih organa i
sekundarnih seksualnih karakteristika**

Ostala dejstva, anaboličko,.....

TESTISI

- Endokrina uloga testisa ogleda se u aktivnosti Lejdigovih ćelija koje luče testosteron i androstedion (manje količine).
- Testosteron u pubertetu dovodi do rasta polnih organa (primarne polne odlike) i razvića sekundarnih polnih odlika.

- појачава и убрзава развијање мушких полних органа
- појачава и убрзава раст пениса
- регулише продукцију сперме
- појачава раст длака на телу, осим коse на глави
- појачава и увеличава раст мишића
- појачава сексуалну жељу
- подиже и појачава агресију

- подстиче синтезу протеина и тиме раст ткива са андрогеним рецепторима.
- Може се рећи да тестостерон има вирилизирајуће и анаболичке ефекте (иако су ови категоријски описи помало произвољни, јер постоји велико међусобно преклапање).

Анаболички ефекти укључују

- раст мишићне масе и снаге,
- повећану снагу и густину костију
- стимулацију линеарног раста и сазревање костију.

Андрогени ефекти укључују

- сазревање полних органа, посебно пениса, и стварање скротума у плоду,
- након рођења (обично у пубертету) продубљивања гласа, раста длака на лицу (попут браде) и пазушних (аксиларних) длака. Многи од њих спадају у категорију мушких секундарних полних обележја.

- Код кичмењака, тестостерон се излучује првенствено тестисима мужјака и, у мањој мери, јајницима женки.
- У просеку, код одраслих мушкараца, ниво тестостерона је око седам до осам пута већи него код одраслих жена.
- Како је метаболизам тестостерона код мушкараца израженији, дневна производња је око 20 пута већа код мушкараца.
- Ali Жене су осетљивије на овај хормон.

OVARIJUMI

- Ovarijum luči estrogene i progesteron.
- Estrogeni u pubertetu utiču na razvoj polnih organa i sekundarnih polnih odlika.
- Oba hormona regulišu menstrualni ciklus.
- Progesteron ima ulogu i **u trudnoći** koju održava dok se na obrazuje placenta. Tada placenta preuzima ulogu održavanja trudnoće lučenjem ovih hormona.

- **Estrogen** u osnovi ima ulogu u formiranju sekundarnih seksualnih karakteristika,
- utiče na raspodelu masnog tkiva kod žene na tipična mesta, (kao što su butine, bedra, grudi), kao i
- uticaj na kardiovaskularni sistem

- Za vreme ovulatorne faze i estrogen i progesteron dovode do promena: zadržavanja vode, bolova u grudima, promene apetita i raspoloženja.
- Ako su te promene veoma naglašene onda govorimo o predmenstrualnom sindromu (PMS), a tokom menstruacije o dismenoreji

- Neposredno pred ovulaciju dolazi do skoka estrogena

Estrogen uzrokuje bujanje endometrijuma u prvoj polovini ciklusa, a progesteron ga priprema u drugoj polovini za implantaciju jajašca.

- Estrogeni deluju **parasimpatički** na vegetativni nervni sistem povećavajući perifernu prokrvljenost, utiču na metabolizam soli i vode i time povećavaju telesnu masu.
- U pubertetu deluju na dovršavanje okoštavanja prekidajući rast dugih kostiju.
- Osim toga **povisuju tonus i kontraktilnost mišića.**

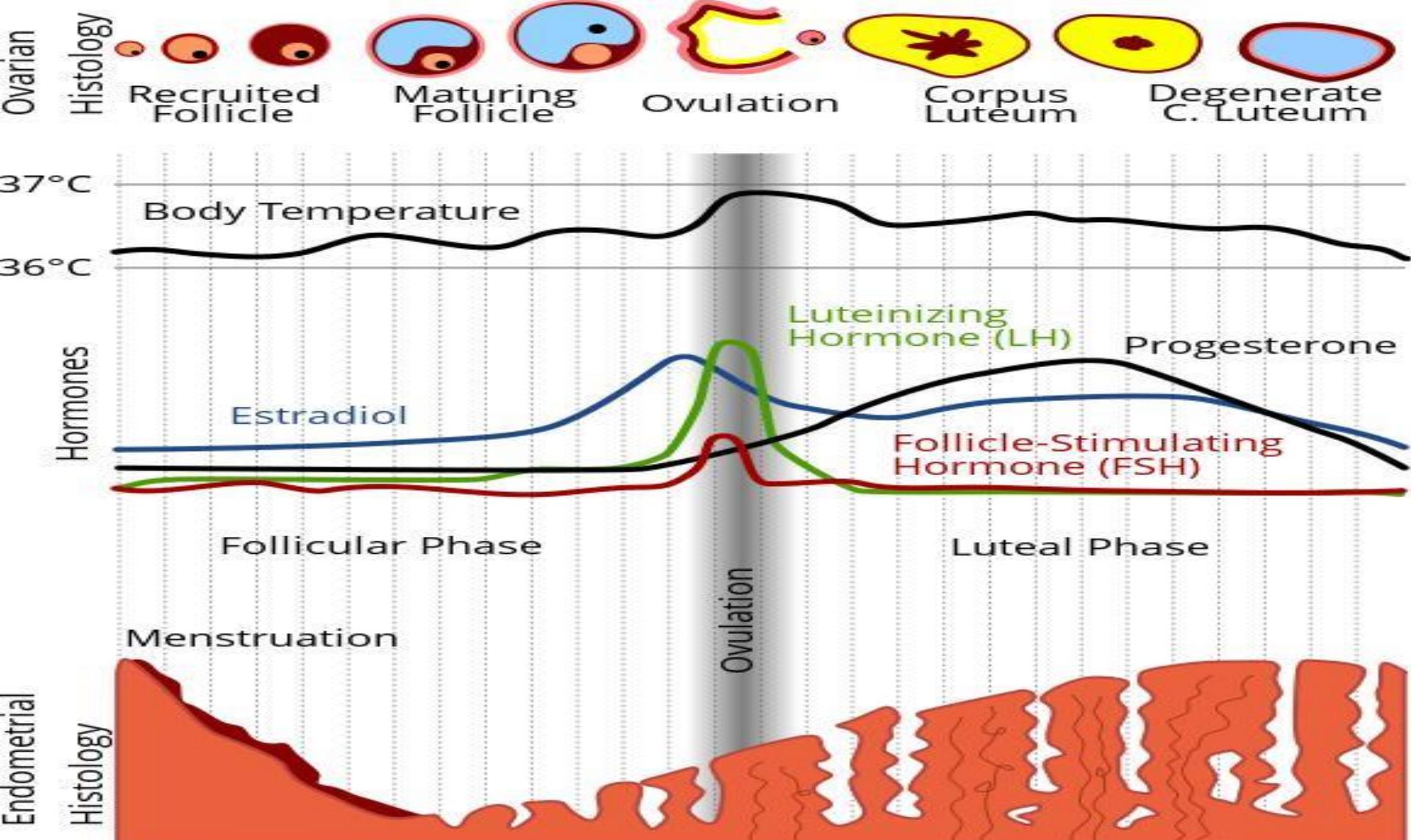
- Progesteron deluje **simpatički** na vegetativni nervni sistem tako što
- povećava bazalnu temperaturu delovanjem na centar za termoregulaciju.
- **Smanjuje tonus glatkih poprečno-prugastih mišića, utiče na labavost ligamenata** čime se smanjuje sigurnost pokreta.

- Sklonost povredjivanja prednjeg ukrštebog ligamenta menja se tokom menstrualnog ciklusa i koncentracije cirkulišućeg progesterona
- A u trudnoći na labavost ligamenata utiče i hormon placente relaksin

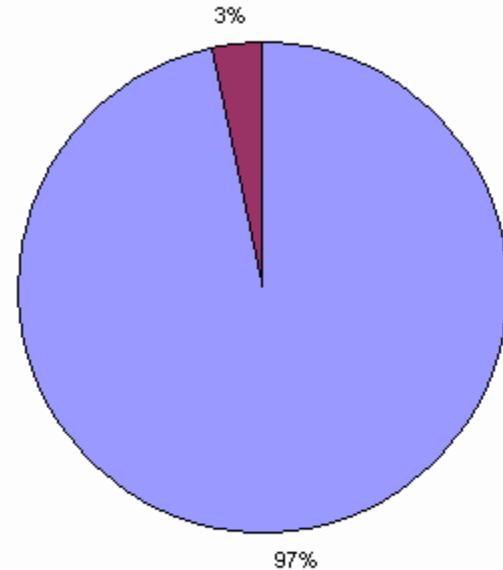
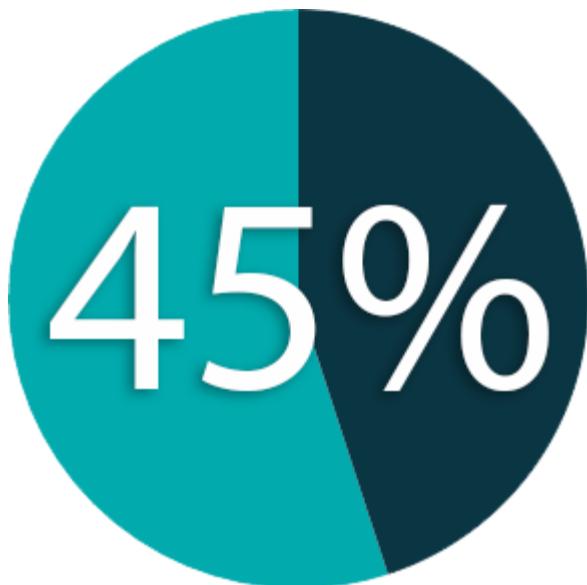
Bioritmovi

- Postoje dnevni –adrenalin je najpoznatiji
- Nedeljni- progesteron
- Mesečni -estrogeni

Normalan menstrualni ciklus

- U sportskoj populaciji menstrualni poremećaji su prisutni od 20%-70%, dok se u odrasloj populaciji ovaj procenat kreće između 2 -5%

- Kod sportistkinja su dosta česte **oligomenoreje**
- *nepravilni menstrualni ciklusi* sa intervalom pojave krvarenja dužim od 36 dana ili 3 do 6 perioda u godini. Ona može biti primarna i sekundarna

- **Amenoreja** predstavlja *izostanak menstruacije* i može biti:
  1. primarna (odložena menarha) kada kod devojčice postoji odsustvo menstruacije i nakon 16 godine života (uz prisustne sekundarne polne (seksualne) karakteristike) ili nakon 14 bez prisutnih sekundarnih polnih karakteristika
  2. kada dođe do odsustva tri i više uzastopnih menstrualnih ciklusa nakon uspostavljene menarhe.

Exercise-Associated Amenorrhea – EAA

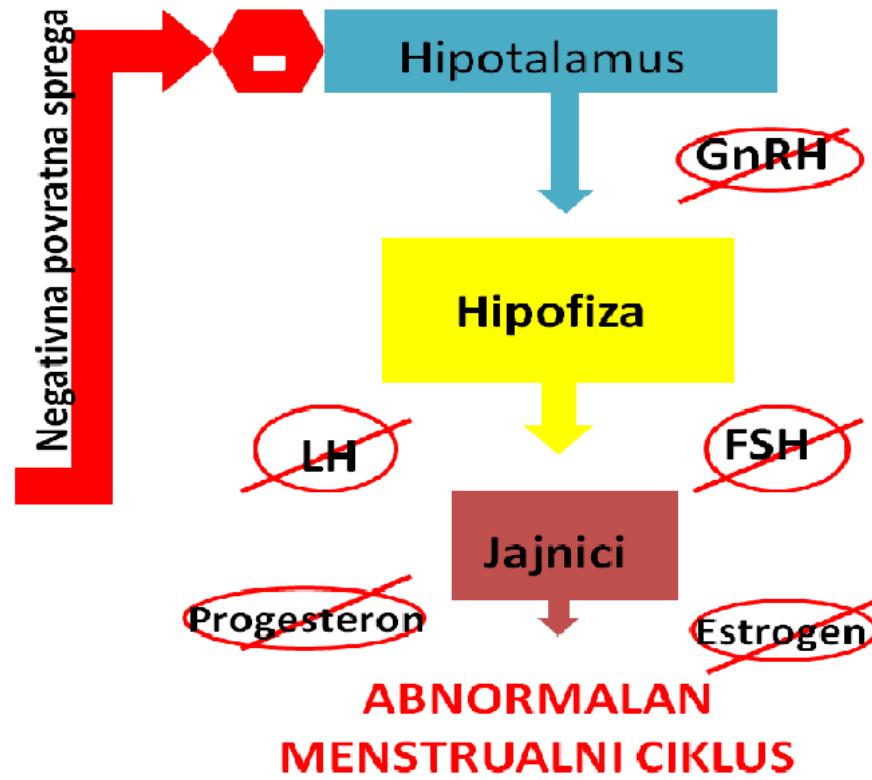
- Stres izazvan fizičkom aktivnošću, naročito velikog intenziteta kao kod treninga i takmičenja uzrokuje povećanje količina *kortizola* koji utiče na pomeranje hormonske osovine hipotalamus-hipofiza-ovarijum
- amenoreja povezana sa anoreksijom je verovatno **hipotalamičkog** porekla
- najkarakterističniji znak **hipoestrogenemija**

Exercise-Associated Amenorrhea – EAA

Niska
energetska
dostupnost

Fiziološki i
neuroendokrini odgovor
(promene u nivou leptina,
kortizola, insulina, hormona
rasta, IGF-1, T3, glukoze, masnih
kiselina, ketonskih tela itd)

Nadbubrežne žlezde kora

3. Polne hormone

**Dihidroepiandrosteron,
estrogeni, progesteron**

FAKTORI RASTA I RAZVOJA

- SPOLJAŠNJI
- Socijalno ekonomski uslovi
- Geografsko klimatski uslovi
- Fizička aktivnost-trening
- Bolesti i povrede
- Higijensko-dijetetski postupci i stimulativna sredstva
- Psihički faktor-stres

GEOGRAFSKO KLIMATSKI FAKTORI

- Reaguje ritmično na klimatske uslove (dnevna svetlost, temperatura, smena godišnjih doba, nadmorska visina, vlažnost vazduha, barometarski pritisak) **promenom koncentracije hormona**

ADR

TH

polnih H

TH

- Bioritam - dnevni
mesečni
višemesečni
godišnji

*Testosteron – (mart-april i septembar-
oktobar)+STH

TM i TV veći u umerenim i hladnijim predelima,
većom nadmorskom visinom, vlažnošću vazduha,
pritiskom

FIZIČKA AKTIVNOST

- Sedanterni način života

(Више код жена-утицај на опадање брзине)

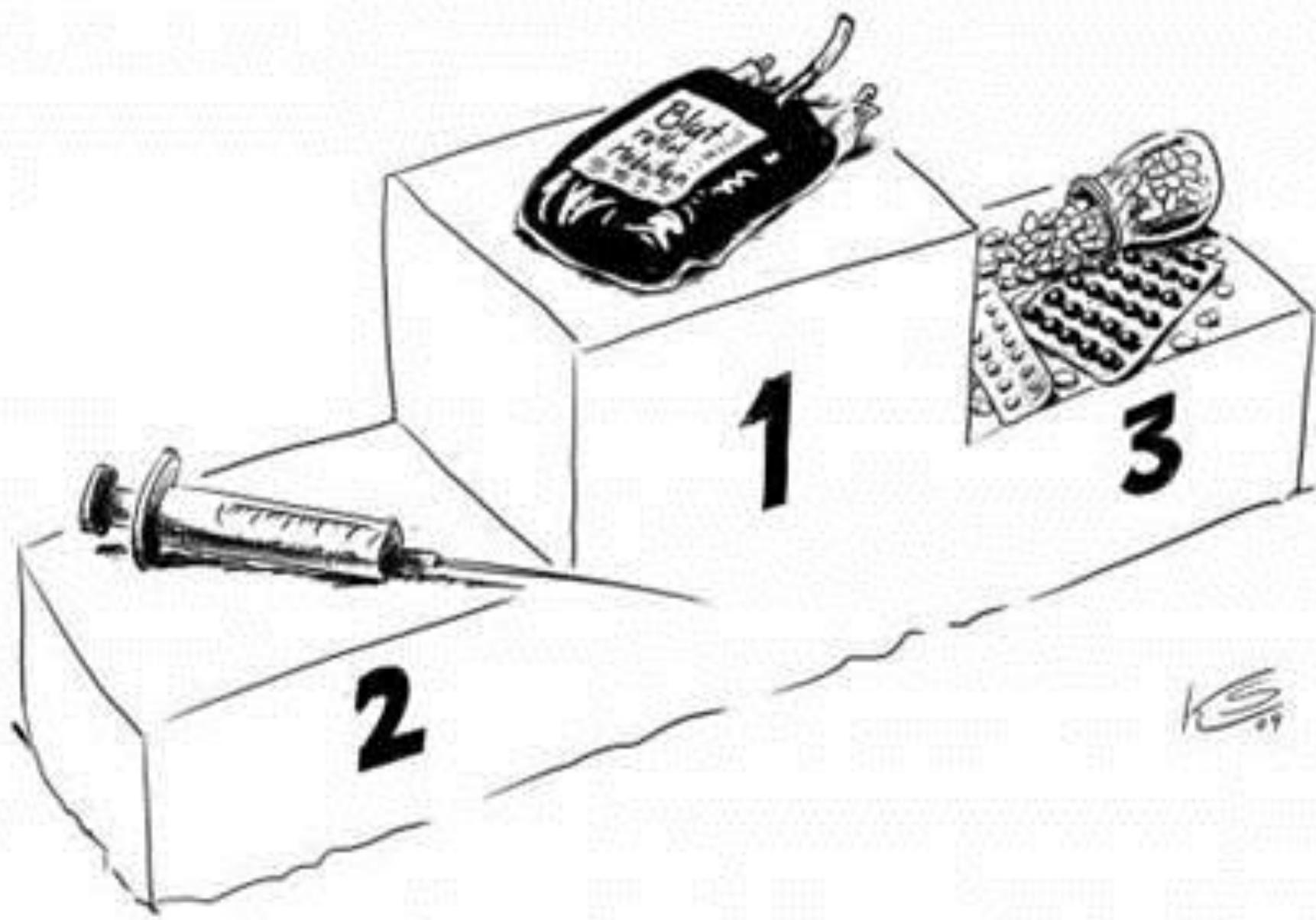
- Tonizirajući efekat pokreta

HIGIJENSKO DIJETETSKI POSTUPCI I STIMULATIVNA SREDSTVA

- DOZVOLJENA – specijalni režimi ishrane
  - veštački proteini u ishrani
  - vitamin i esencijalne amino kiseline
  - energetski napici
  - trening
- Pozitivan efekat na MT, %M

HIGIJENSKO DIJETETSKI POSTUPCI I STIMULATIVNA SREDSTVA

- **NEDOVOLJENA** – anabolički steroidi
  - polni H (najčešće testosteron)
  - STH
  - TH
  - ekstrakti biljnih hormona (fitoH)
    - krvni doping
    - geneski ?

Полне разлике -mozak

Ženski mozak

Prednji cingularni kortex

Veći je kod žena, to je područje instinktivnog odlučivanja.

Zenama također omogućava da pažljivo važu različite opcije

Hipokampus

Veći je kod žena koje bolje pamte detalje, kako ugodne tako i neugodne

Prefrontalni kortex

Veći je kod žena, zbog čega među ostalim žene lakše tumače neverbalne znakove i različite izraze lica

Muški mozak

Parijetalni (tjemeni) kortex

Veći je kod muškaraca nego kod žena, a povezan je s prostornom inteligencijom

Dorzalno-premamilarna jezgra

Mnogo veća kod muškaraca, a čini ih osjetljivijima u identifikaciji potencijalne opasnosti

Ventralno-tegmentalno područje

Aktivnije je kod muškaraca: to je dio mozga koji proizvodi neurotransmiter dopamin

Полне разлике - disanje

- Različitog tipa kod muškaraca i žena
- U ranom detinjstvu trbušni tip oba pola
- Posle puberteta:

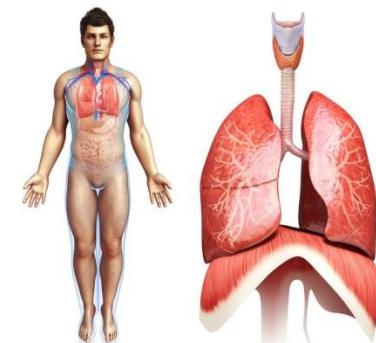
Žene preovladjuje grudni tip

(Pod uticajem fizičke aktivnosti mešovit)

Muškarci trbušni tip disanja

*Frekvenca disanjakod žena u mirovanju nešto veća
(16-18, kod muškaraca 14-16)

*Volumeni i kapaciteti veći kod muškaraca

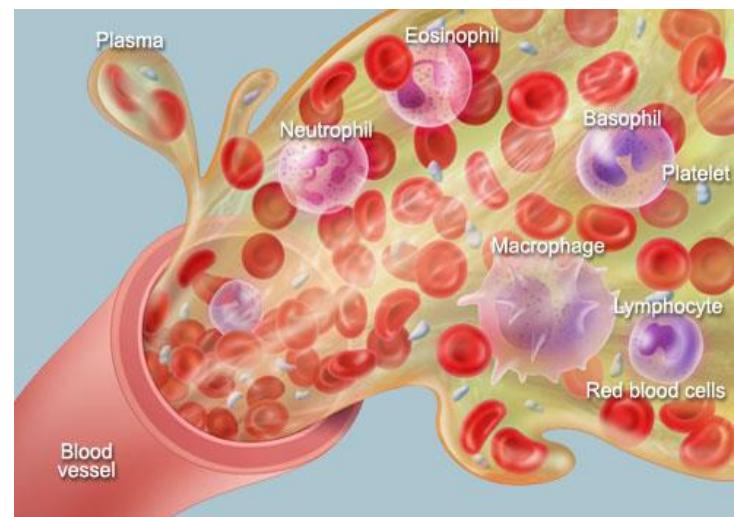
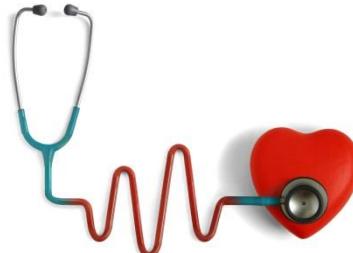
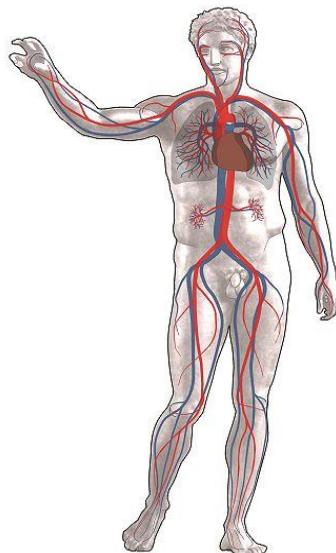

Полне разлике – KVS sistem

- Težina srca

Od 10-60 god srce žene je teško 85-90% težine srca muškarca

Od 60 god težina se izjednačava

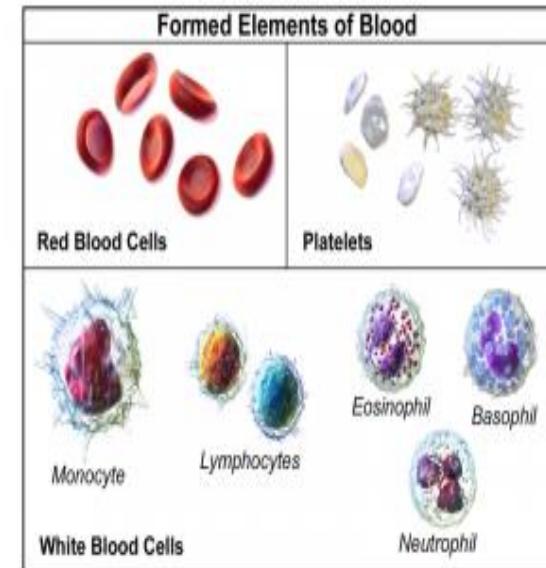
- Hematološke vrednosti
- Fiziološke granice broja eritroocta:

Za žene: $3.5 - 5.5 \times 10^{12}/l$

Za muškarce: $4-6 \times 10^{12}/l$

- Hemoglobin

g/dl	g/l	mmol/l	
Muškarci	13,8 - 18,2	138 - 182	8,5 - 10,6
Žene	12,1 - 15,1	121 - 151	7,5 - 9,3
Deca	11 - 16	110 - 160	6,8 - 9,9
Trudnice	11 - 12	110 - 120	6,8 - 7,4

Bazalni metabolizam

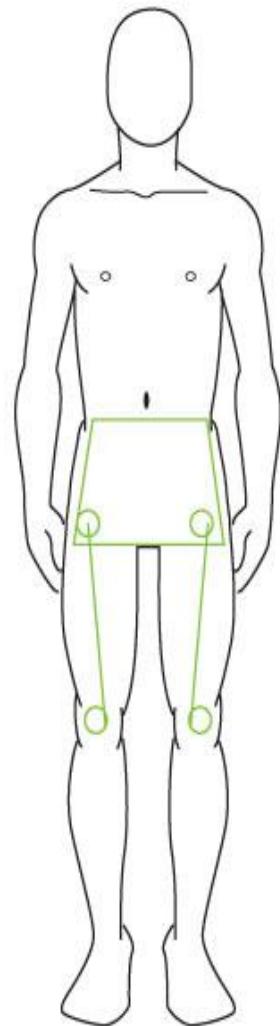
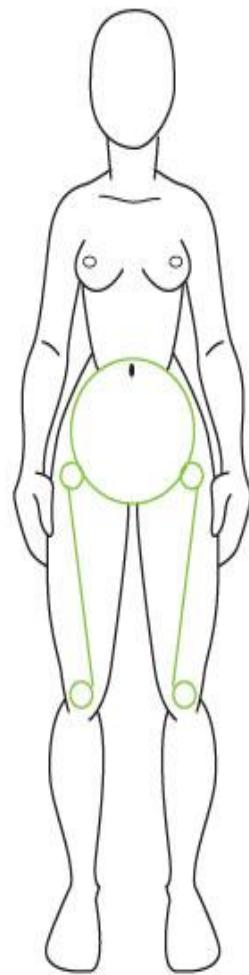
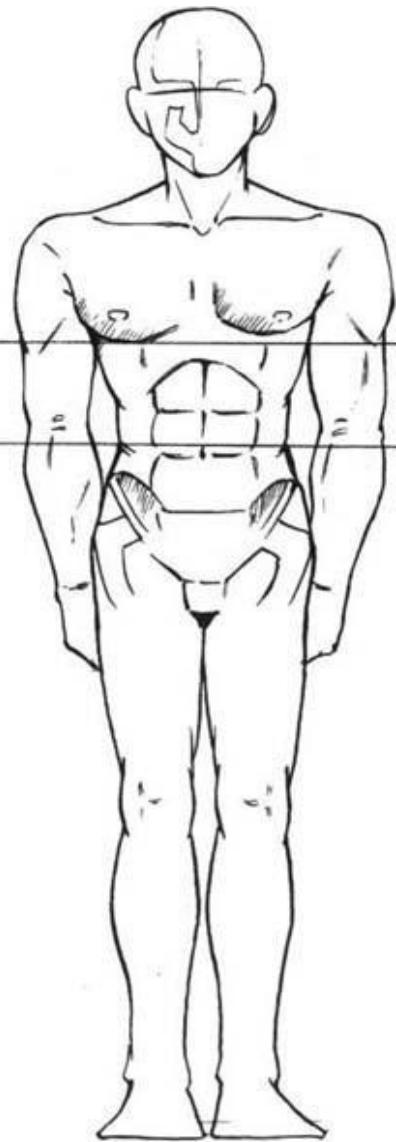
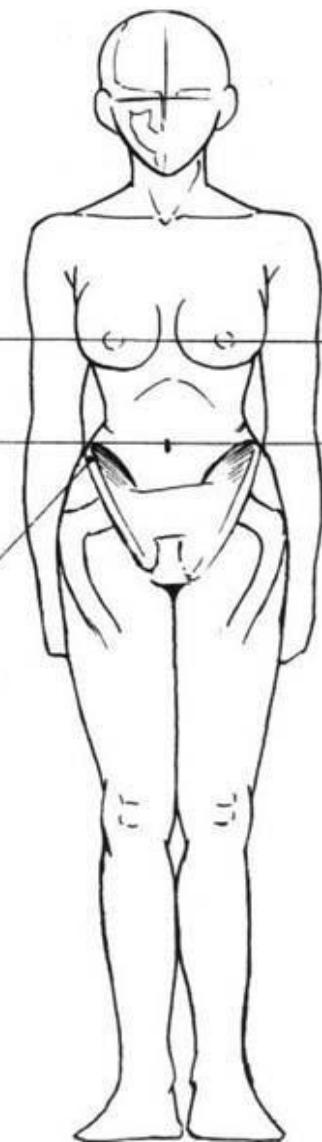
- Od puberteta nadalje veći kod muškaraca
- Ali ako se vrednosti BM porede u odnosu na mišićnu masu a ne na površinu tela razlike nema
- Ovo bi bilo važno po pitanju eliminisanja toplote u stanju mirovanja a ne i za efikasnost mišićnih aktivnosti

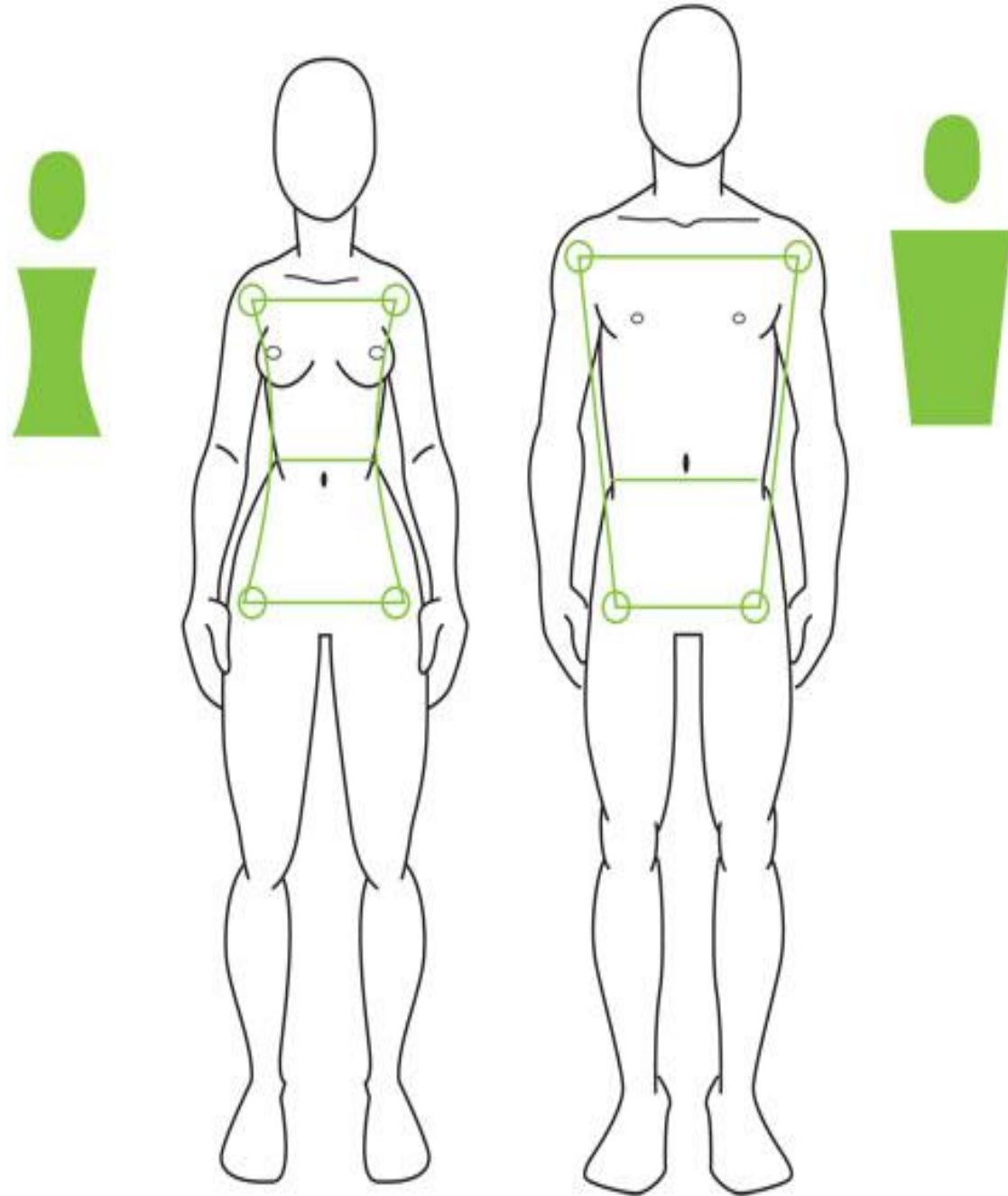
Adaptacija na toplotu

- Prag znojenja kod žena je 2-3 stepena iznad praga za muškarce
- Brzina izlučivanja znoja značajno je veća kod muškaraca pri istom stepenu stresa toplotom

Полне разлике у морфолошким карактеристикама

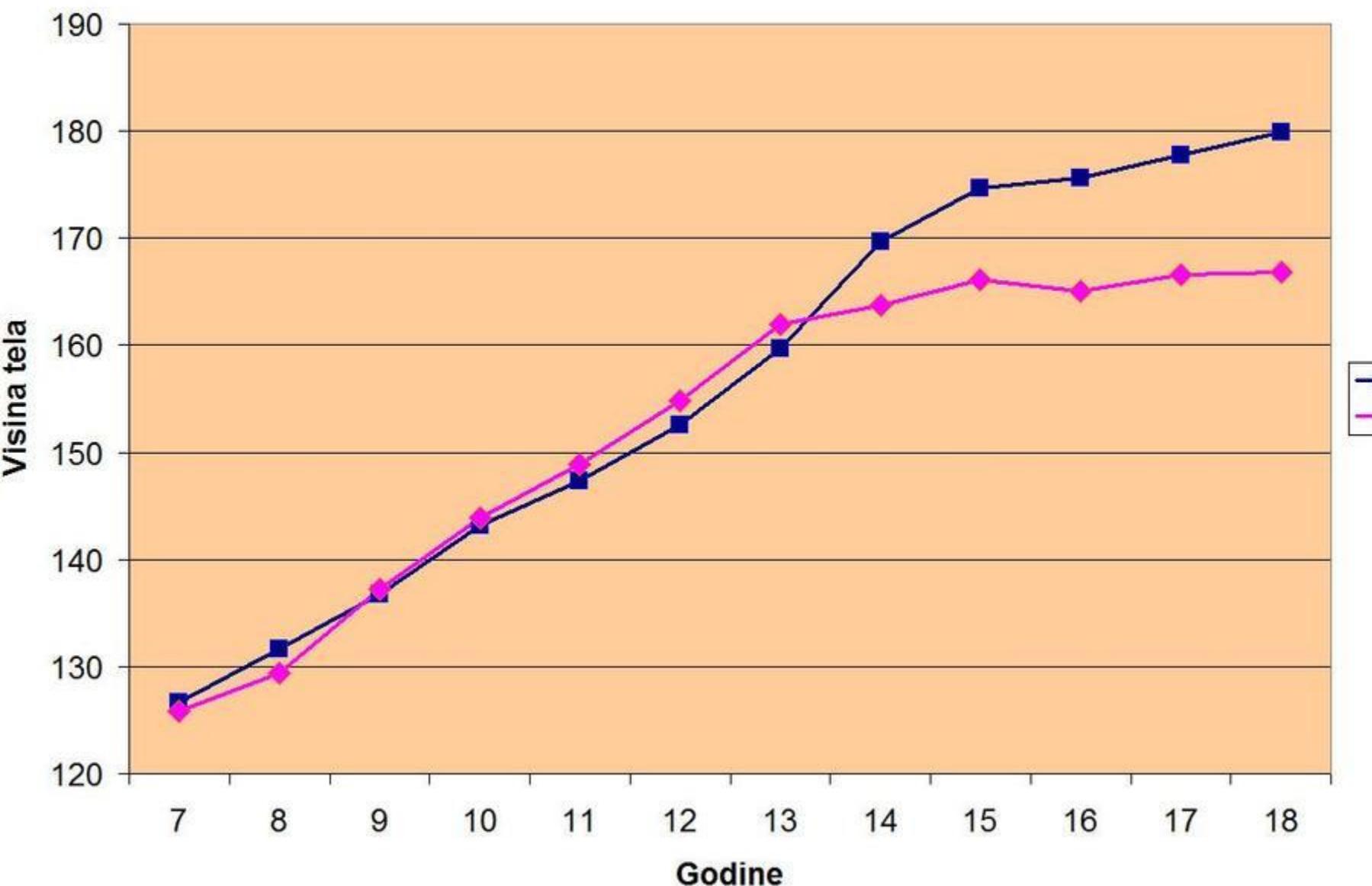

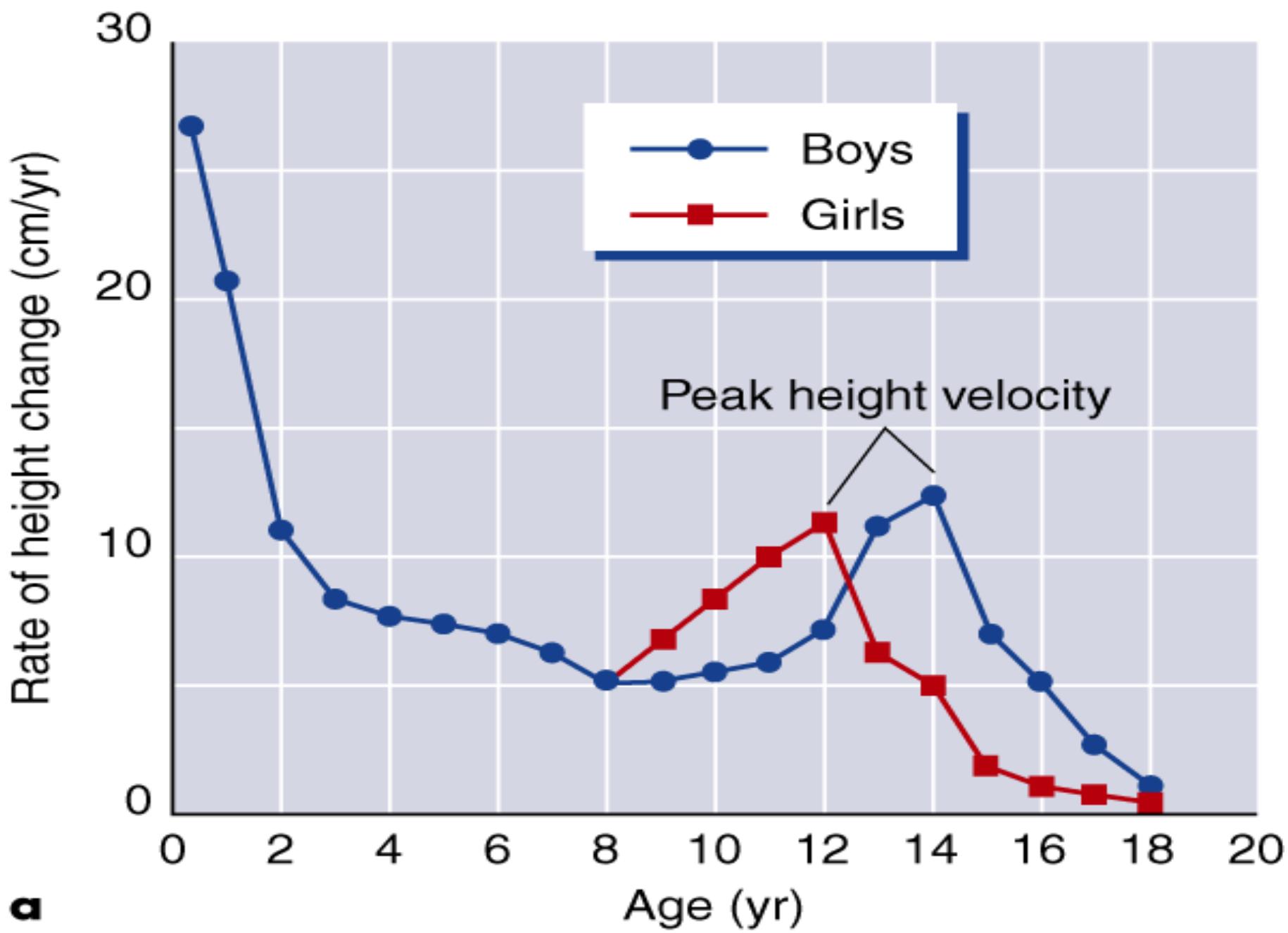
ВИСИНА ТЕЛА

- Дужина од пода до темена
- Лонгитудинална димензијоналност
- Највише праћена мера од које често зависи рана прогностика у спорту

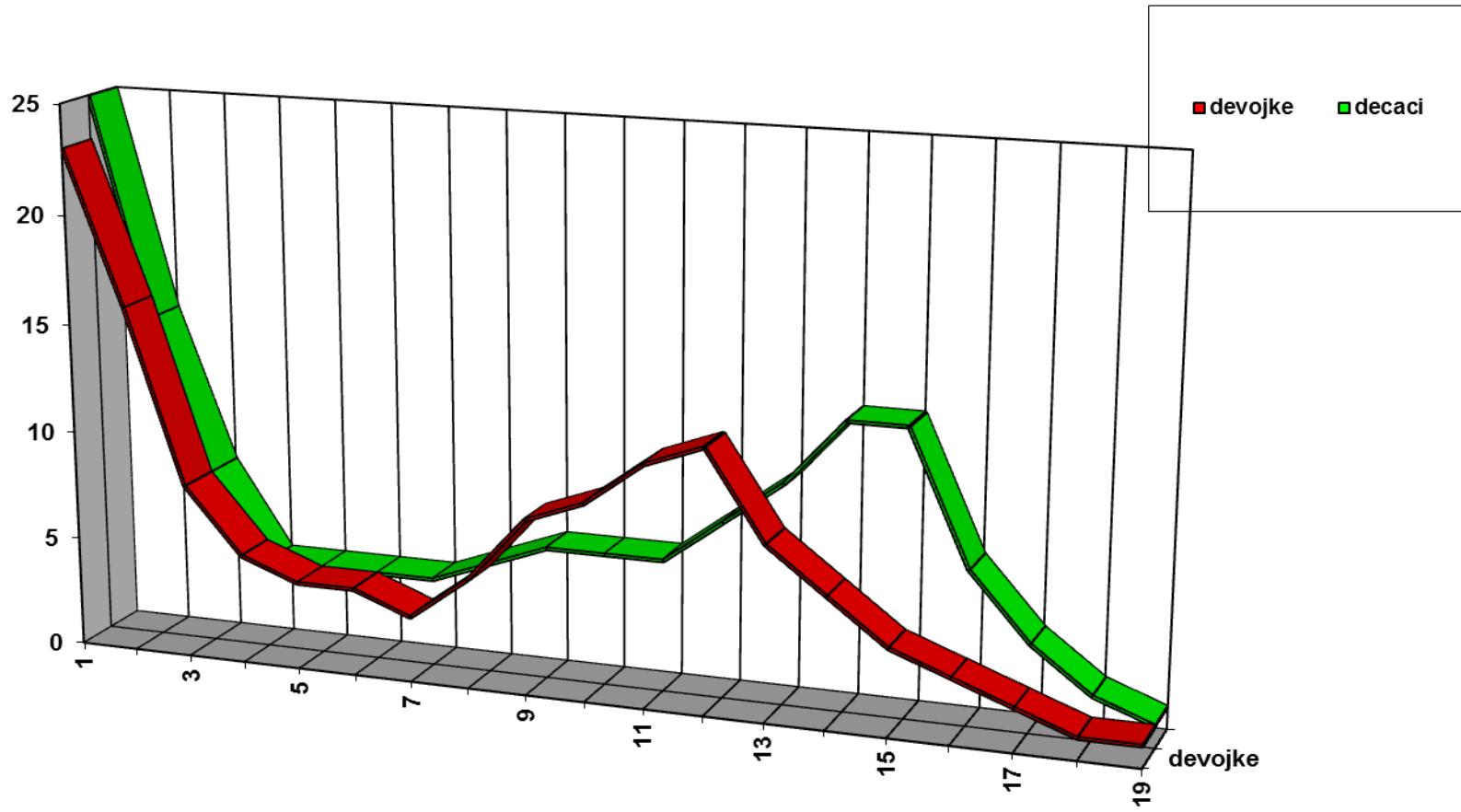
- Dužina ženskog novorodjenčeta je prosečno manja od dužine muškog
- Ova razlika se održava do puberteta koji natupa ranije u proseku 2 godine kod devojčica i one tada prestižu dečake u visini
- To traje samo do puberteta dečaka
- Oni postaju definitivno viši u proseku za 10cm

Visina kod dečaka i devojčica od 7 do 18 godina

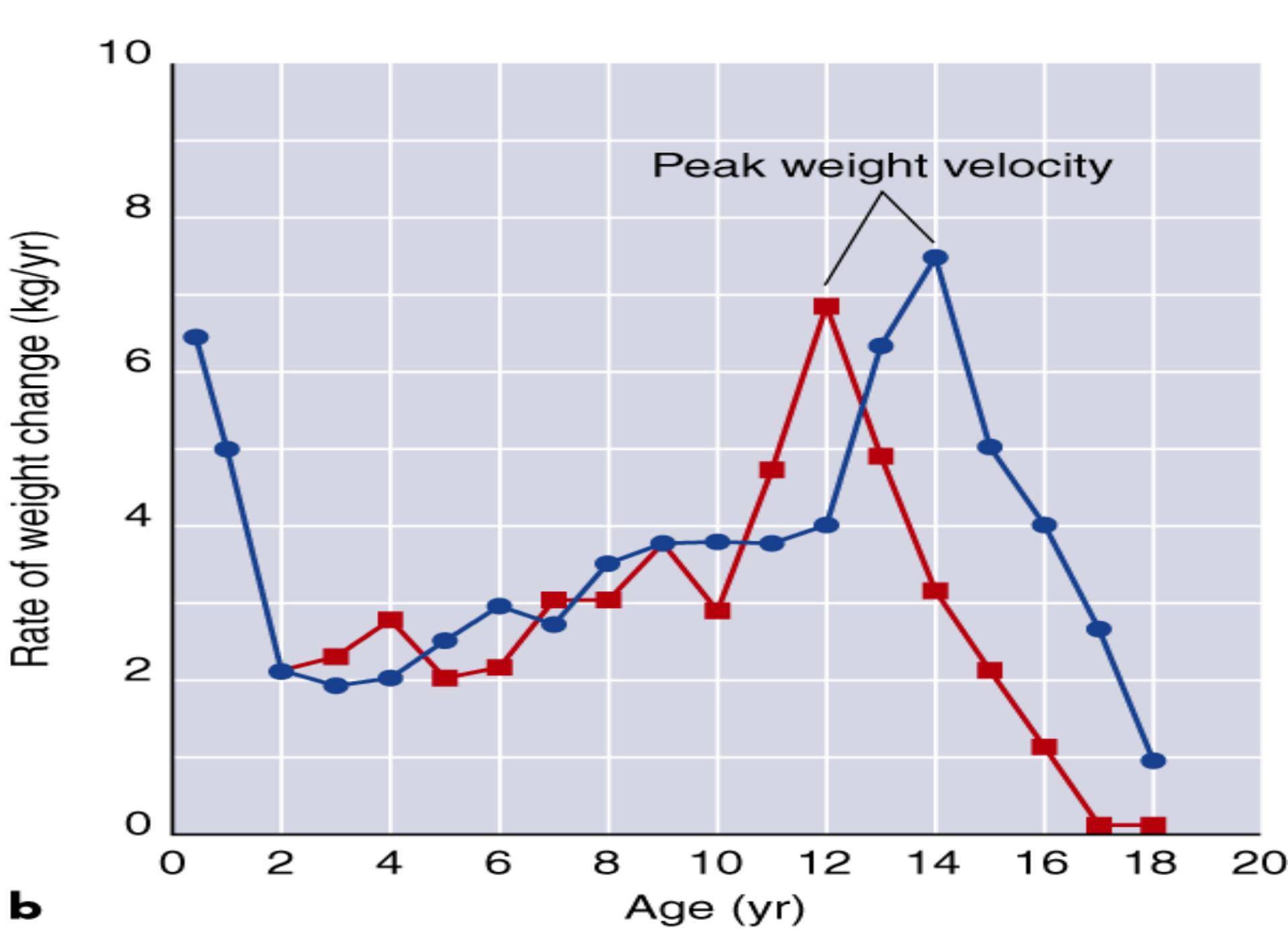
Razvoj visine tela

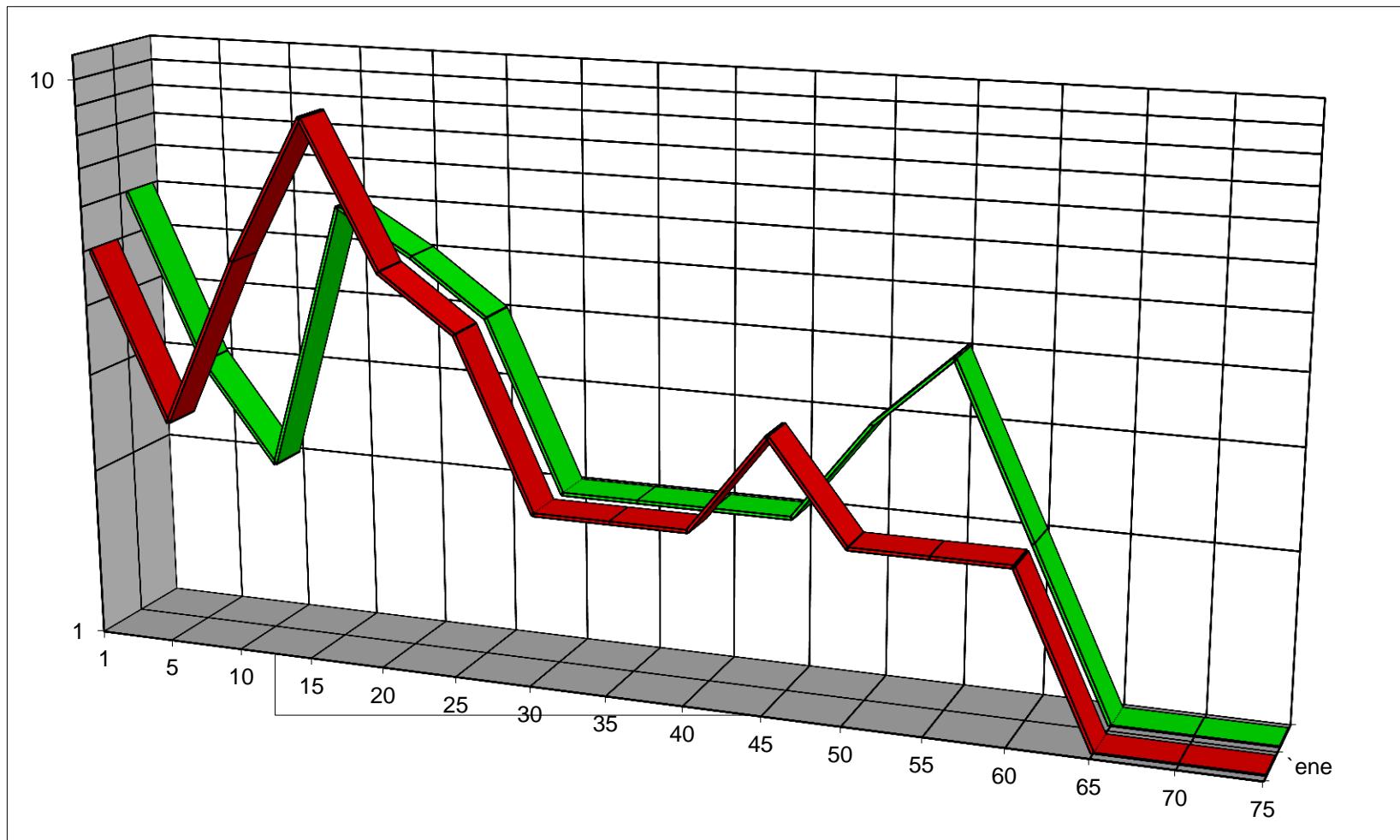
- Brz rast u pubertetu u trajanju od oko dve godine
- Kod devojčica u početku puberteta (**oko dve godine ranije u odnosu na dečake**)
- Kod dečaka u drugoj polovini puberteta, do 13 godine, **adolescent utrostruči svoju porođajnu dužinu.**
- Dečaci porastu 10 do 30cm
- Devojčice porastu manje, tj 5-20 cm
- Rast u visinu se završava sa 16 godina kod devojčica, a sa 18 – 20 kod dečaka

Masa tela

- TM ženskog NN je nesto manja u odnosu na težinu muškog NN
- Ova razlika se menja u pubertetu
- Posle ulaska dečaka u pubertet, oni prestižu devojčice i ta razlika u proseku ostaje 8kg

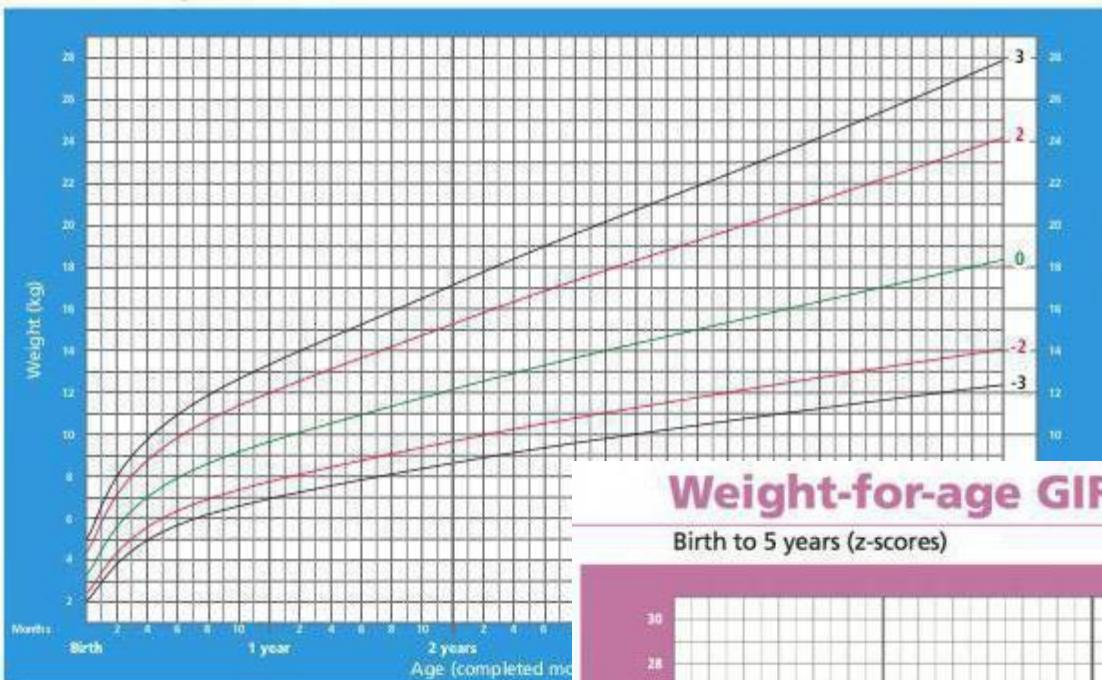

RAZVOJ MASE TELA

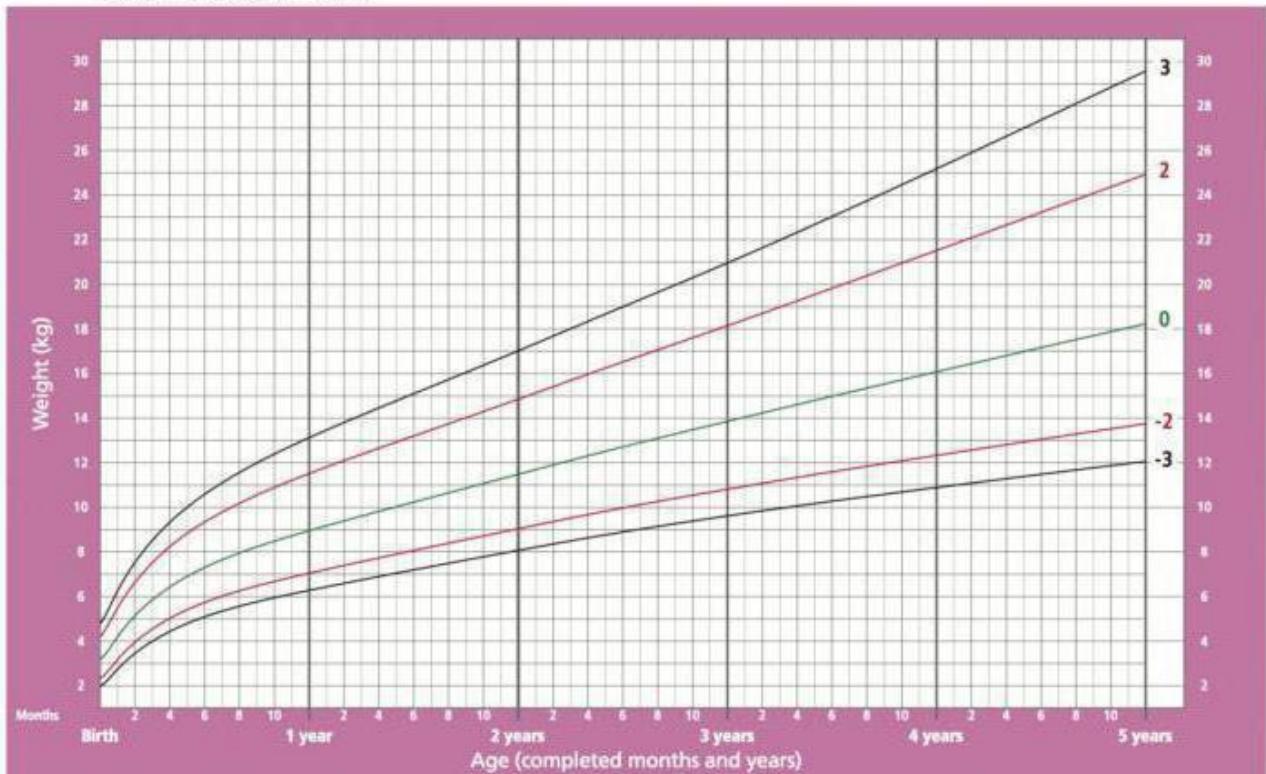
Weight-for-age BOYS

Birth to 5 years (z-scores)

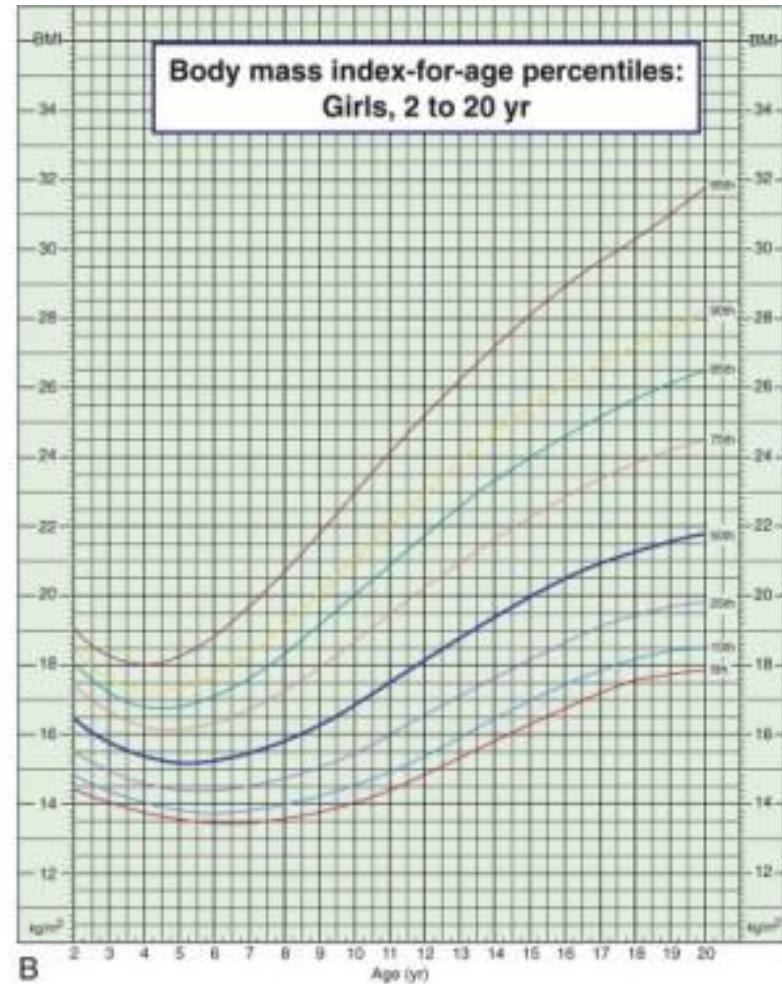
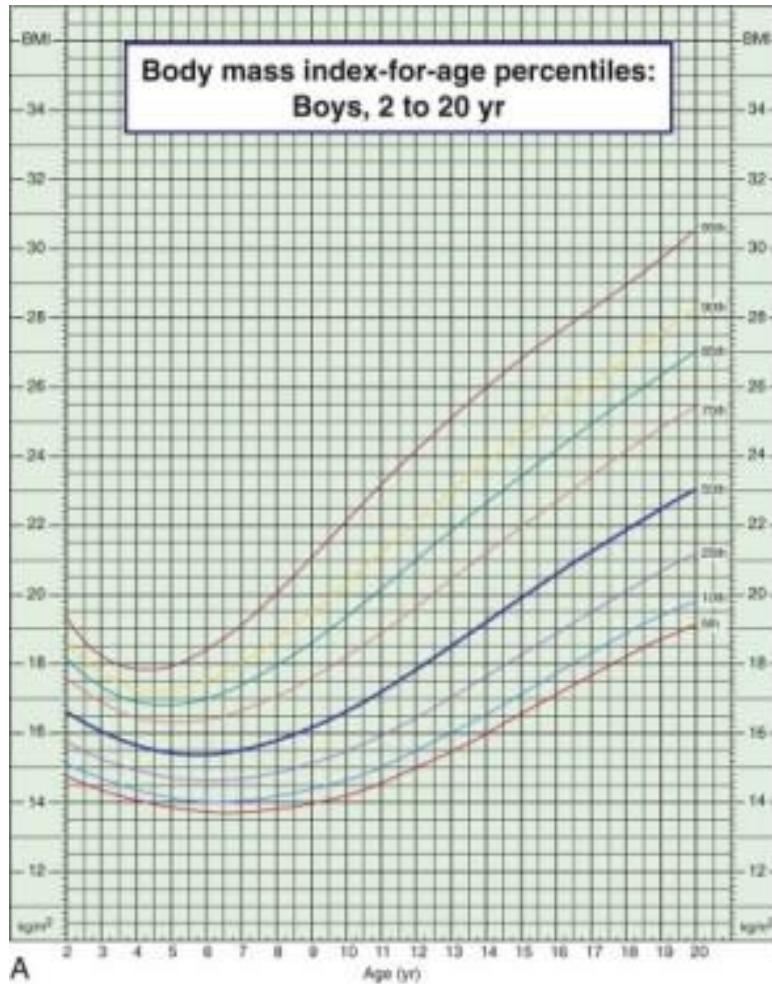

Weight-for-age GIRLS

Birth to 5 years (z-scores)

Percentilne krivulje ITM prema polu i uzrastu.

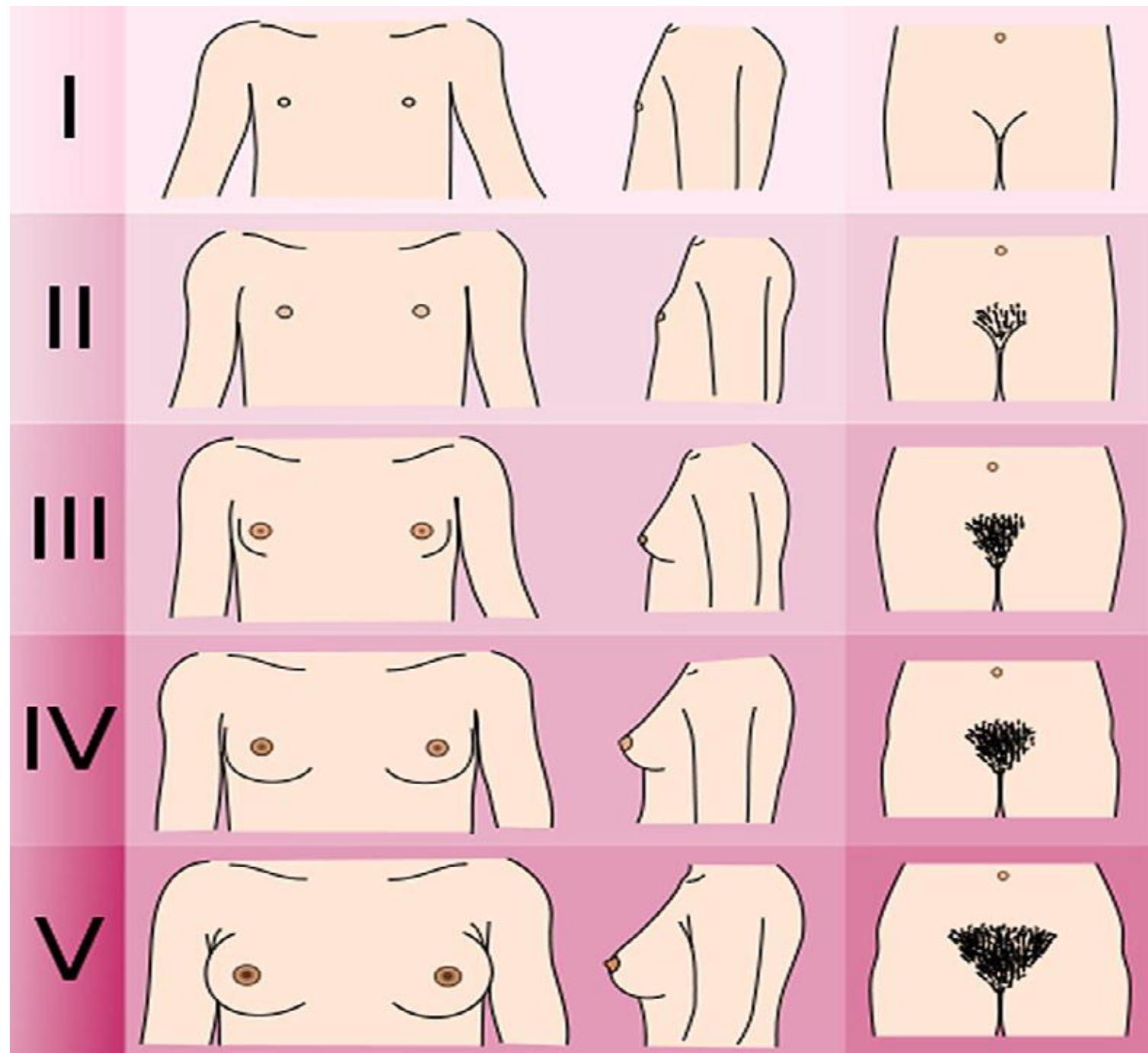

Polni razvoj

- pregled i procena sekundarnih seksualnih karakteristika sa
- anketom o pojavi prve menstruacije kod žena i ejakulacije kod muškaraca. (Taner)

Pubertetski razvoj

- Devojčice → 8,5 - 13 godina
  - porast dojki
  - menarha 12,5 - 14,5 godina
- Dečaci → 9,5 -13,5 godina
  - uvećanje testisa

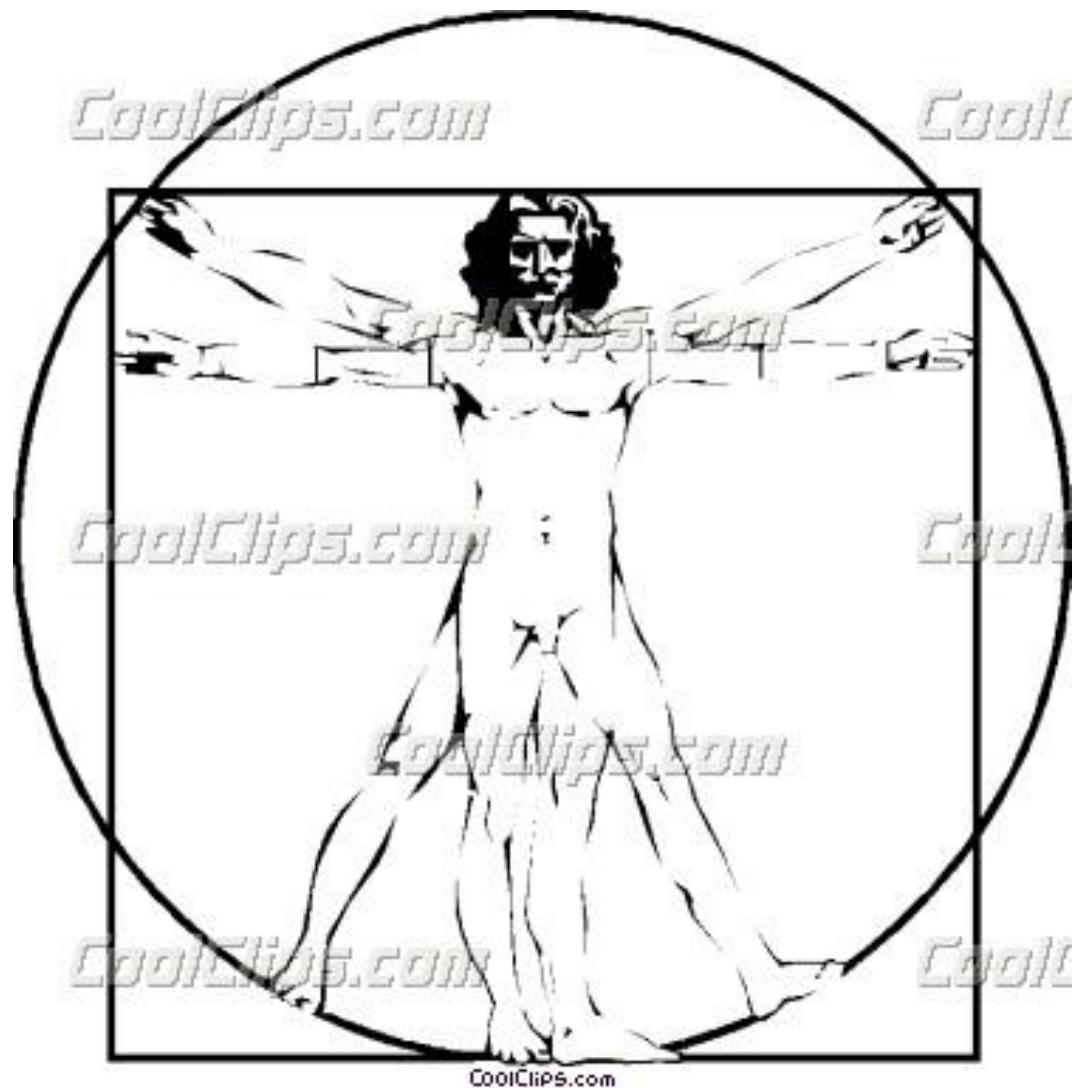

I		3	$<2,5$
II		4	$2,5-3,2$
III		10	$3,6$
IV		16	$4,1-4,5$
V		25	$>4,5$

Prepubertetski nivoi hormona

- LH nizak ili nedetektibilan
- LH/FSH odnos < 1
- estradiol < 36 pmol/l (10 pg/ml)
- testosteron < 0,7 nmol/l (0,2 mg/ml)

Proporcije

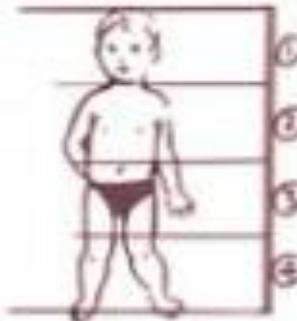

Visina:

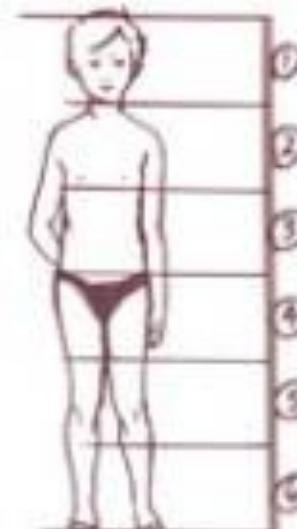
- Telesne proporcije tokom detinjstva: dečaci i devojčice su dugonogi

VERY GENERAL AVERAGE PROPORTIONS

USE AS A ROUGH GUIDE ONLY

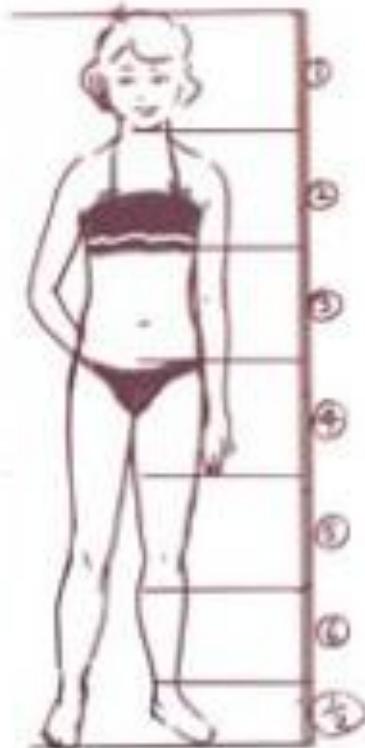

INFANT
4 HEADS HIGH

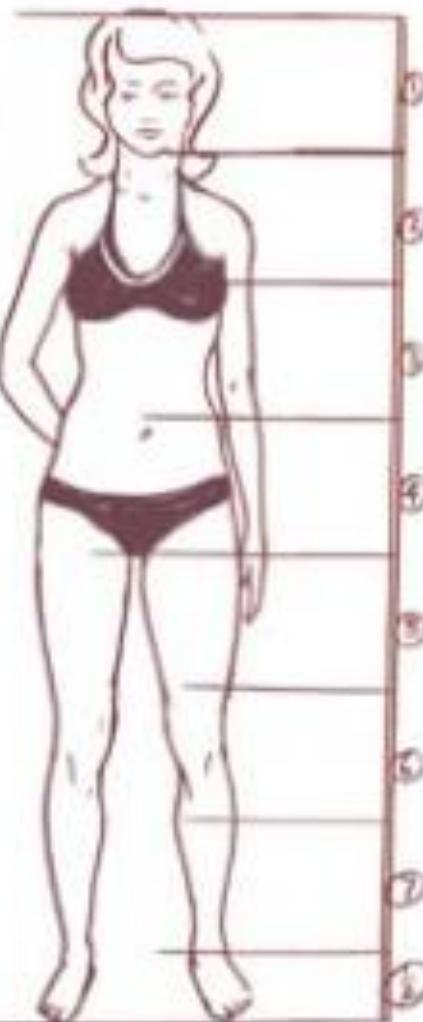
6 YEARS

6 HEADS HIGH

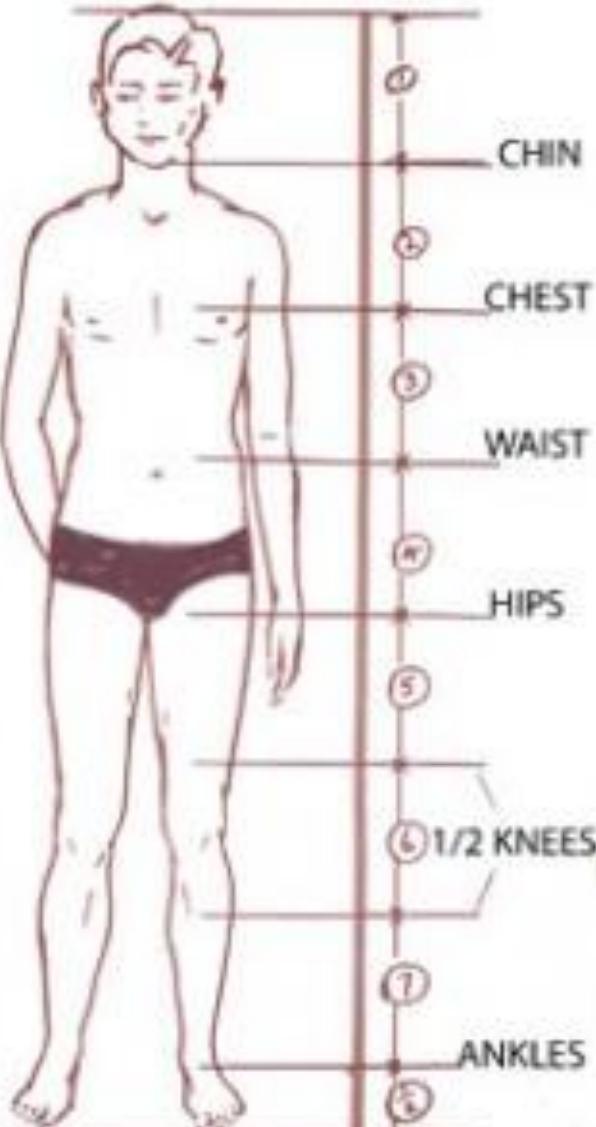
12 YEARS

6 1/2 HEADS HIGH

ADULT FEMALE

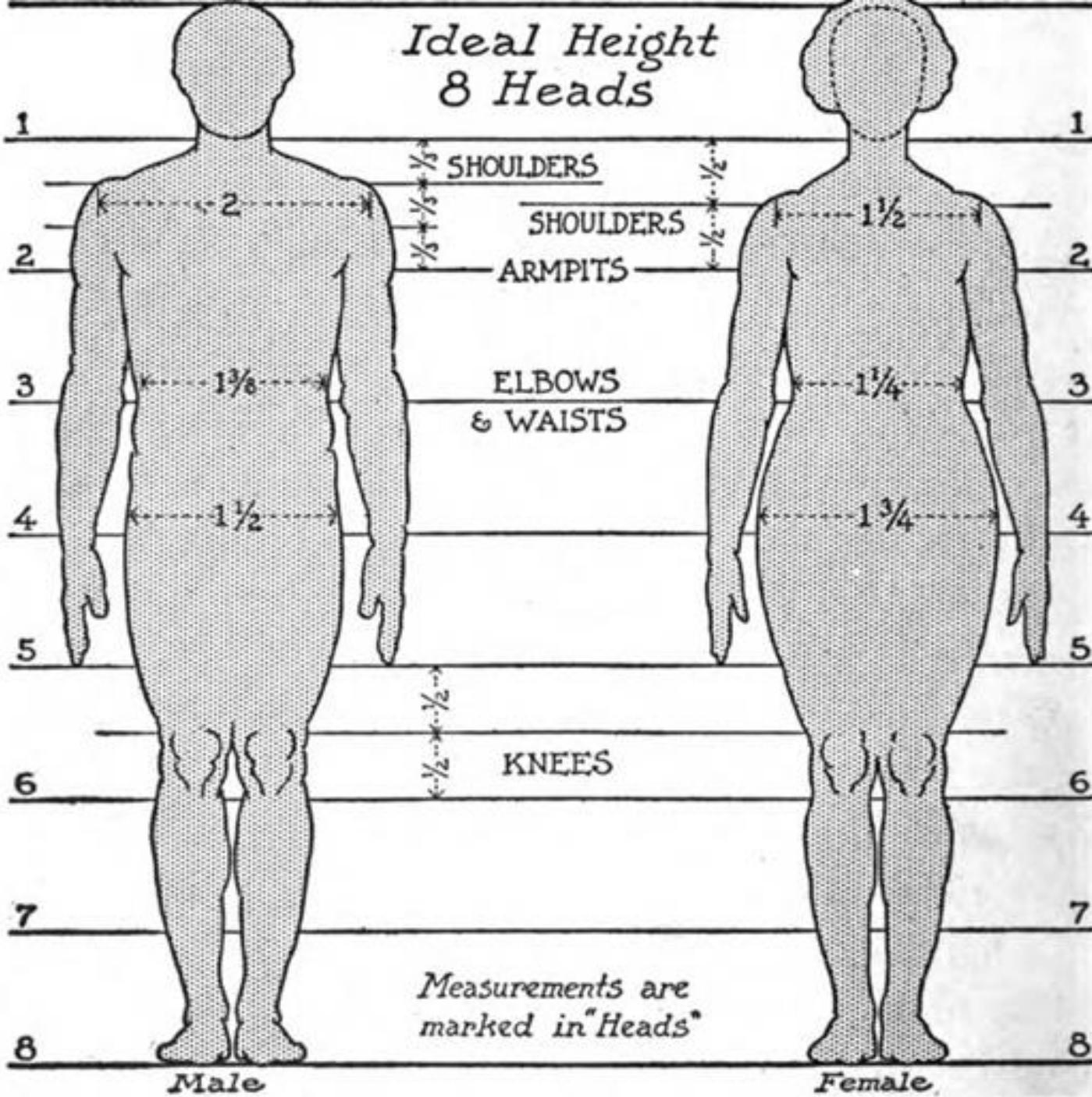
7 1/2 HEADS HIGH

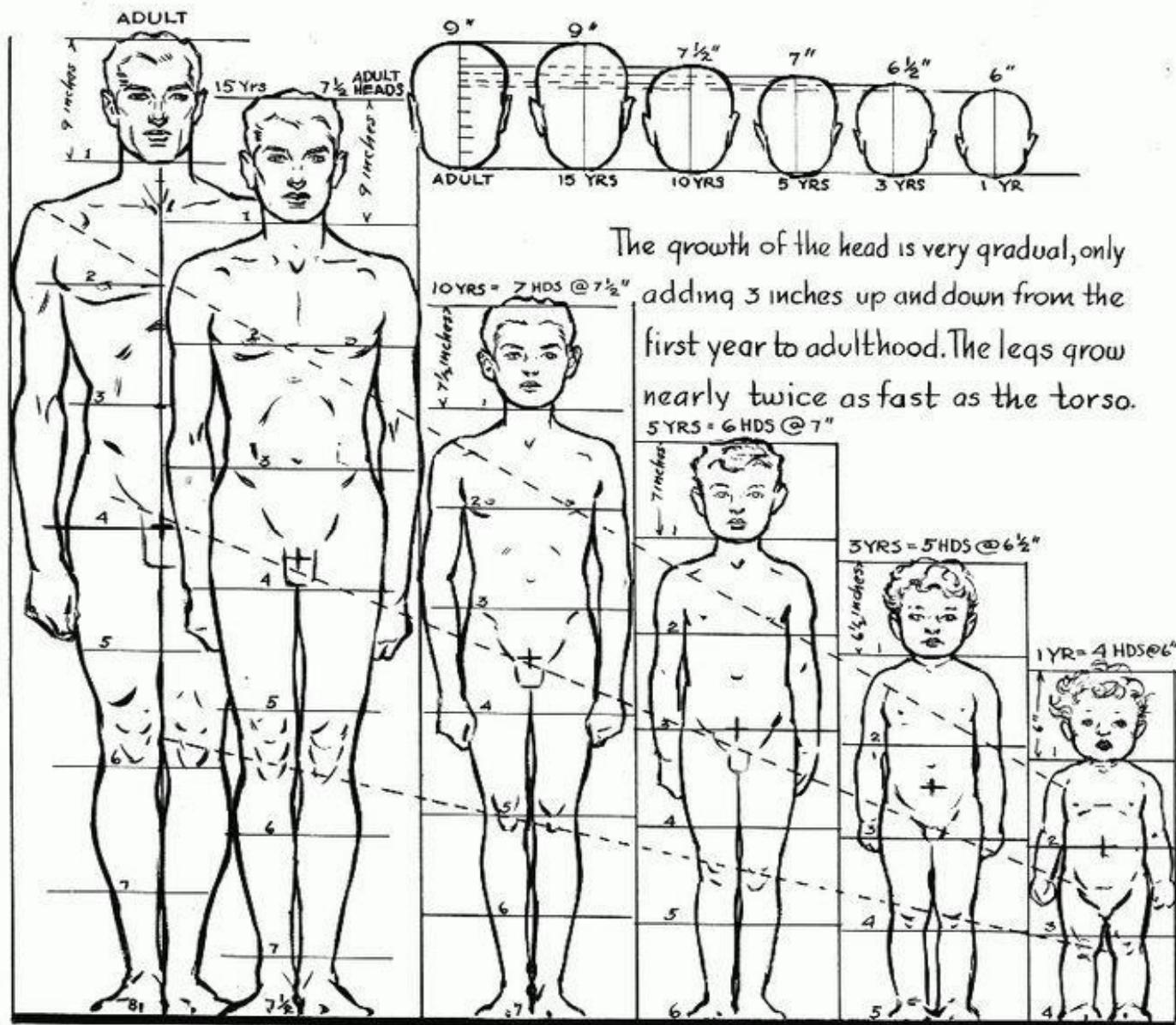
ADULT MALE

7 1/2 HEADS HIGH

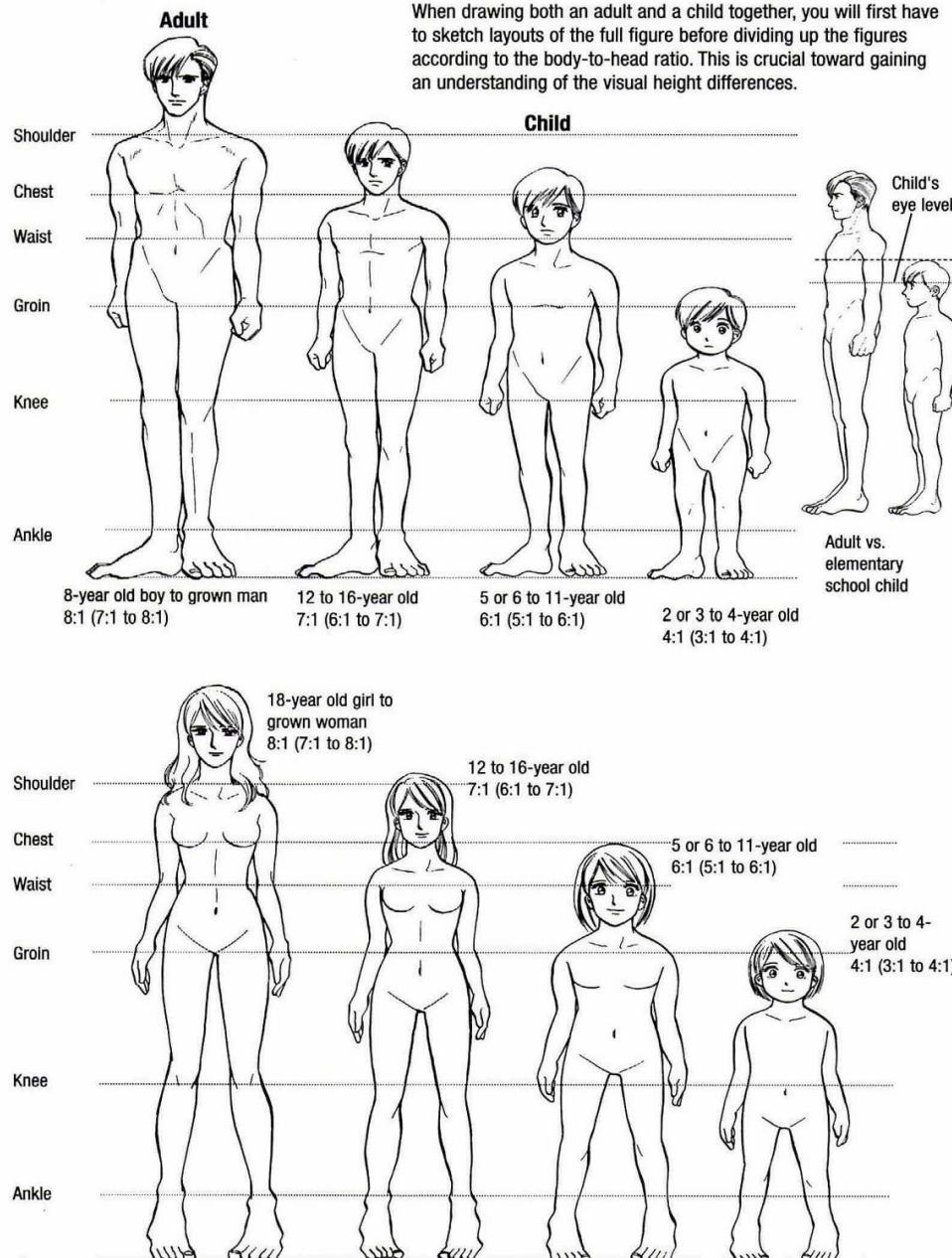
Ideal Height 8 Heads

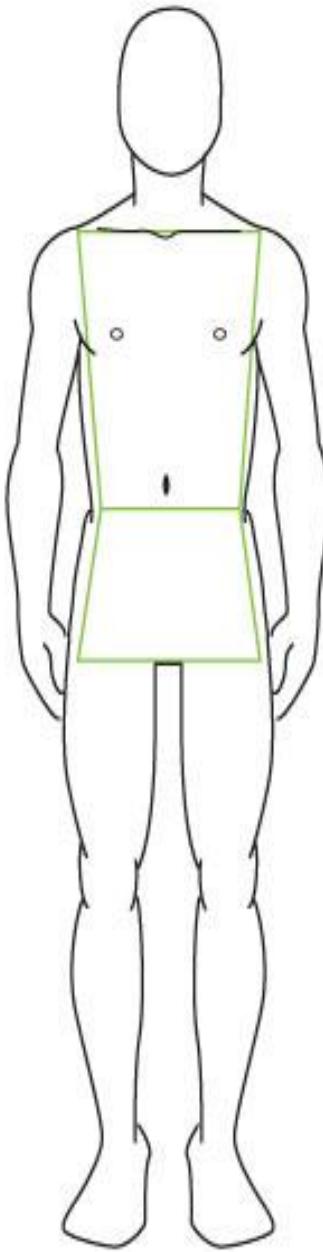
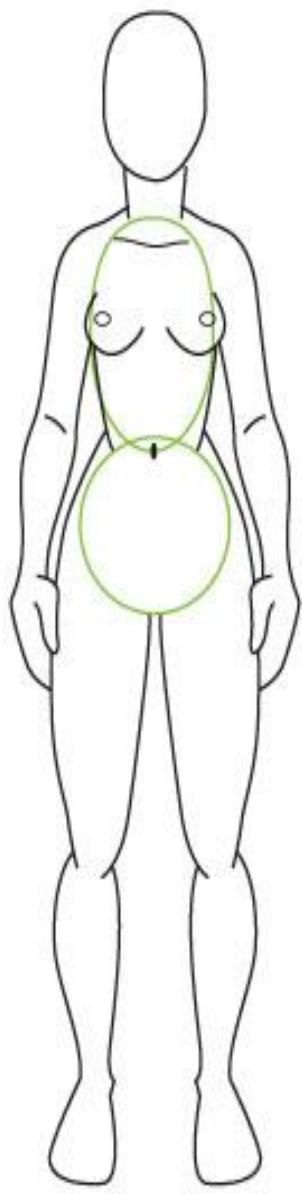

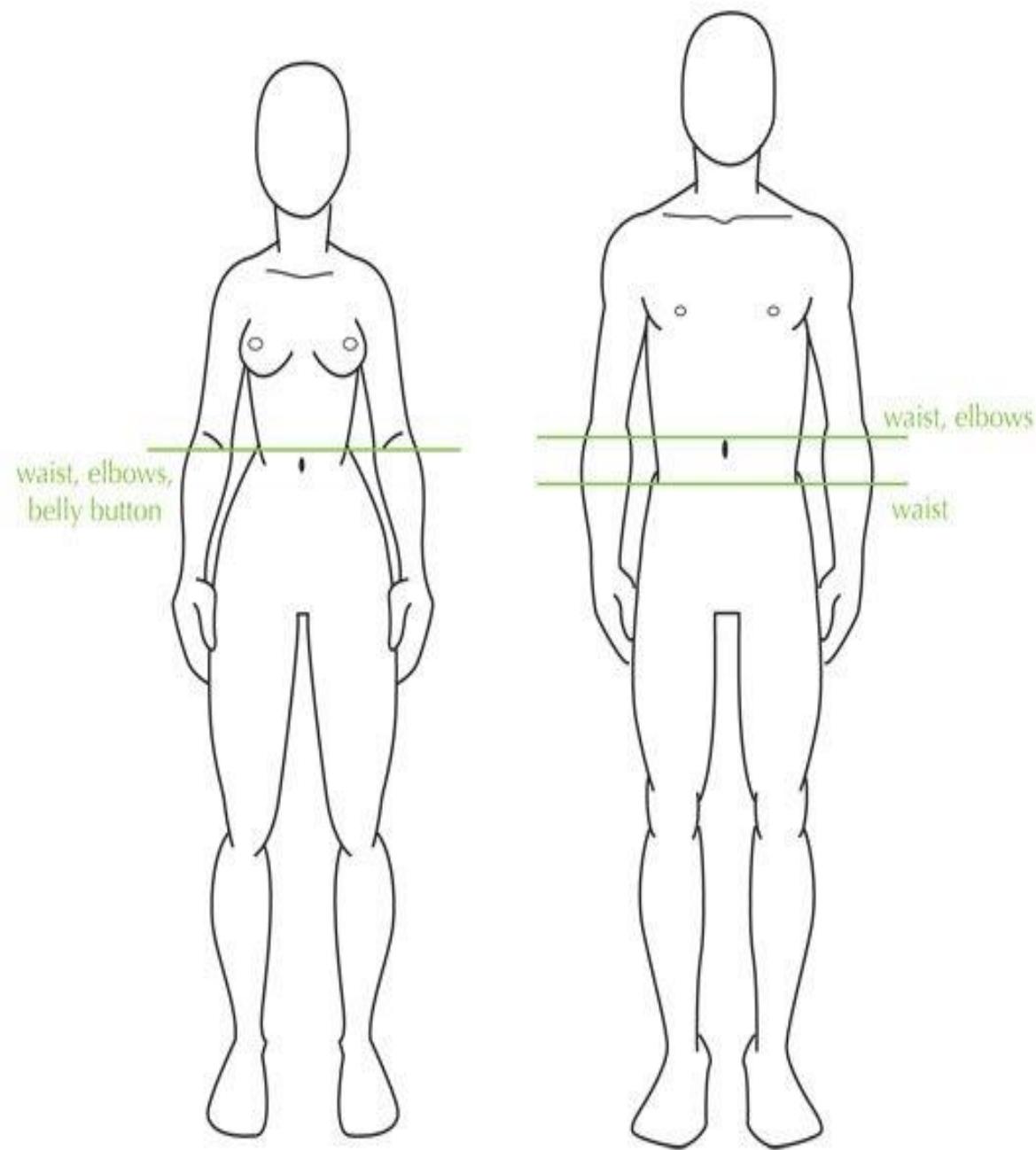
IDEAL PROPORTIONS AT VARIOUS AGES

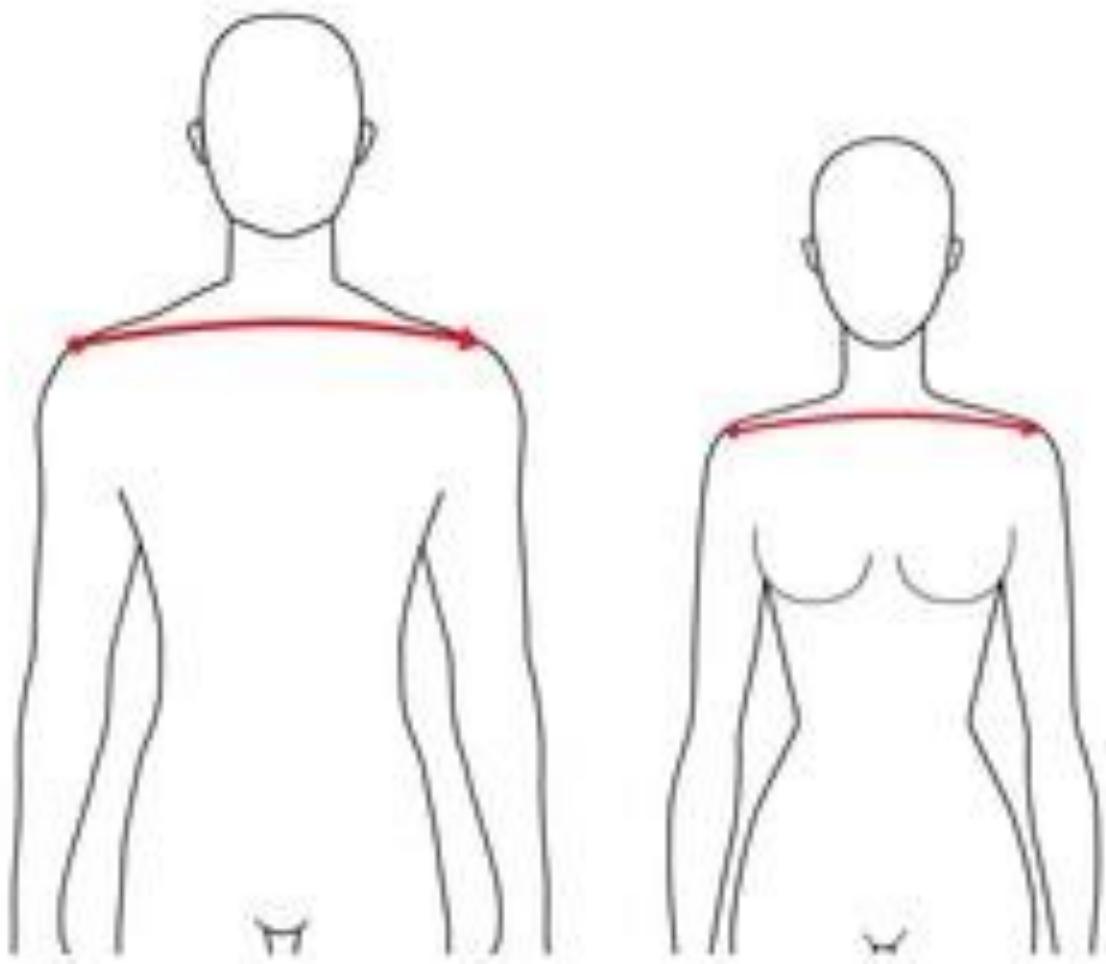

Differences in Proportions between Adults and Children

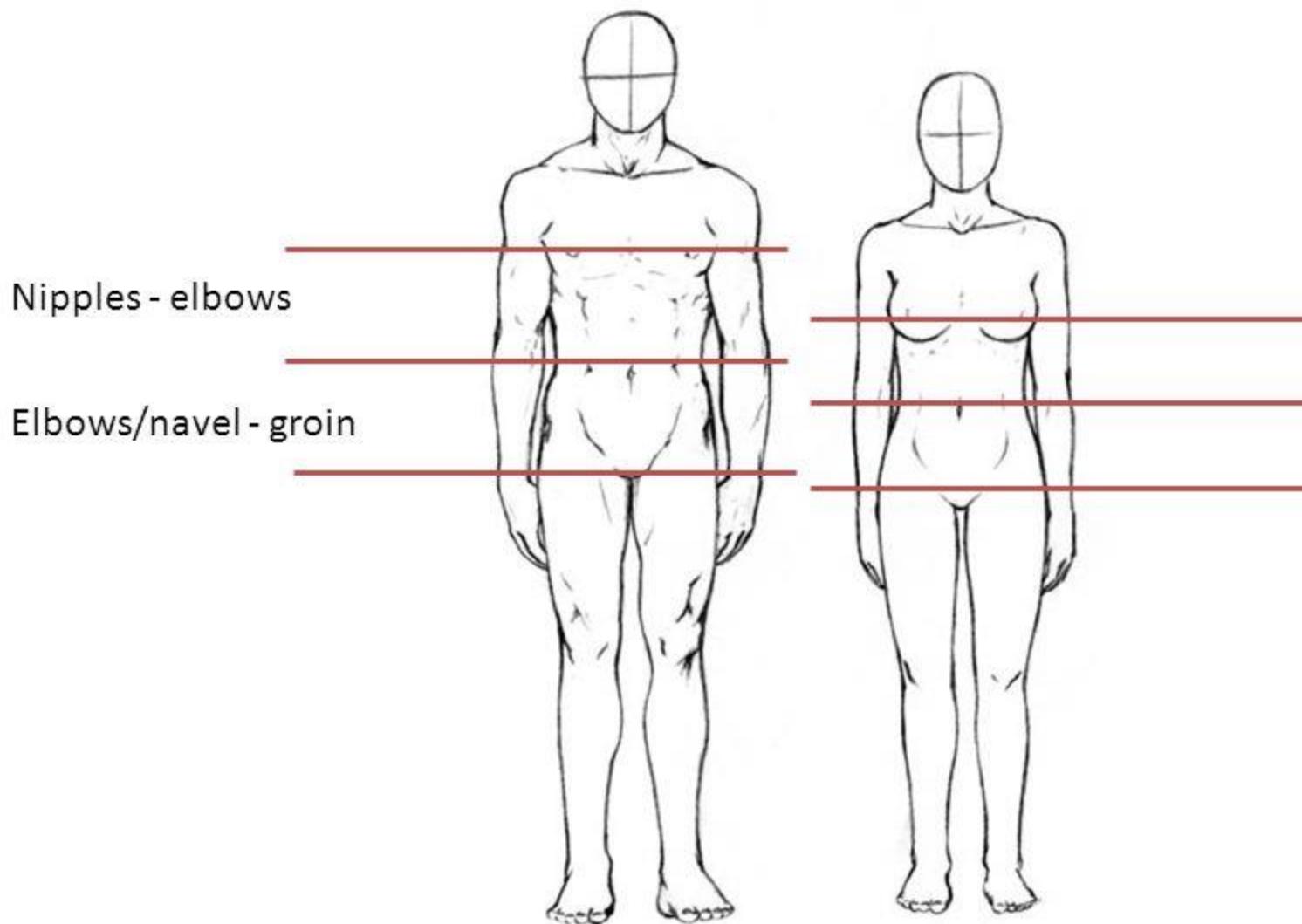

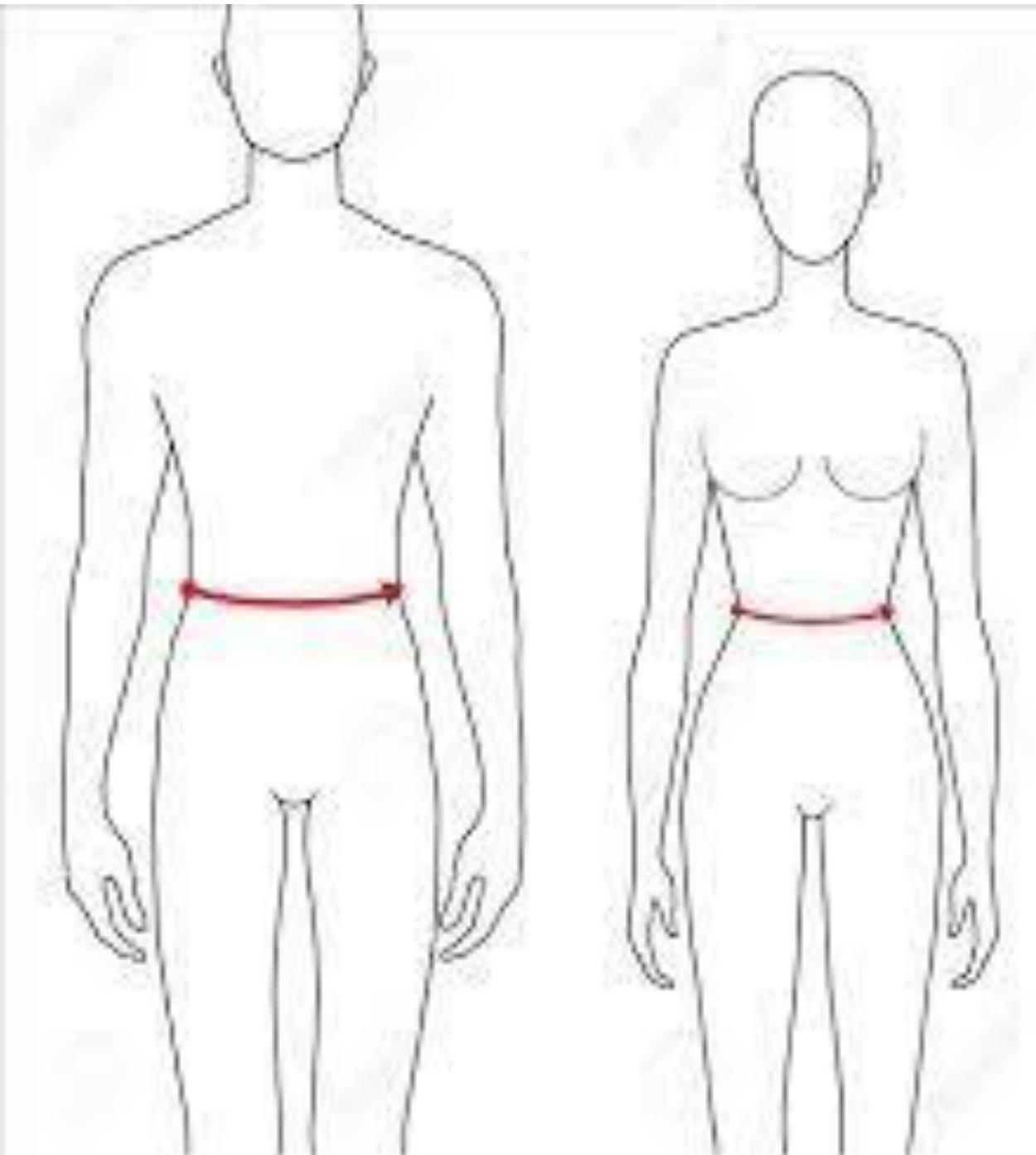

- **Širina ramena** je kod muškaraca u proseku 38-44cm
- Kod žena 35-37cm
- **Širina karlice** približno ista kod žena i muškaraca
- Ali u odnosu na VT ili ŠiRa ona je veća kod žena nego kod muškaraca

- **Širina kukova** je takođe približne vrednosti
- Ali u odnosu na VT ili ŠiRa ona je veća kod žena nego kod muškaraca

Body Proportions

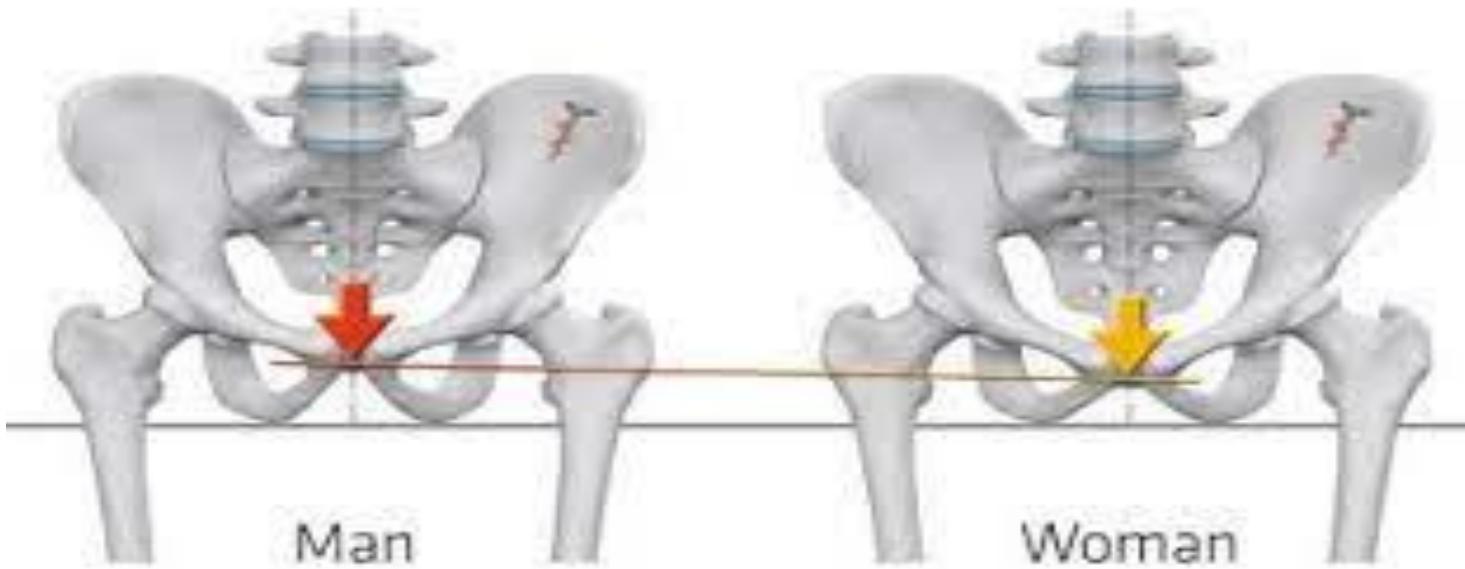

Obimi tela

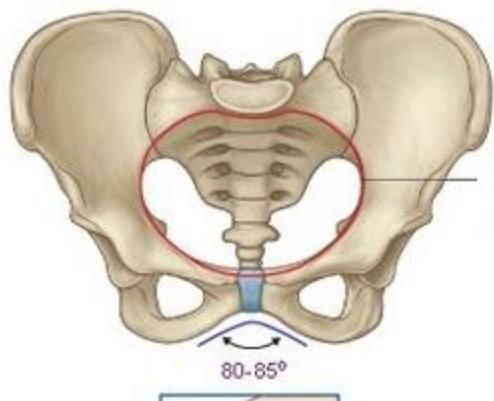
- Postoje velike razlike u obimima muškaraca i žena
- Srednji O grudi muškaraca je 88cm a žena 83
- O vrata, O trbuha, struka, nadlaktice, podlaktice, nadkolenice i podkolenice **veći su kod muškaraca**

Kosti

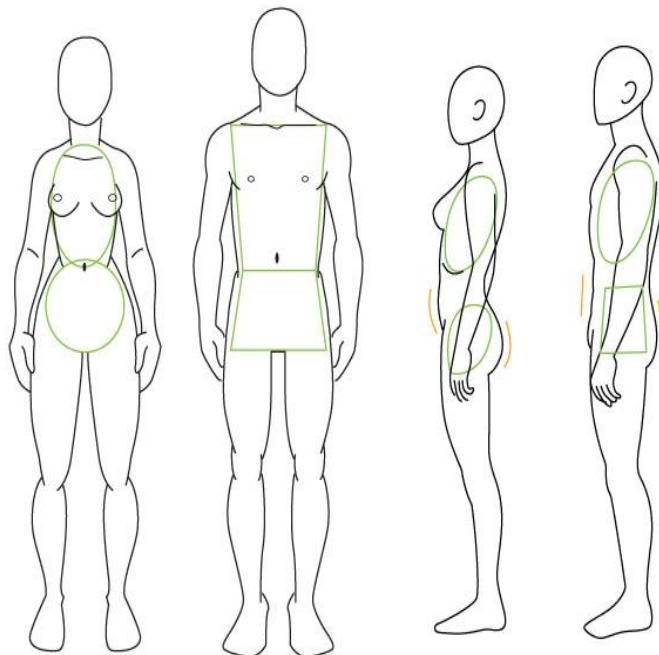
- Kod žena su manje, lakše i nežnije strukture
- Karlica žena je široka i plitka, a ugao koji obrazuje karlični ulaz sa horizontalnom ravni je veći u žena nego u muškaraca

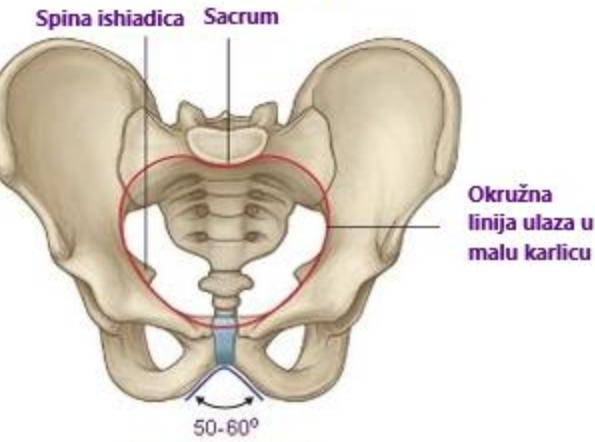
Žene

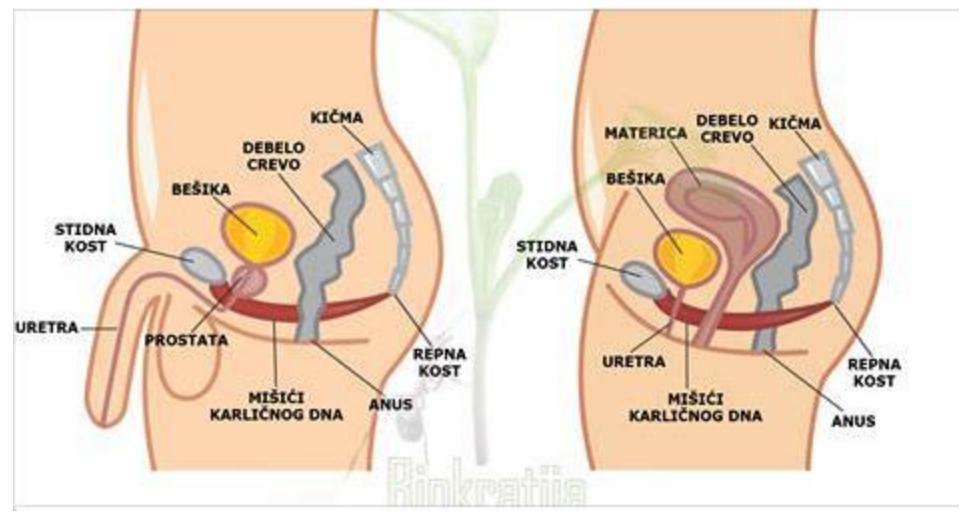
Ugao između pubičnih kostiju

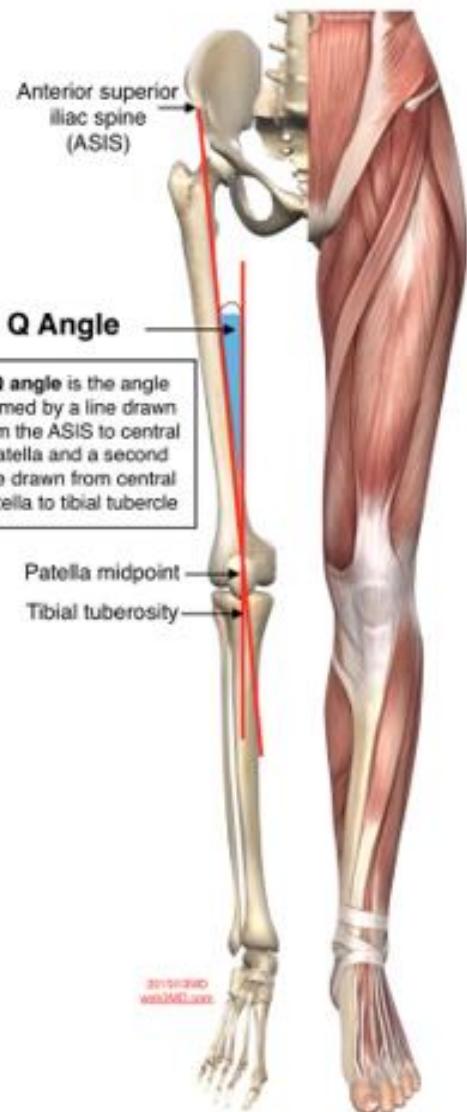
Muškarci

Okružna
linija ulaza u
malu karlicu

- **Butne kosti**, koje su kraće kod žena konvergiraju ka kolenima pod drugim uglom nego kod muškaraca
- Veoma značajno za statiku i motoriku (lošiji rezultati žena u skokovima i trčanju)

- I u **anatomiji ruke** postoji razlika
- U uglu lakta žene kad je podlaktica u supinaciji 10-15%veći nego kod muškaraca
- Smanjuje mogućnost žena u borilačkim sportovima

- Zglobovi i zglobne veze nežnije gradje
- Različite sklonosti povredjivanju u različitim fazama menstrualnog ciklusa
- Ali sklonije od muškaraca u proseku

Telesna kompozicija

Ткива	Мушкарци	жене
Скелет	18%	16%
Мускулатура	42%	36%
Унутрашњи органи	22%	24%
Кожа	6%	6%
Масно ткиво	12%	15%

TELESNA KOMPOZICIJA PO SPORTOVIMA(Ugarković 1994)

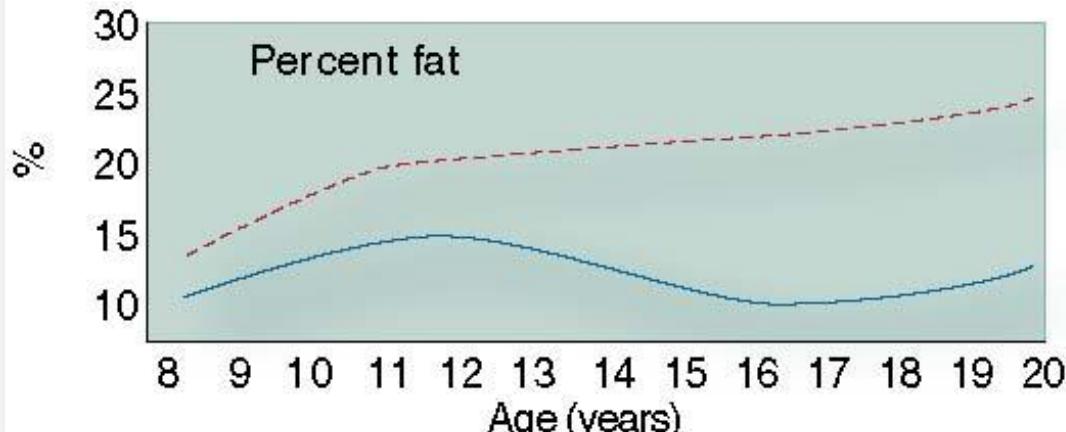
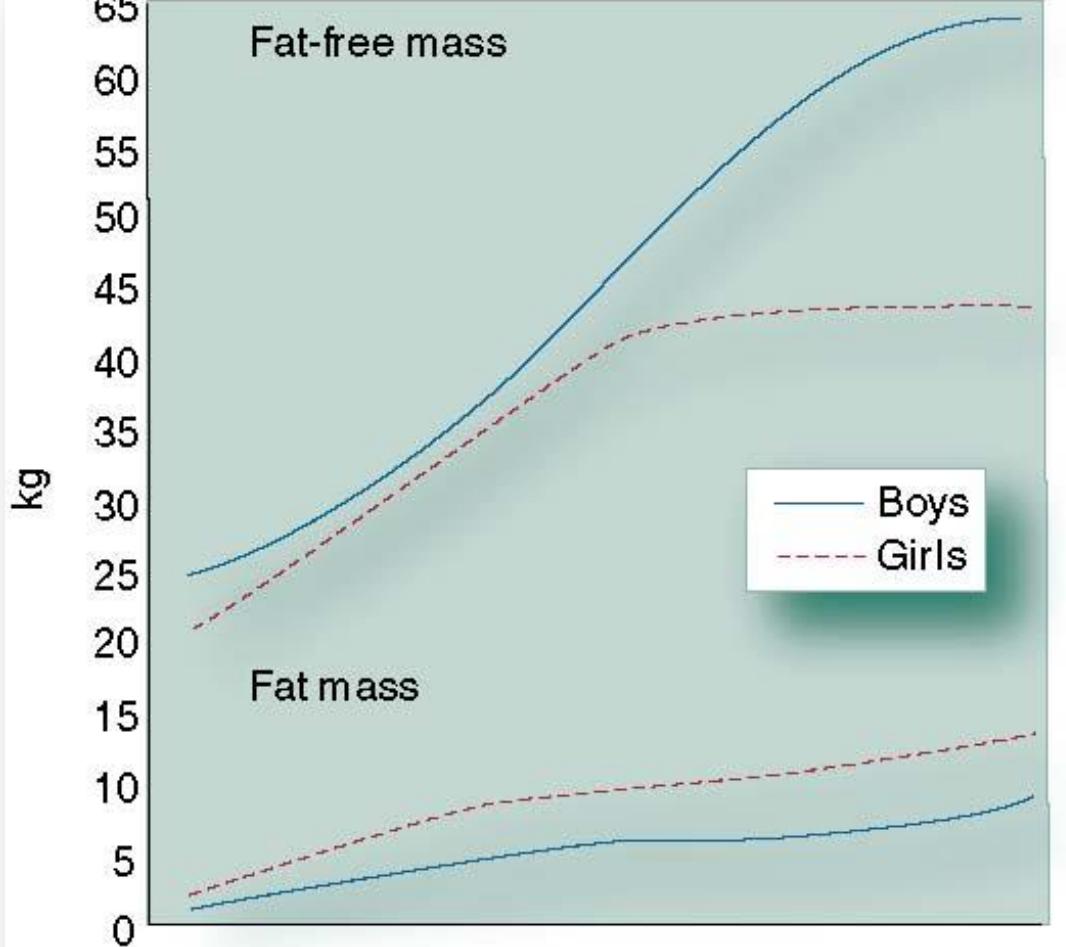
	muškarci %			žene %		
	mišići	masti	kosti	mišići	masti	kosti
Rukom.	50-53	8-10	18-20	48-51	10-13	16-18
Odbojka	50-52	8-10	19-22	48-50	10-12	16-19
Fudbal	50-53	8-10	18-20			
Plivanj.	50-53	10-13	18-20	48-52	10-16	16-19
Košarka	50-53	8-10	19-22	49-52	10-14	17-20
Vaterp.	50-54	10-13	18-21			
Gimn.	50-52	5-8	16-18	47-51	6-9	15-17
Tenis	50-53	8-10	18-20	48-51	10-13	16-19
Body b.	55-60	5-6	19-22	54-58	6-8	18-21
Bicikl.	51-54	5-7	17-19			
atlet.trk	52-54	5-8	17-20	51-53	7-10	16-19
skakači	51-53	5-8	16-19	50-52	7-9	16-18
bacači	54-56	15-18	19-22	53-55	15-19	18-21
uslov.čo.	40-42	12-15	17-21	38-41	15-18	16-19

Masno tkivo

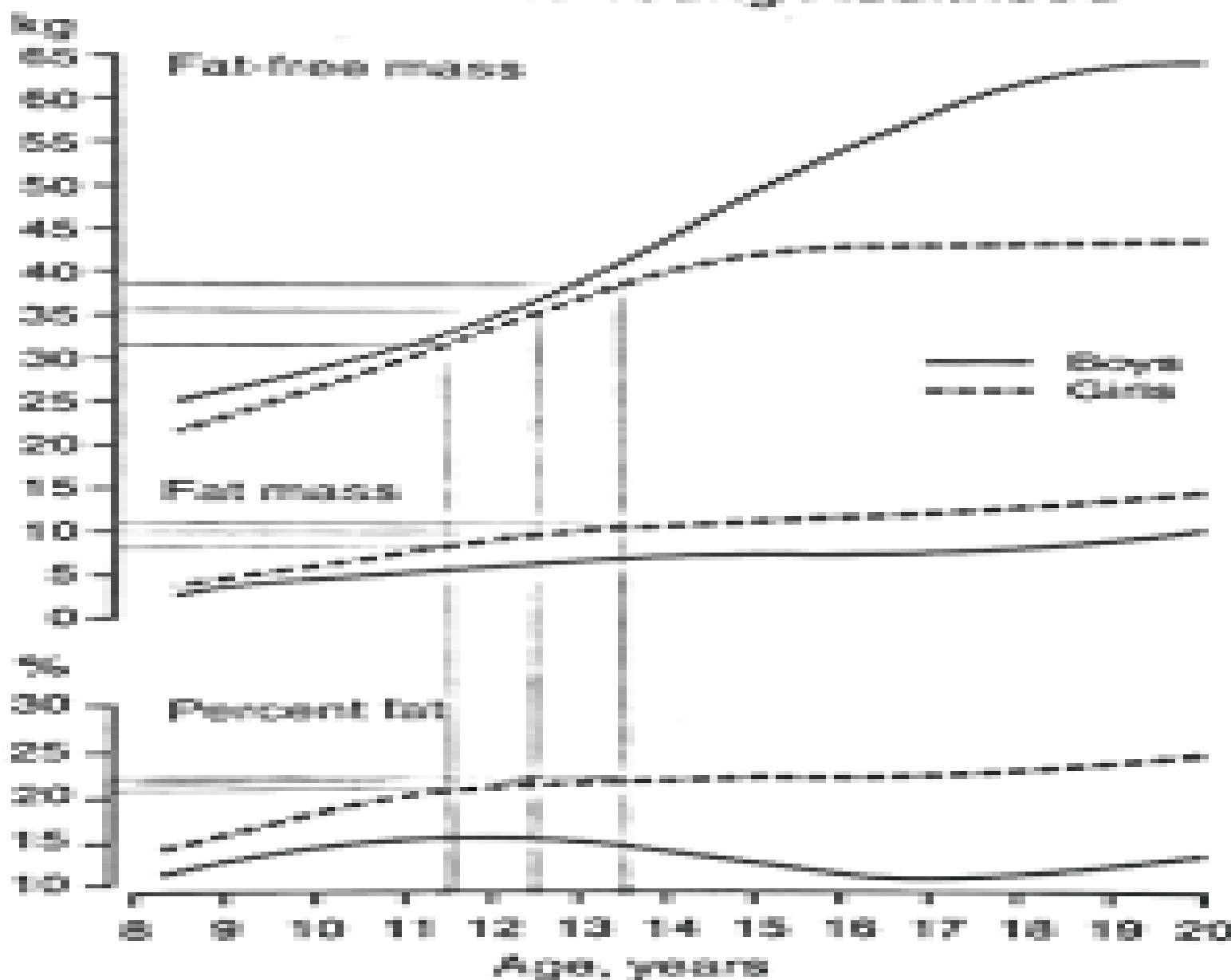
- Više zastupljeno kod žena (18-20%), kod muškaraca oko 12%
- Raspored masnog tkiva:

Muškarci: pretežno gornja polovina tela

Žene: u donjim predelima (kukovi sedalni predeo, oko butina)

Changes in Body Composition from Late Childhood to Young Adulthood

- **Procenat masnog tkiva se menja:**
  - Na rođenju: 10 do 12%
  - Masno tkivo se uvećava razmnožavanjem ćelija od IX-XII meseca, i od 12. godine do adolescencije, a van ovog perioda se masno tkivo uvećava samo uvećanjem mase ćelija masnog tkiva
  - Zbog toga su ovi periodi kritični za kasniji razvoj gojaznosti odraslog čoveka

Količina energije deponovana u vidu masnog tkiva utiče

- na rast,
- pubertet,
- fertilitet i
- funkciju tireoidne žlezde mehanizmom humoralnih signala koji interreaguju sa mnogim neuroendokrinim sistemima.

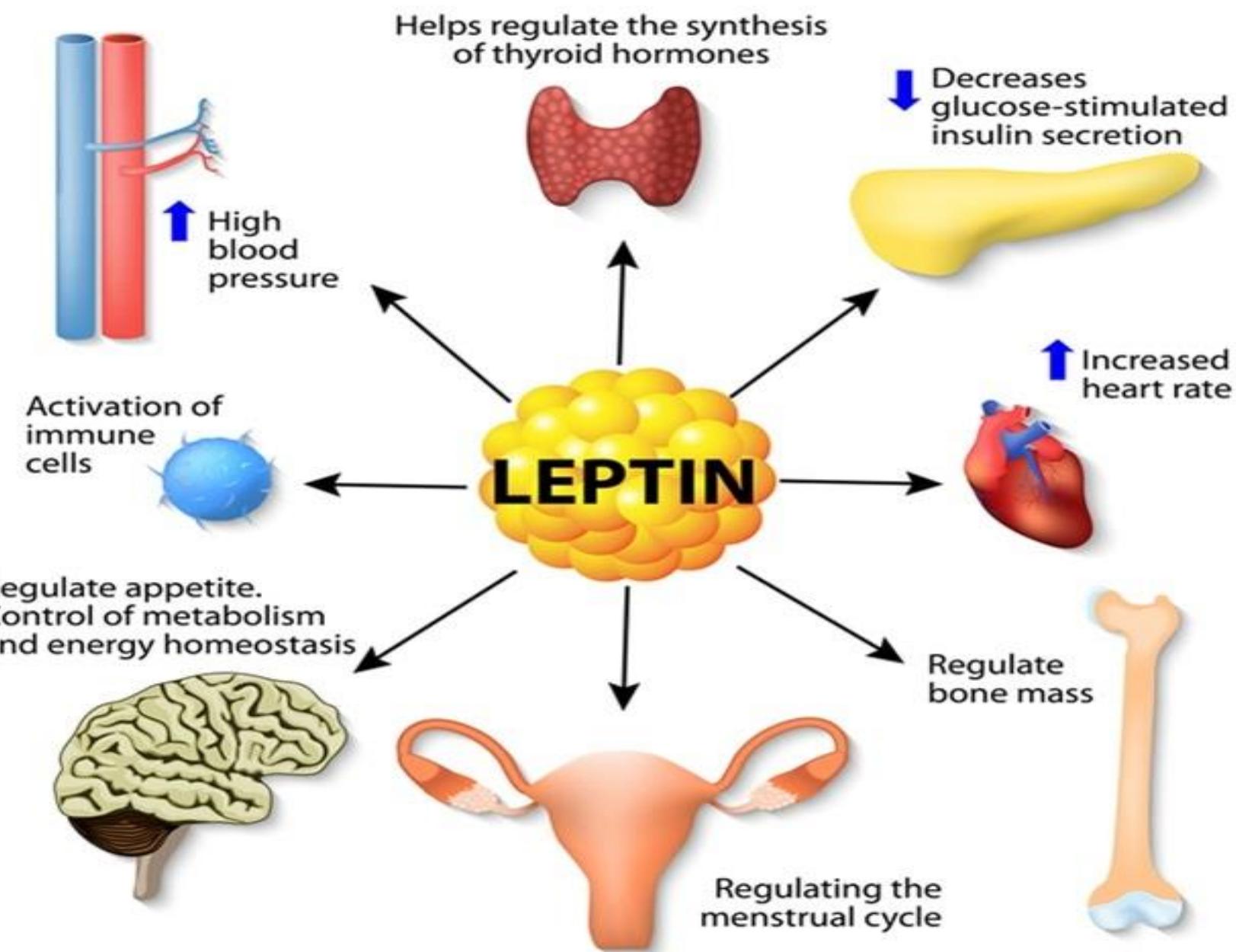
- otkriće *Fridmana* i saradnika, koji su 1994. godine klonirali i identifikovali cirkulišući faktor 167 aa peptidni hormon – **leptin**
- *Ob* gen kodira sintezu leptina i nalazi se na hromozomu 7.

- Leptin deluje na centralni nervni sistem, posebno na hipotalamus, a rezultat tog dejstva su smanjeni unos hrane i povećana potrošnja energije.
- Smatra se da predstavlja ključni medijator energetskog balansa.

- Dominantna uloga leptina je u "*signalizaciji gladi*".
- Tokom **gladovanja** leptin se ubrzano smanjuje, a indukuje porast glikokortikoida i smanjenje tiroksina, seksualnih hormona, kao i hormona rasta.

- U kliničke svrhe, važno je naglasiti da koncentracije serumskog leptina pokazuju merene varijacije u 24-časovnom ciklusu, sa pikom tokom noći, u 02.00h.
- Koncentracije leptina u to vreme su 30-100% više od koncentracija izmerenih ujutru ili rano popodne.

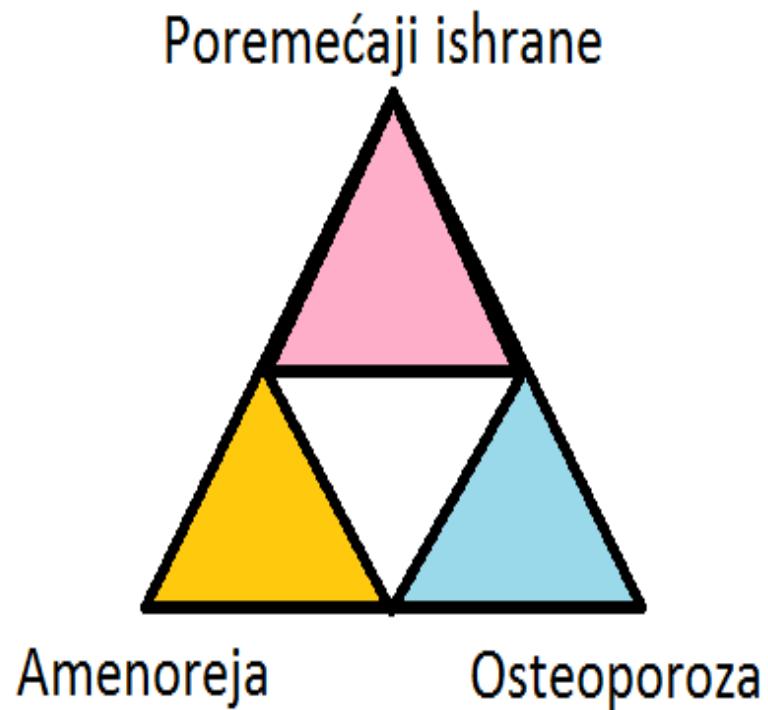
- Koncentracije leptina **više su kod žena** nego kod muškaraca, a utvrđena je i uzrasna različitost kod dece i adolescenata.

Ženska sportska trijada

- Ženska sportska trijada (engl. The female athlete triad) kao termin uvedena je 1992. godine od strane ACSM.
- sindrom koji obuhvata tri poremećaja: poremećaj ishrane, poremećaj menstrualnog ciklusa (amenoreju) i osteoporozu
- Njene komponenete povezane su po etiologiji, patogenezi i posledicama.

- Ova tri poremećaja se međusobno uslovljavaju i prepliću.

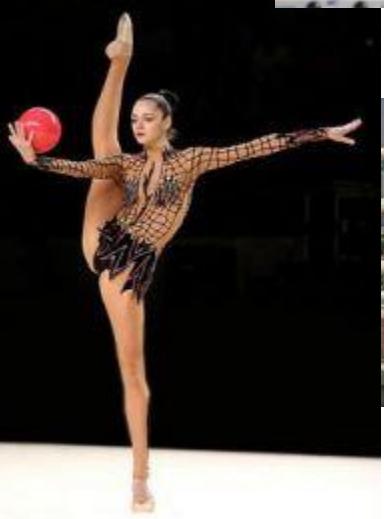
- Prevalenca ovog poremećaja u sportskoj populaciji je od 1 do 62 %
- Potencijalno sve devojke i žene koje su fizički aktivne mogu biti pod određenim rizikom za pojavu jedne ili više komponenti sportske trijade

Gde se najčešće javlja?

- u sportovima u kojima je posebno bitna telesna kompozicija, odn **estetska komponenta nastupa**, mala telesna masa,
- sportovi u kojima se **nastup ocenjuje subjektivno** (kao što su gimnastika, umetničko klizanje, ples, umetničko plivanje, aerobik),
- u **sportovima izdržljivosti** koji takođe zahtevaju malu telesnu masu (trčanje na duge staze, biciklizam, kros-kantri skijanje),
- sportovi koji zahtevaju **posebnu tesnu opremu za takmičenje** (napr. odbojka, plivanje, ronjenje, čircliing)
- sportovi koji zahtevaju **težinske kategorije** (napr. konjički sport, borilačke veštine, veslanje)

Sportovi sa većom učestalošću menstrualnih poremećaja

Umetnički sportovi	Ples, sportska gimnastika, ritmička gimnastika, umetničko klizanje
Sportovi izdržljivosti u kojima je poželjna mala telesna masa	Atletska trčanja na duže distance, biciklizam, nordijsko trčanje
Sportovi u kojima se za vreme takmičenja koristi oprema koja u većoj meri otkriva telo	Odbojka, borilačke veštine, veslanje
Sportovi u kojima se koriste težinske kategorije	Borilačke veštine, jahanje
Sportovi rane specijalizacije	Umetničko klizanje, sportska i ritmička gimnastika, skokovi u vodu

Faktori koji mogu doprineti nastanku ovog sindroma

- pritisak trenera i/ili roditelja,
- velika očekivanja od strane same sportistkinje ali i društva,
- malo samopouzdanje,
- neadekvatno prihvatanje sopstvenog tela i izgleda
- ...

- Stalno fokusiranje na postizanje ili održavanje idealne telesne mase ili optimalne količine telesne masti je često osnovni uzrok ženske sportske trijade.

- Sindrom počinje poremećajem ishrane, najčešće niskim energetskim unosom (ponekad u kombinaciji sa prevelikim energetskim rashodom tokom trenažnog i takmičarskog procesa) koji utiče na gubitak telesne masti,

- izbegavanje odredjenih vrsta hrane,
- preskakanje pojedinih obroka,
- odbijanje uzimanja hrane,
- povraćanje
- čak poremećaji ishrane kao što su anoreksija i bulimija (DSM-V)

Anorexia nervosa

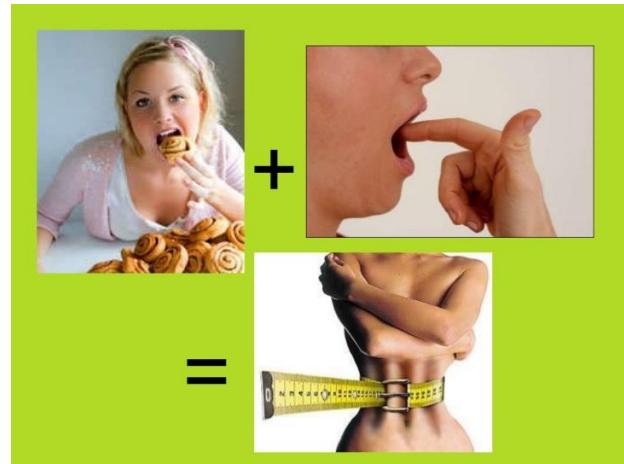
- poremećaj ishrane koji se karakteriše namernim gubitkom mase zbog straha od gojaznosti ali i poremećajem u percepciji oblika i veličine sopstvenog tela.

Moguće su brojne komplikacije: anemija, problemi sa srcem, plućima i bubrežima, disbalans elektrolita, i u najtežim slučajevima smrt .

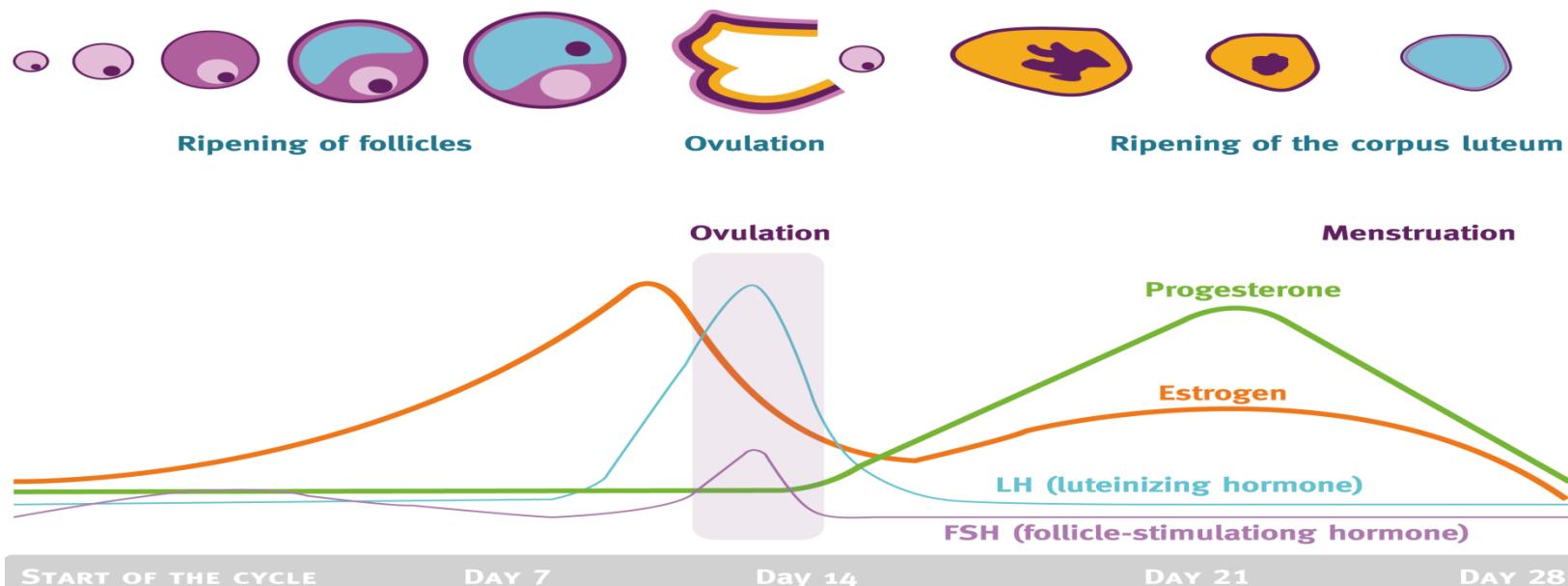
Bulimia neurosa

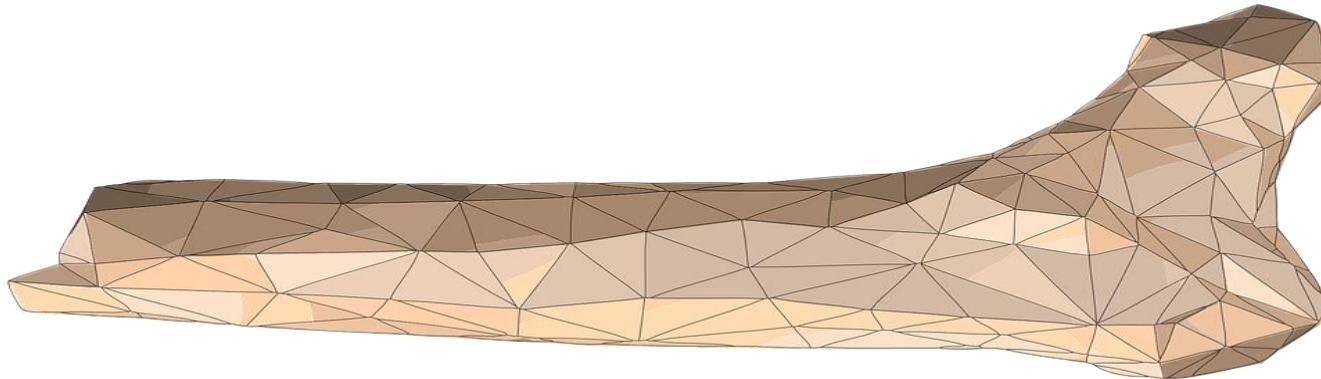
- karakteriše ciklusima restrikcije hrane i prejedanjem iza koga sledi period kompenzatornog ponašanja koje uključuje čišćenje, upotrebu laksativa i povraćanje.
- Sportistkinje sa bulimijom su najčešće normalne težine.

Poremećaji menstrualnog ciklusa

- Menstruacija kao tipično žensko fiziološko stanje predstavlja krvarenje u cikličnim periodima od 25 do 35 dana (10 do 13 puata godišnje) i karakteristika je žena u reproduktivnom periodu života.

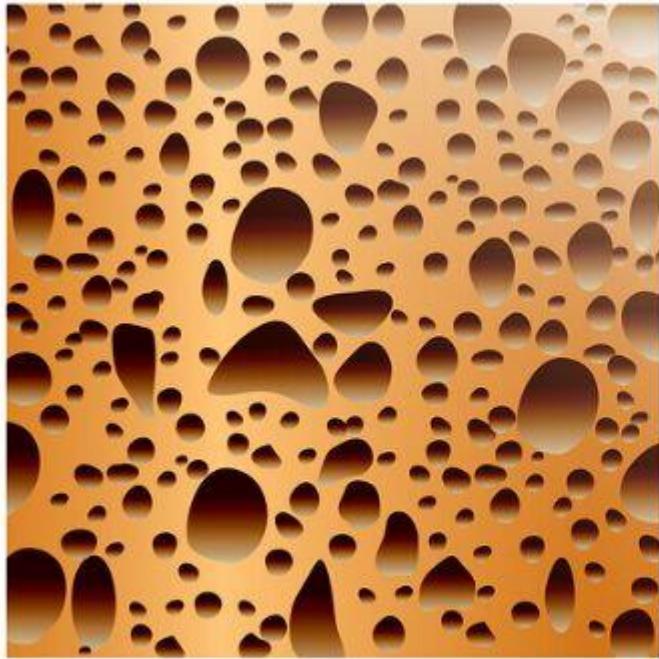

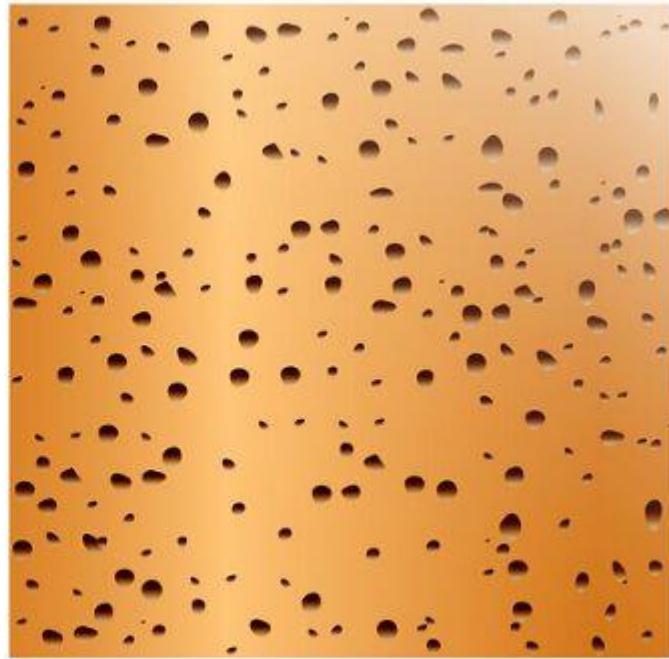
- *hipoestrogenemija* je veoma slična menopauzalnoj.
- I jedna i druga, praćene su smanjenjem koštane gustine
- kod devojaka manifestuje osim *smanjenom gustinom kostiju* - **preranom osteopenijom i osteoporozom**, i *nepravilnim rastom i razvojem, sazrevanjem kostiju*

Poremećaj koštane gustine-osteoporoza

- Osteoporoza je sistemsko metaboličko obolenje koje se karakteriše smanjenom koštanom masom i poremećenom mikroarhitekturom koštanog tkiva sa promenom biomehaničkih osobina skeleta.
- To dovodi do povećane fragilnosti kostiju i povećanog rizika od njihovog preloma.

OSTEOPOROSIS

NORMAL BONE

- Sportistkinje koje nemaju menstruaciju gube (upravo u tim godinama kada se najvise mineralizuju kosti) 2-6% koštane mase godišnje u periodu amenoreje,
- može se manifestovati ukupnim gubitkom od oko 25% ukupne koštane mase tokom nekoliko godina kada bi trebalo da je zaparavo najintenzivnija akumulacija koštane mase

- koštana gustina njihovih kostiju odgovara gustini 60-godišnjih žena,
- trostruko veći rizik za spontane frakture i frakture izazvane minimalnim opterećenjima.

Common Fracture Sites

Komplikacije osteoporoze

- stres frakture (odn prelomi zamora),
- prelomi vrata butne kosti,
- kompresivni pelomi pršljenova,
- prelomi distalnih delova podlaktice mogu na duže vreme ili čak trajno udaljiti sportiskinju sa treninga i takmičenja

- Lekari koji rade sa aktivnim devojkama ili ženama,
  - **sportski radnici**
  - članovi sportskih tela
- podjednako dele odgovornost u prevenciji,
prepoznavanju i tretmanu trijade

Ako se dijagnostikuje sportska trijada, pristup problemu mora biti multidisciplinaran, u lečenju i ponovnom uključivanju u sport moraju biti uključeni

lekari,
nutricionisti,
psihoterapeuti,

trener,
roditelji,
klubske drugarice

Individualni pristup

- u optimalizaciji i režimu treninga,
  - usvajanje pravilnih navika u ishrani (adekvatan kalorijski unos, raznovrsnost korišćenih namirnica, adekvatan unos mikronutritijenata, pre svega kalcijuma)
- osnovne su prepostavke za **dobru prevenciju i lečenje sindroma sportske trijade.**

Posledice po zdravlje

Female Athlete Triad & Components

- Moguće kardiovaskularne posledice (manjak estrogena)
- Moguće negativne posledice po sadašnje i buduće zdravlje kosti
- Povećan rizik za osteoporozu i frakture u budućnosti
- Stres frakture
- Reproduktivna disfunkcija
- Metaboličke posledice

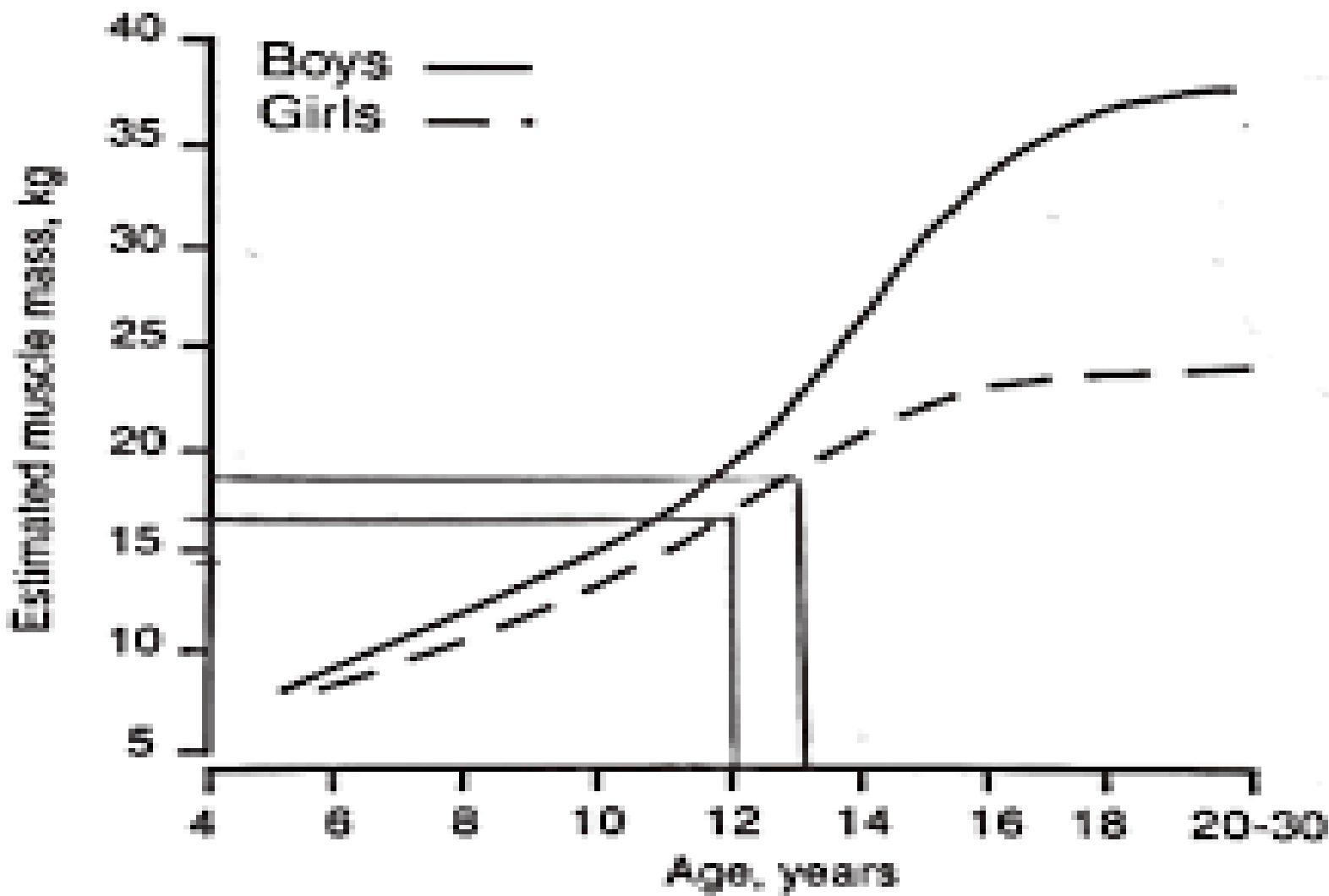
Повећање мишићне масе

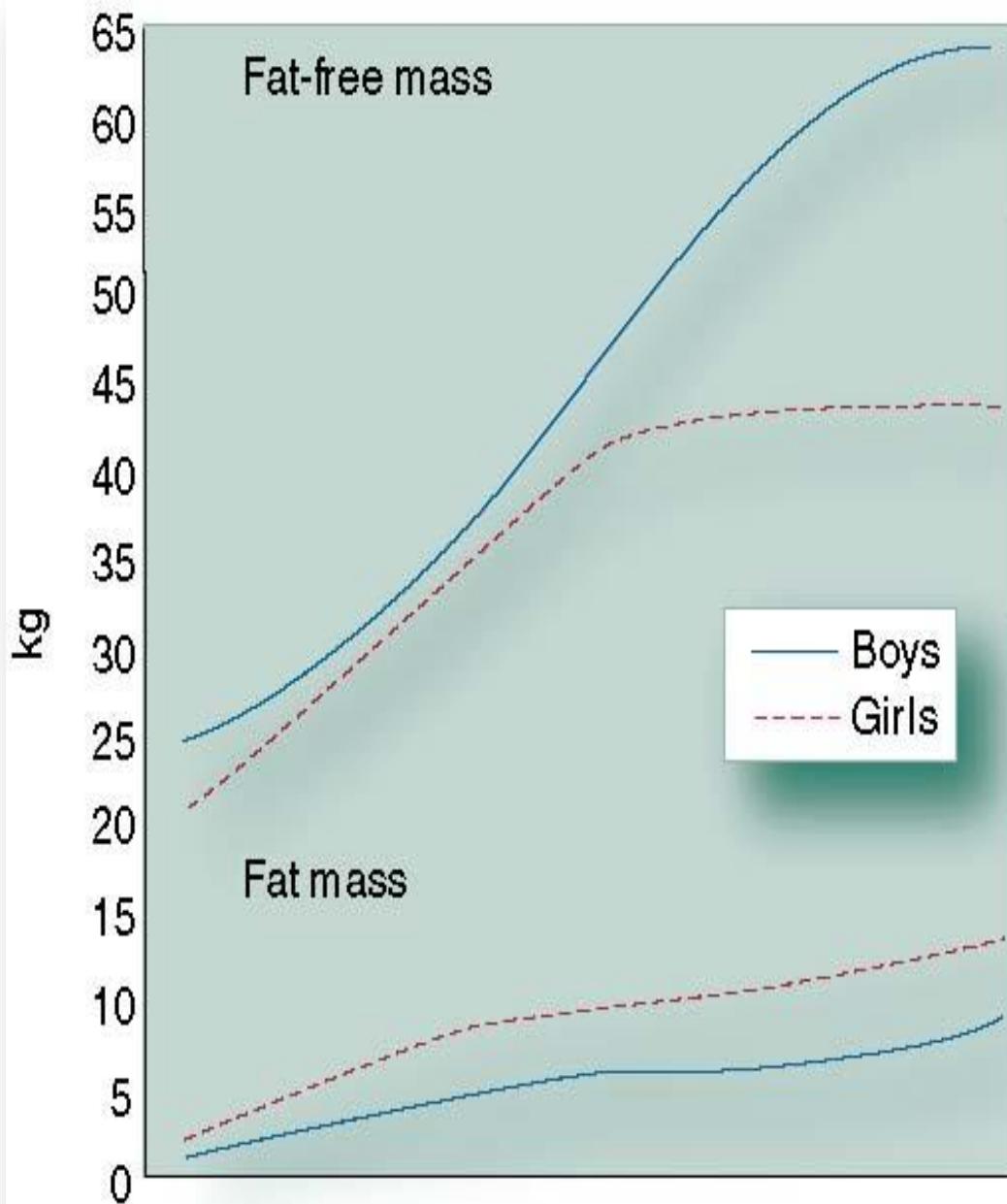
- **Мишићна маса констатно расте са порастом ТМ**
  - 25% од ТМ на рођењу
  - 30 до 35% од ТМ код одрасле жене (estrogen)
  - 40 до 45% од ТМ код одраслог мушкарца (testosteron)
  - *Pik у 16 до 20 год (девојчице), 18 до 25 год (деца) – хипертрофija и повећање дужине саркомере*

Мишићни раст

- Максимално повећање мишићне масе код жена од 16 до 20 година
- Максимално повећање мишићне масе код мушкараца од 18 до 25 година (хипертрофија и повећање дужине саркомера)
- Значајно повећање концентрације хормона (тестостерон / естроген, хормон раста, фактор раста сличан инсулину)

Changes in Muscle Mass With Age

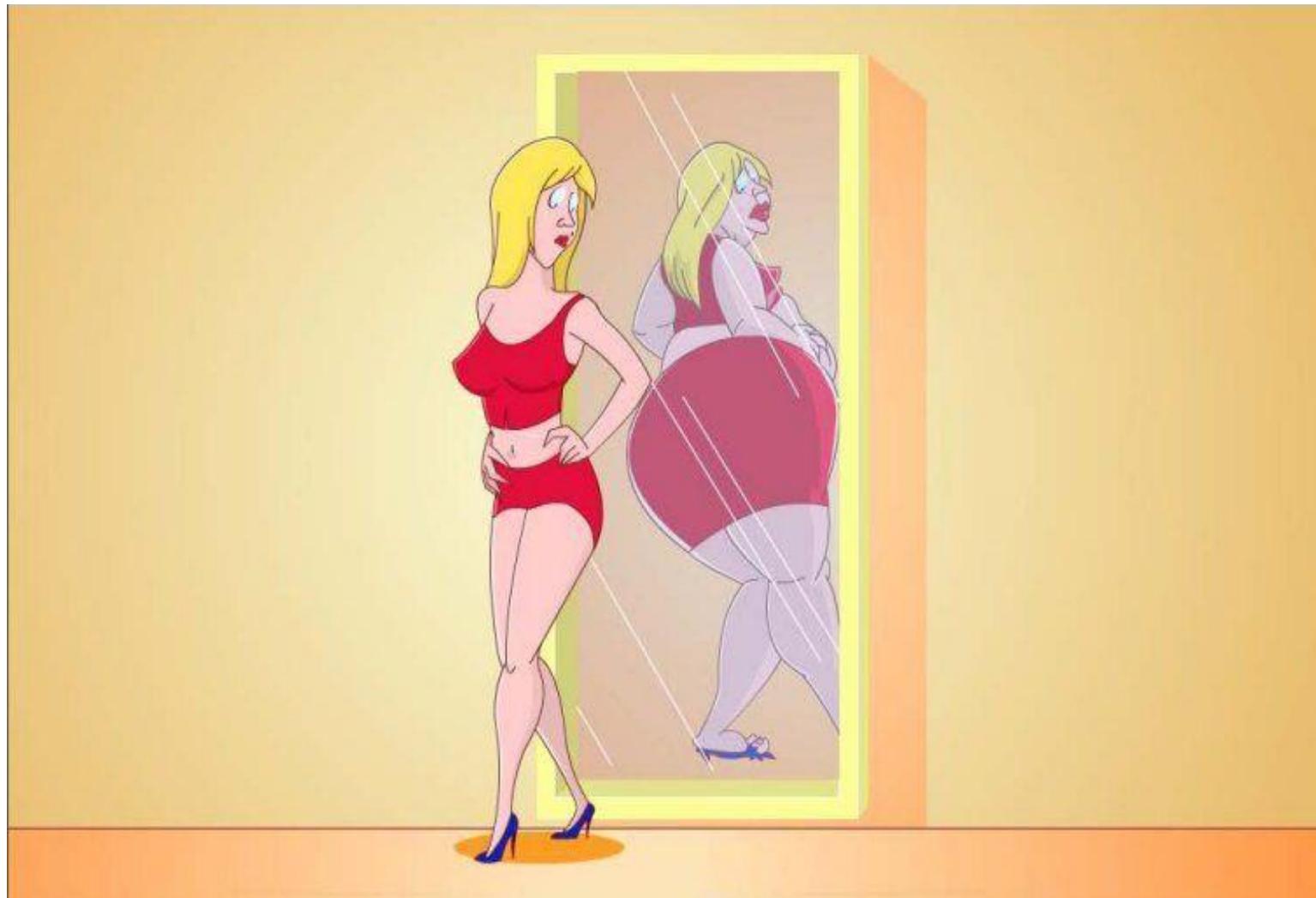
Kod žena

- Mišićne ćelije su gracilnije i manjih dimenzija
- Veća je količina masti izmedju snopova mišićnih vlakana

Al sam lep

Al sam ružna

IN THE MIRROR

Мишићно ткиво и психомоторни развој

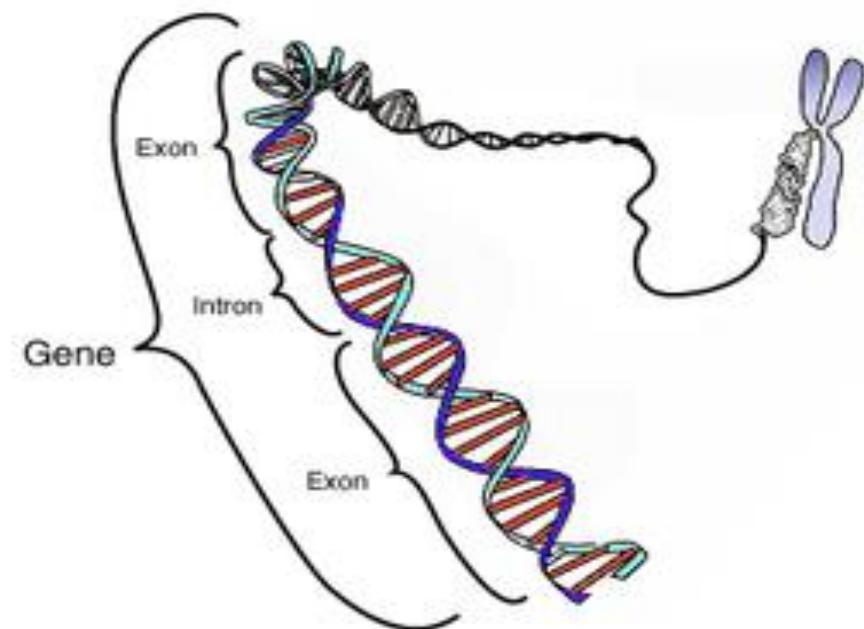
U okviru psihomotornog razvoja dešavaju se i promene psihofizičkih karakteristika:

- brzine,
- snage,
- izdržljivosti,
- koordinacije i
- fleksibilnosti

- njihov razvoj nije u potpunosti istovremen i koordiniran.
- Postoje periodi (**6-8 godina, pubertet**) kada se do tada delimična usklađenost izgubi zbog **neravnomernog razvoja neke od psihomtronih karakteristika**

Motorni razvoj

- usko povezan sa razvojem svih funkcionalnih sistema u organizmu i
  - razvojem psihičkog života
- velikim delom genetski opredeljen

МОТОРИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

СНАГА

ГИПКОСТ

БРЗИНА

ОКРЕТНОСТ

ИЗДРЖЛИВОСТ

ГОДИШЊИ ПРИРАСТ У ВИСИНУ (ЦМ)

10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
0

ГИПКОСТ

СНАГА

АЕРОБНА
ИЗДРЖЉИВОСТ

БРЗИНСКА
ИЗДРЖЉИВОСТ

КООРДИНАЦИЈА И
РАВНОТЕЖА

АГИЛНОСТ

БРЗИНА

Брзина реакције и фреквенција
покрета

БРЗИНА

Дужина корака

6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18

УЗРАСТ (године)

RAZVOJ BRZINE

- Brzina je sposobnost da se motorna radnja izvrši u što kraćem vremenskom intervalu.

U sebi sadrži tri osnovne komponente:

- brzinu reagovanja (reakcionalno vreme)
- brzinu pojedinačnog pokreta
- frekvenciju pokreta (tempo)
- BRZINA CELOKUPNIH MOTORNIH RADNJI

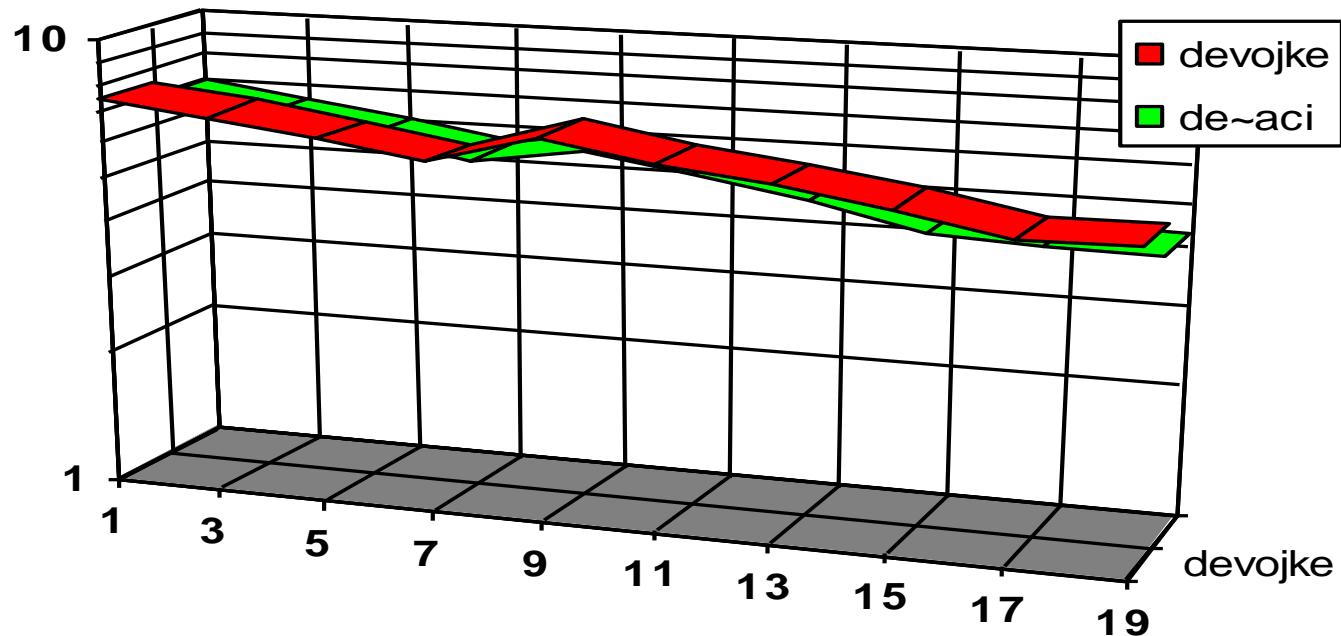
- brzina neuromišićnog reagovanja u velikom procentu zavisi od nasleđa-genetike (97%),
- brzina pojedinačnog pokreta manje (50%) a
- tempo najmanje sa njom u vezi

Stilizovanjem tehnike do savršenstva, ove dve komponente su postale uveliko zavisne od specijalnih treninga i dugotrajnog rada.

- one se prve i gube nakon duže pauze pa je
- potreban ponovan početak u radu sa tehničkim finesama radi stvaranja "stereotipa", pokreta koji je kao posledica velikog broja ponavljanja postao sastavni deo automatizma u reagovanju.

RAZVOJ BRZINE

(trčanje 30m/s)

- Period od kada se uspešno može trenirati i poboljšavati brzina počinje od 10-11 godine.

- Najbrži porast brzine se otkriva **nakon završenog puberteta** kada je CNS potpuno sazreo
- ovaj porast može tumačiti sadejstvom spoljašnjih faktora koji nailaze na potpuno pripremljenu podlogu

- Maksimalna brzina registrovana kod sportista između 20-25 god
- kod školske omladine je registrovan pad brzine posle 20 godina
- brzina muškaraca postepeno opada, tako da je u periodu od 50-55 godina na nivou deteta od 8 godina
- **kod žena ovaj pad izrazitiji**, pa već od 30-34 godine njihova brzina se smanji na nivo sedmogodišnje devojčice

- Sa stanovišta zdravlja, brzina nije presudan elemenat i njen opadanje ne znači značajniju promenu onih fizičkih karakteristika koje sa zdravljem imaju mnogo više kontakta, (izdržljivost, fleksibilnost i donekle snaga)

RAZVOJ MIŠIĆNE SILE

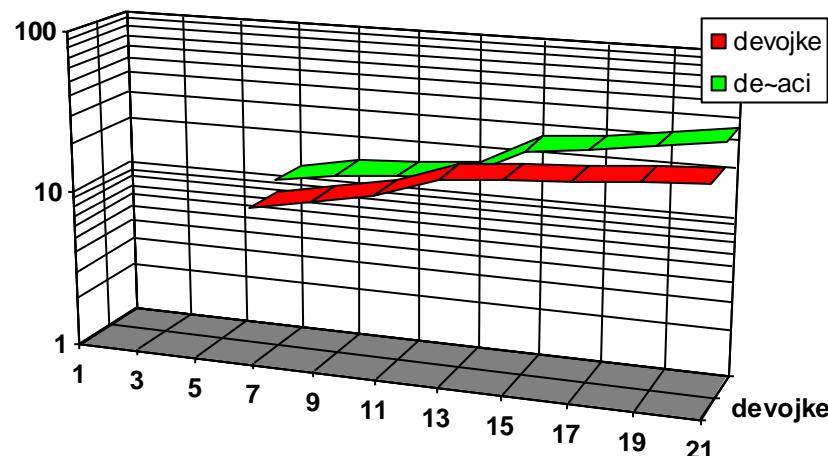
- *SILA - sposobnost mišića da savladaju spoljašnji otpor ili otpor koji je prouzrokovан sopstvenom težinom pomoću kontrakcije,*
- *SNAGA mišića - rad mišića u jedinici vremena protiv sile zemljine gravitacije u savlađivanju otpora koji se pruža kontrakciji ($N\cdot kp/m/s \times 9.81$)*

Vrsta kontrakcije mišića

- statička ili izometrijska (gde ne dolazi do kvantitativne promene u dužini mišićnog vlakna i pored kontrakcije)
- dinamička ili izotonička, gde je u procesu kontrakcije sastavni elemenat skraćenje mišićnih vlakana

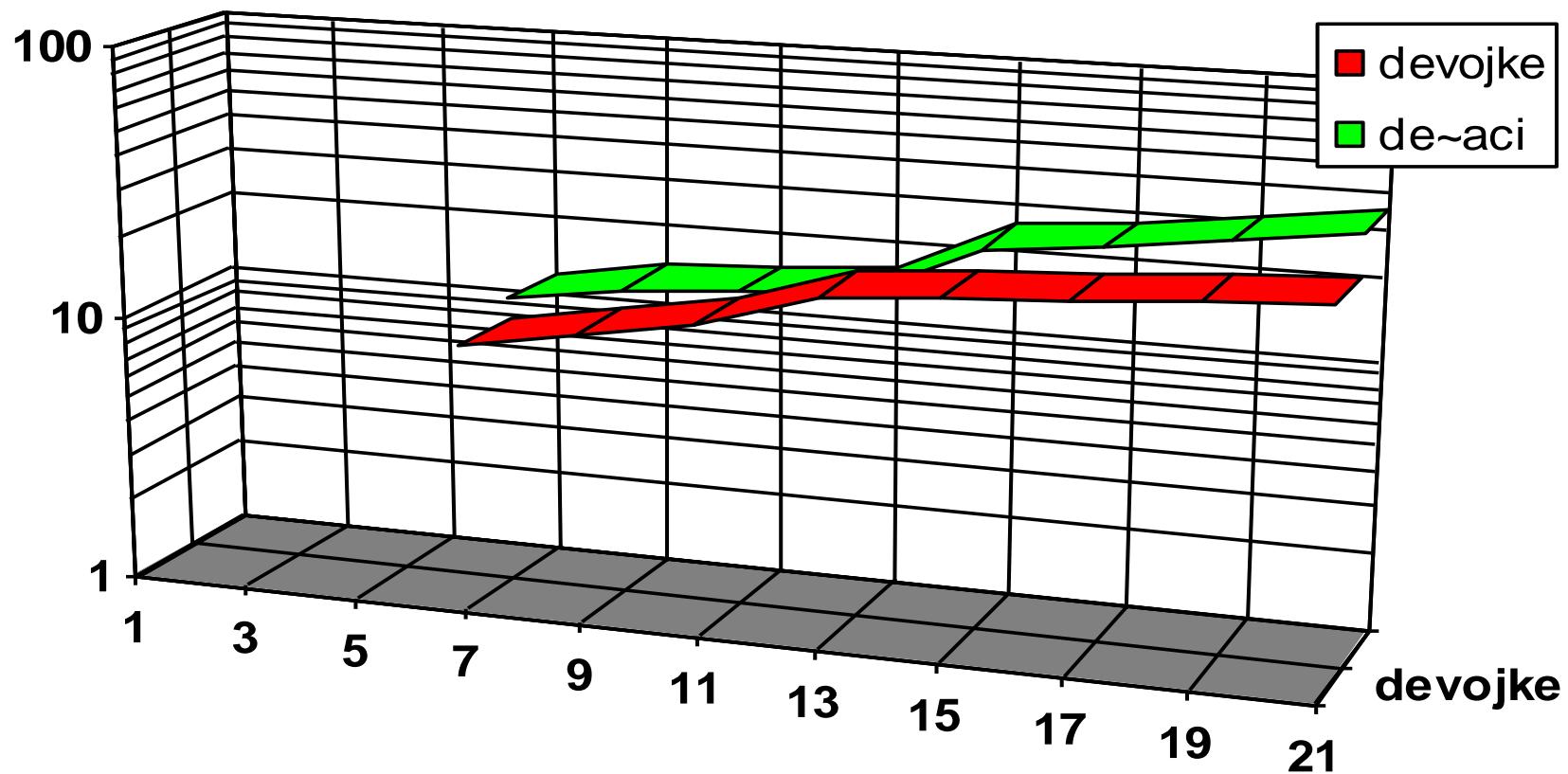
pomeranje polaznih tačaka pripoja mišića u prostoru

- razvoj snage kod dečaka i devojčica podjednako i ravnomerno razvija do puberteta
- muškarci imaju izrazit porast snage dok je on kod devojčica umeren - sila stiska šake mladića u 18-oj godini veća za oko 20kp (196 Nt)

RAZVOJ MIŠIĆNE SILE

(dinamometrija stiska šake)

- Промене у мишићној снази повезане са процесом развоја
- **Максимално повећање снаге: 1,2 године након фазе брзог раста и 0,8 година након фазе дебљања.**
- Максималне вредности снаге: Око 20 година код нетренираних жена
- Између 20 и 30 код нетренираних мушкараца.

- Kod odraslih žena mišićna snaga je oko 50-70% snage muškaraca
- Odnos snaga/MT posle puberteta mnogo veća kod muškaraca
- Značajno kod sportova gde se MT oslanja na relativno male mišiće ruku i ramenog pojasa (gimnastika)
- Od značaja gde MT mora da se za kratko vreme ubrza (skokovi)

- mišićna sila se razvija do 30-te godine
(analiza najboljih rezultata svetskih teškoatletičara pokazuje da su najbolje rezultate postizali tek posle 30-te godine)

- Snaga se može razvijati i pod uticajem androgenih hormona, (testosterona)

- razvoj snage **pre završetka puberteta** može ići **samo u pravcu razvoja eksplozivne snage.**
- Nju treba razvijati do početka puberteta bez dopunskog opterećenja sa tegovima već na osnovu sopstvene težine,
- po početku puberteta sa malim težinama, (2-3kg), u manjim serijama sa što bržim ponavljanjem

- Po završetku puberteta može se preći na razvoj statičke mišićne sile
- za ovaj proces pravo vreme je završetak rasta (posle 17 godine kod devojčica a 19-te godine kod dečaka).

- kod devojaka treba voditi računa o specijalnim anatomskim karakteristikama trbušnih organa i organa urogenitalnog trakta,
- težine koje se upotrebljavaju treba da budu prilagođene individualnim mogućnostima.

- Kod muškaraca je potrebno pratiti eventualni razvoj deformiteta kičmenog stuba i grudnog koša, što
- automatski isključuje bilo kakav staticki trening snage

A.

B.

A.

B.

C.

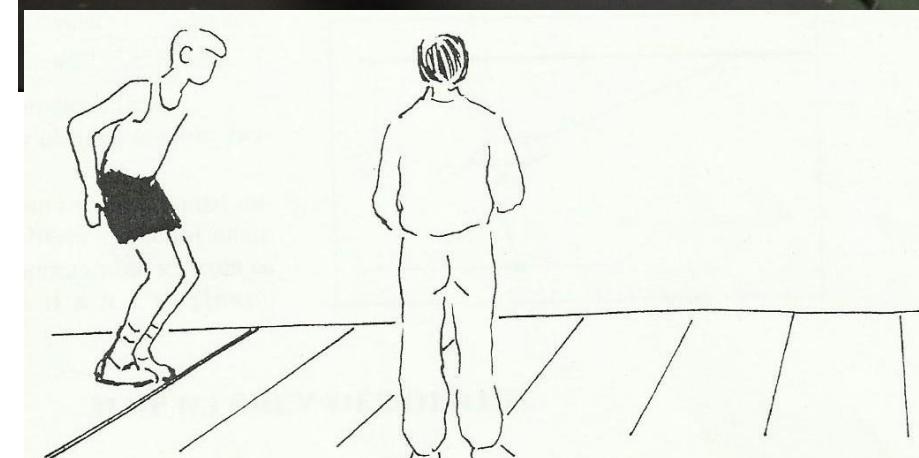
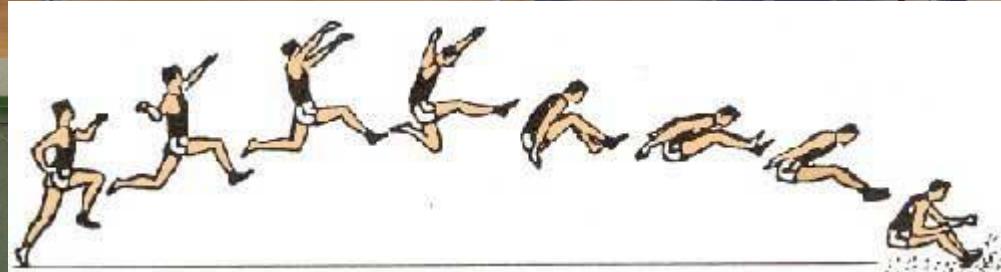
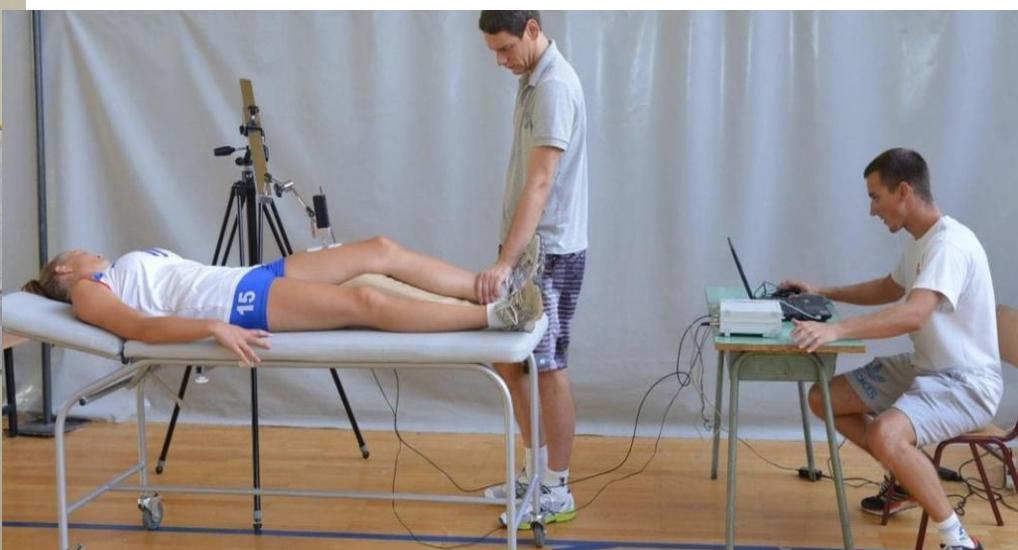
a

b

b

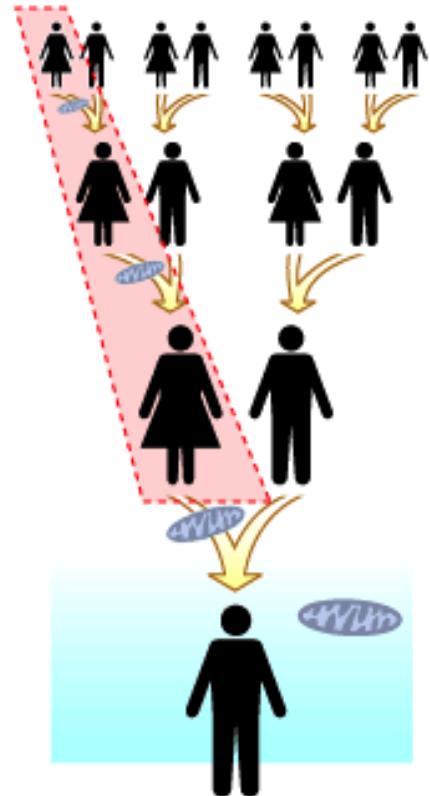
RAZVOJ IZDRŽLJIVOSTI

- sposobnost da se što duže vreme vrši određeni rad bez smanjenja njegove efektivnosti
- nivo sposobnosti koju nazivamo izdržljivošću KVS-a, možemo meriti nivoom potrošnje kiseonika (VO_2) pri maksimalnom aerobnom radu u jedinici vremena

- veoma opredeljena nasleđem
- u biti ove sposobnosti leže biohemijske karakteristike ćelijskog disanja, tj. sposobnost oksidativnih enzima u mitohondrijama kao i njihov broj i raspoređenost duž kripti mitohondrija, da kvalitetno vrše oksidativne procese i na taj način obezbede energiju za dugotrajan fizički rad

- izrazita bitnost pola (ženskog) u prenosu genetskih šifara za strukturu mitochondrija
(majke nose genetsku šifru)

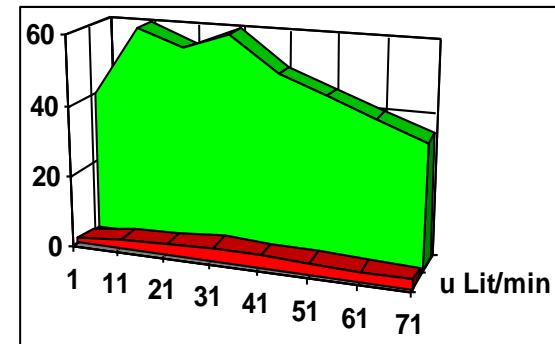
Mitochondrial DNA is inherited from a single lineage.

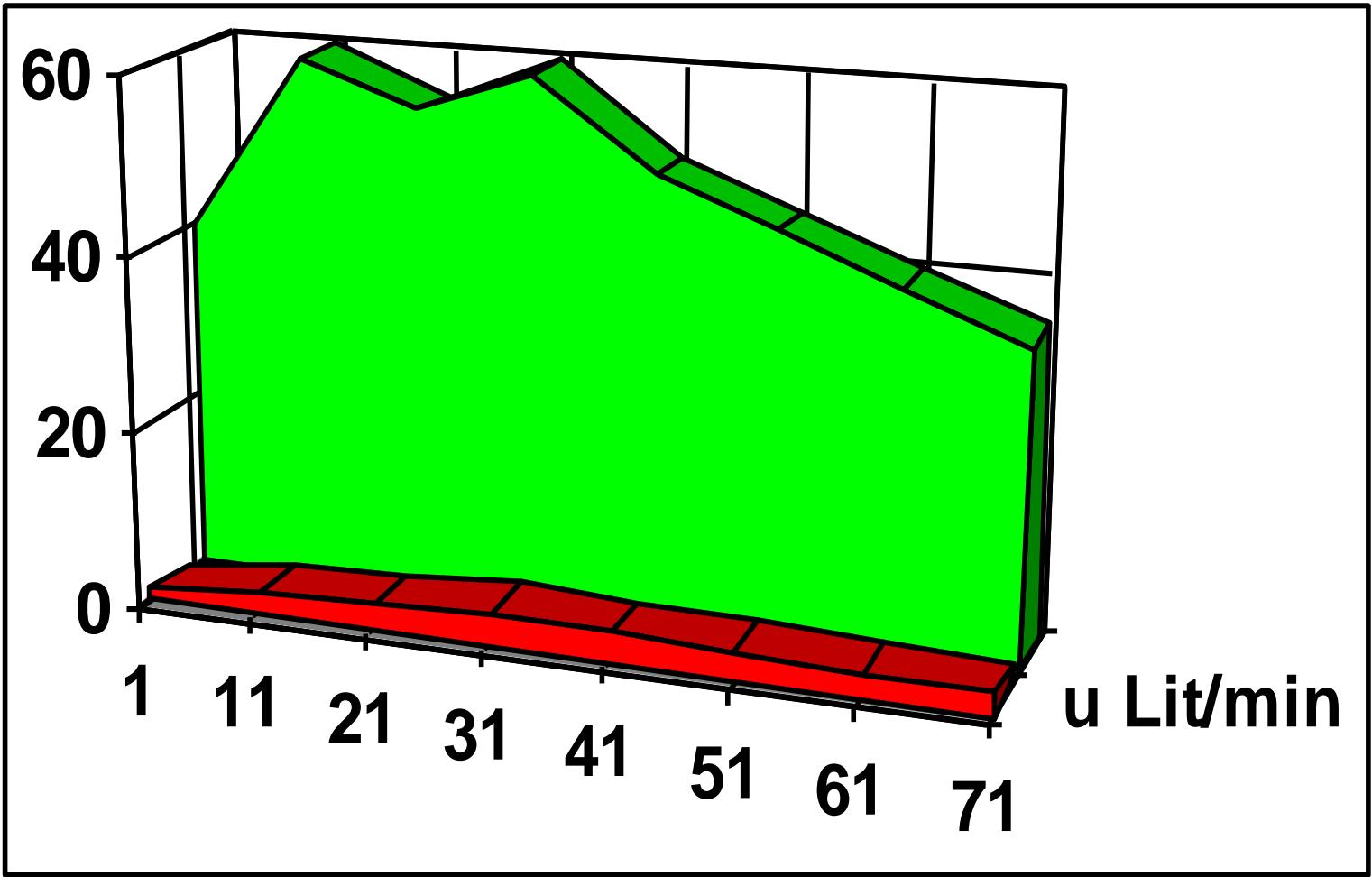

- **završetak** biološkog sazrevanja oksidativnih enzima u mitohondrijama - **kraj 5-te godine života.**

- spoljašnji faktori svega 20-30%.
- nedostatak izdržljivosti (kvalitetnih aerobnih sposobnosti), u dečijem uzrasnom periodu je ogromni limitirajući momenat u trenažnom procesu bez koga nema rezultata u velikoj većini sportova

- Sa opštim rastom i razvojem povećava se i nivo aerobnih sposobnosti (moći) u apsolutnom smislu.
- u pojedinim momentima telesnog razvoja relativna potrošnja kiseonika na TM može ili da zaostaje ili pak što se ponekad desi u sredini puberteta znatno poveća

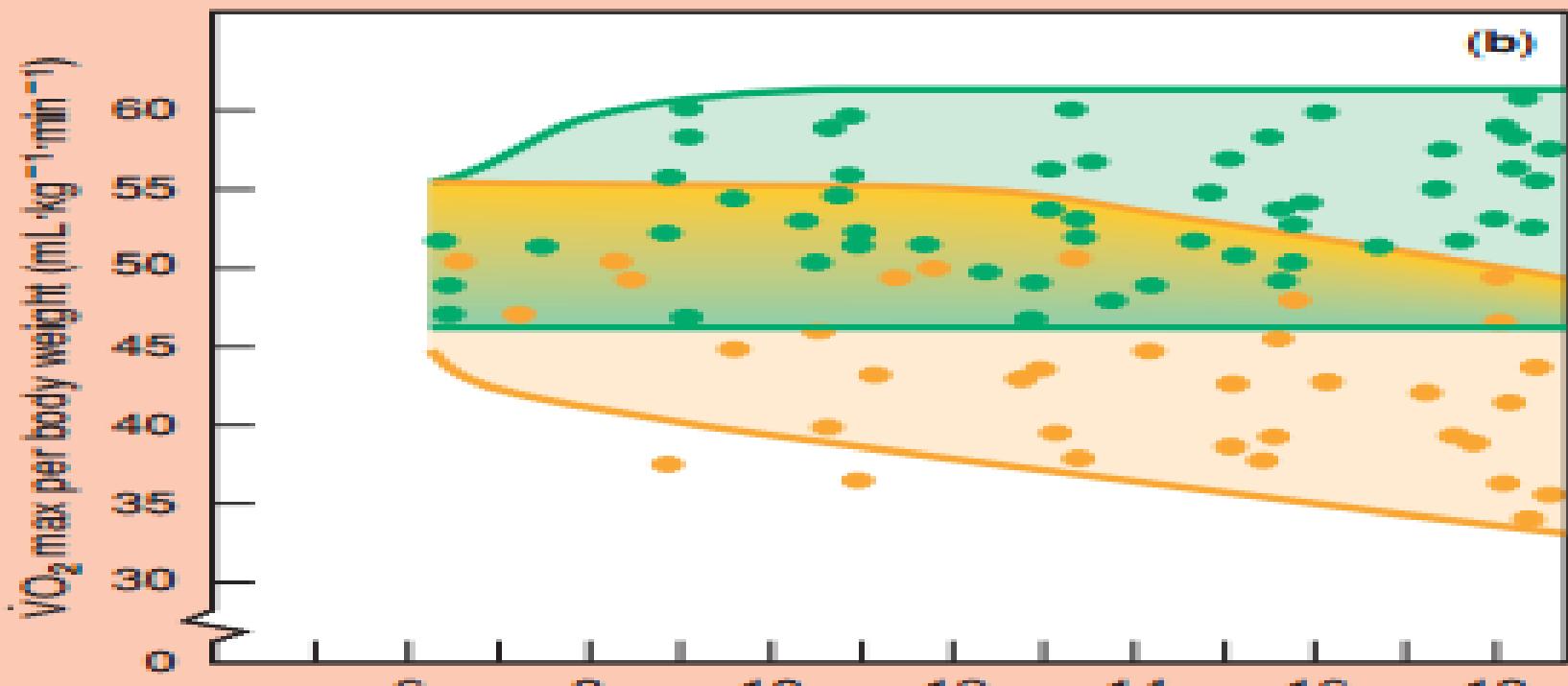
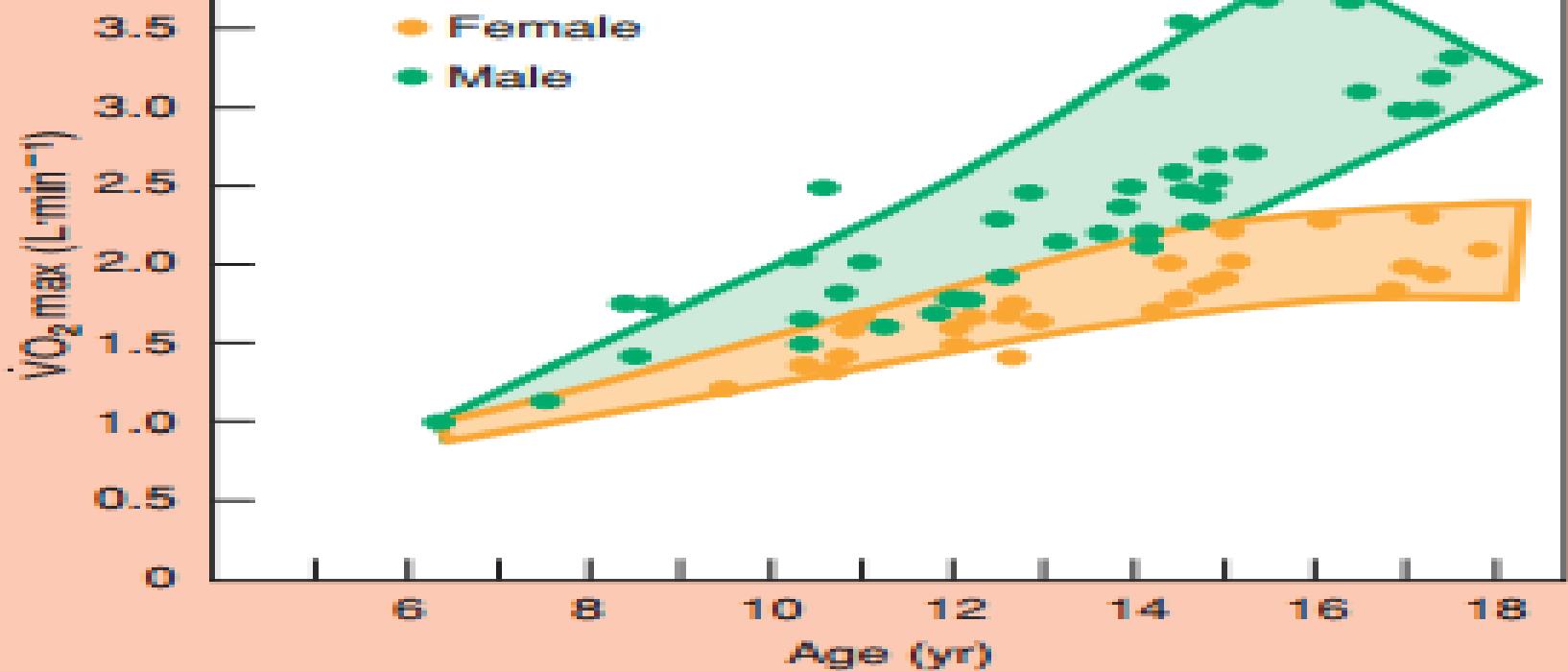

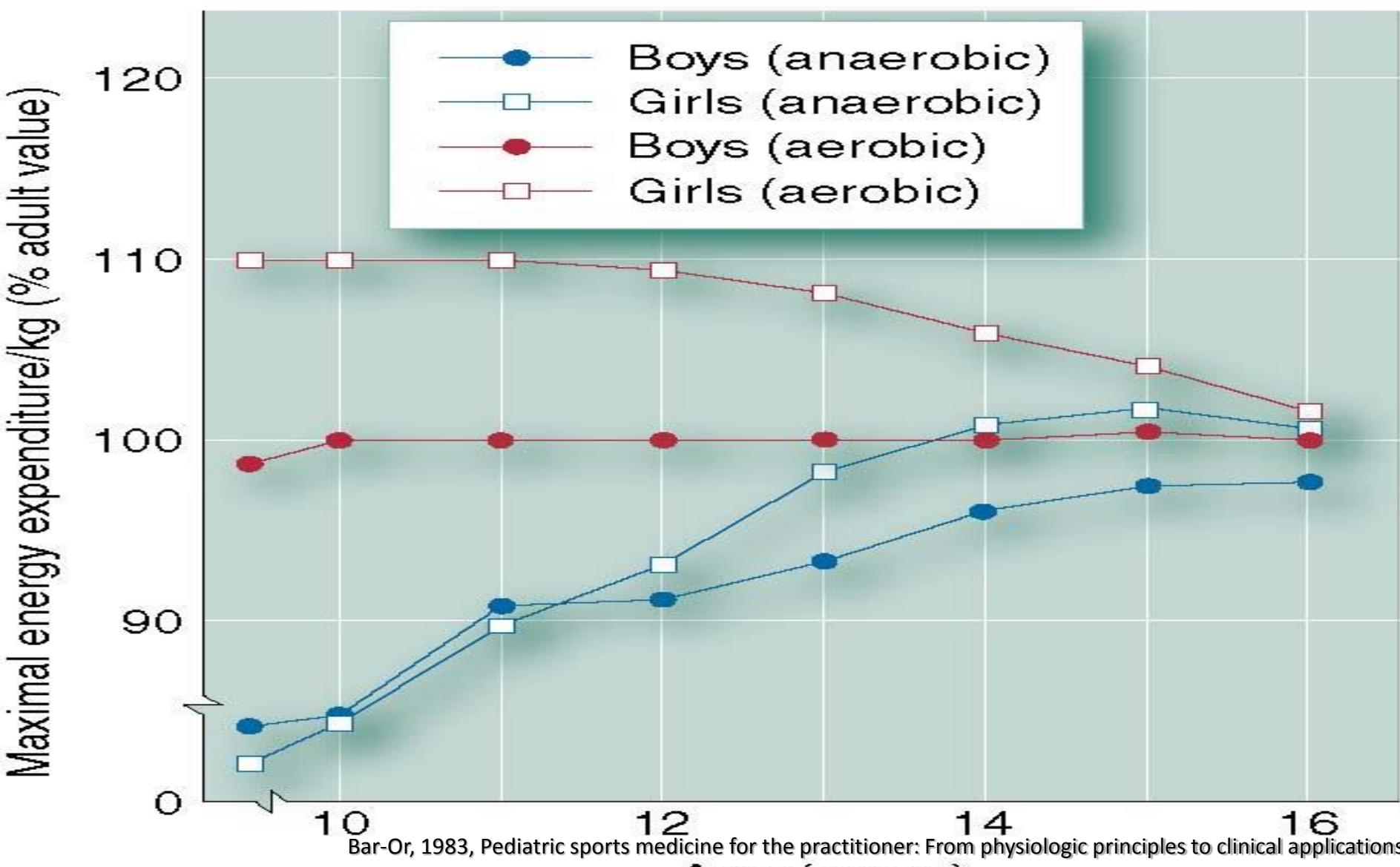
- Najbolje rezultate u sportovima izdržljivosti sportisti postižu u periodu između 25-35 god.
- Kod ljudi koji se ne bave treningom, opšti nivo izdržljivosti opada sa starenjem zbog uticaja spoljašnjih faktora (starenje krvnih sudova, pušenja, promene na srčanom mišiću, gojaznosti)

- U desetoj godini života i dečaci i devojčice imaju **podjednake** vrednosti potrošnje kiseonika u absolutnim vrednostima (ali s obzirom na TM devojčica koja je u tom periodu veća, relativne vrednosti se znatno razlikuju).
- Razlike u relativnim vrednostima koje se kreću od 10-15% (do po nekim autorima čak 32%), ostaju i u zrelog dobu i predstavljaju bitnu funkcionalnu razliku, naročito u sportovima izdržljivosti.

- Čak i ako se zbog većeg % masnog tkiva potrošnja O₂ izrazi po bezmasnoj komponenti (LBM) razlika je još uvek u korist muškaraca za 18%

Razvoj aerobnih i anerobnih karakteristika kod dece

Deca imaju **smanjen kapacitet za anaerbro vežbanje** zbog niskog sadržaja glikogena i aktivnosti glikolitičkih enzima u mišićima

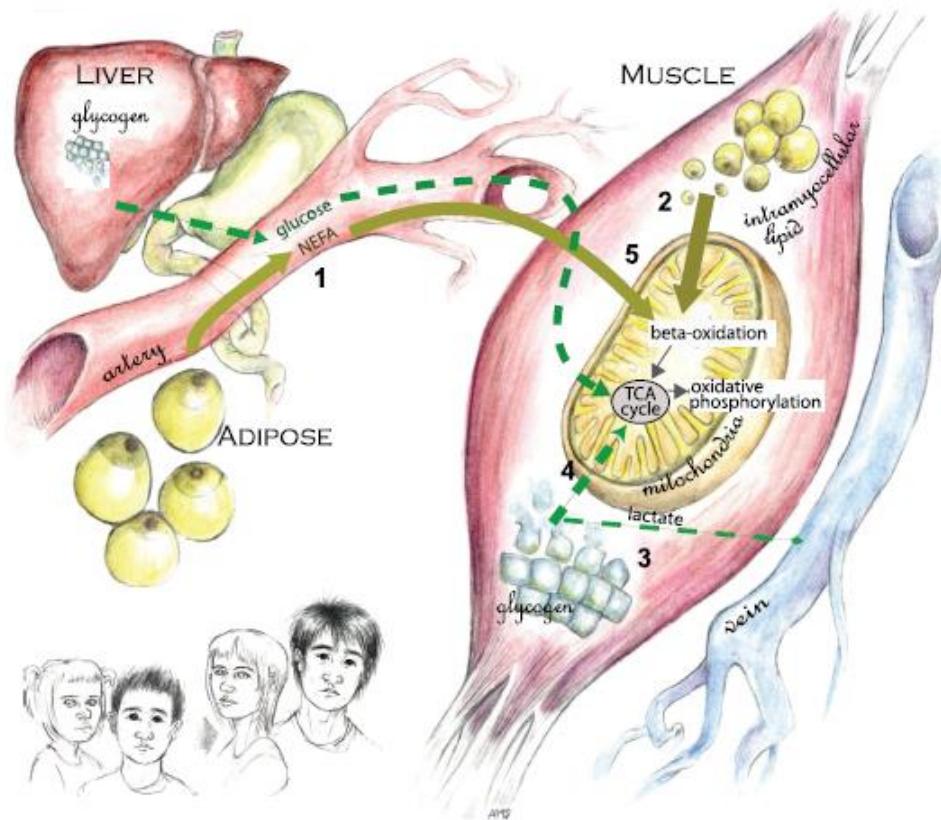

Fig. 2. Substrate flux during prolonged moderate-intensity exercise in youth. Fuel utilization during exercise differs in children compared with adults. Before puberty, youth rely less on carbohydrate and more on lipid as a fuel source. When carbohydrate intake (i.e., exogenous carbohydrate) occurs during exercise, prepubertal children have a higher relative rate of exogenous carbohydrate oxidation compared with adults. As children develop through puberty, the greater reliance on lipid and exogenous carbohydrate as the 2 main fuel sources during exercise is lost. The possible mechanisms for the unique patterns of fuel utilization in youth may include 1) a greater provision of nonesterified fatty acids (NEFA) and a reduced provision of hepatic-derived glucose into the circulation, 2) a greater reliance on intramyocellular lipids for oxidation, 3) a reduced muscle glycogen content, 4) reductions in key glycolytic enzymes in skeletal muscle, or 5) increased fatty acid transport into mitochondria.

RAZVOJ OKRETNOSTI I SPRETNOSTI

- *Sposobnost vršenja složenih motornih radnji za koje je potrebno učešće centara za ravnotežu i visokih centara za koordinaciju pokreta*
- psihomotorna karakteristika
- burno razvija razvojem motorne kore i funkcije malog mozga i do puberteta je ovaj razvoj usklađen sa rastom i razvojem ostalih motornih segmenata.

- često se **u pubertetu**, zbog pojačanog tempa razvoja, **pojave određene disharmonije** pa tako i na polju okretnosti, do tada spretno i brzo dete postane tromo i trapavo.
- Ovo stanje bi trebalo da se povuče posle završetka puberteta

Podela

- **opštu** (svojstvenu svakom)
- mera razvoja-mera sazrevanja CNS i **genetski je u najvećoj meri determinisana**

- **specifična okretnost** (okretnost za pojedine vrste motornih radnji koje su skopčane sa komplikovanim i dugotrajnim učenjem kao što su to okretnost u pojedinim sporstkim igrama i okretnost u gimnastici).

Ovaj tip okretnosti se RAZVIJA i vrlo brzo gubi nakon prestanka rada na njoj

Specifičnu okretnost ne može se razviti nikakvim vežbanjem kod onih kod kojih je ta okretnost nisko genetski determinisana

- opšta okretnost - genetska osobina pod snažnim uticajem spoljašnje sredine i predstavljala okretnost u normalnim uobičajenim radnjama koje su prisutne u motorici svakog čoveka.

Okretnost čine

- **Ravnoteža**

najzahvalnija za testiranje i konstruisan je veliki broj testova.

Najpoznatiji (prihvaćen od Eurofita) je Flamingo balans test - predstavlja test opšte okretnosti

- **Koordinacija**

- Okretnost je fizička sposobnost gde žene pokazuju više i bolje rezultate
- zbog ove činjenice i izmišljene gimnastičke discipline u kojim velika dostignuća mogu postići samo žene (vežbanje na gredi).

- Okretnost se može zadržati na relativno visokom nivou (uz vežbanje) veoma dugo i
- ne postoje pouzdani podaci koji bi decidirano odgovorili kada se ona smanjuje ili gubi.
- Najverovatnije da se ovaj proces dešava od onog momenta kada prestaje vežbanje (u biti vežbanja je UČENJE CNS DA VRŠI SPECIFIČNU RADNJU).

- Opšta okretnost je prisutna kod fizički aktivnih osoba do kasne starosti
- delom i zbog gubitka ostalih komponenti fizičkih sposobnosti, specifcna okretnost gubi nešto ranije

- Smatra se da se sa vežbama okretnosti može započeti u bilo kom periodu razvoja

- Smatra se da se sa vežbama okretnosti može započeti u bilo kom periodu razvoja

Fleksibilnost

- **fleksibilnost** je psihomotorna karakteristika koja je **bolje razvijena kod žena**

- Dete se rađa sa povećanim tonusom kompletne mukkulature.
- Ovaj tonus se postepeno smanjuje sa sazrevanjem i mijelinizacijom nervnih puteva piridalnog nervnog sistema i već krajem treće godine tonus mukkulature je u normalnim granicama

- Fleksibilnost se može povećati vežbanjem i potrebno je na njoj stalno raditi.
- Sa starenjem se deo fleksibilnosti gubi ukoliko se ne vežba

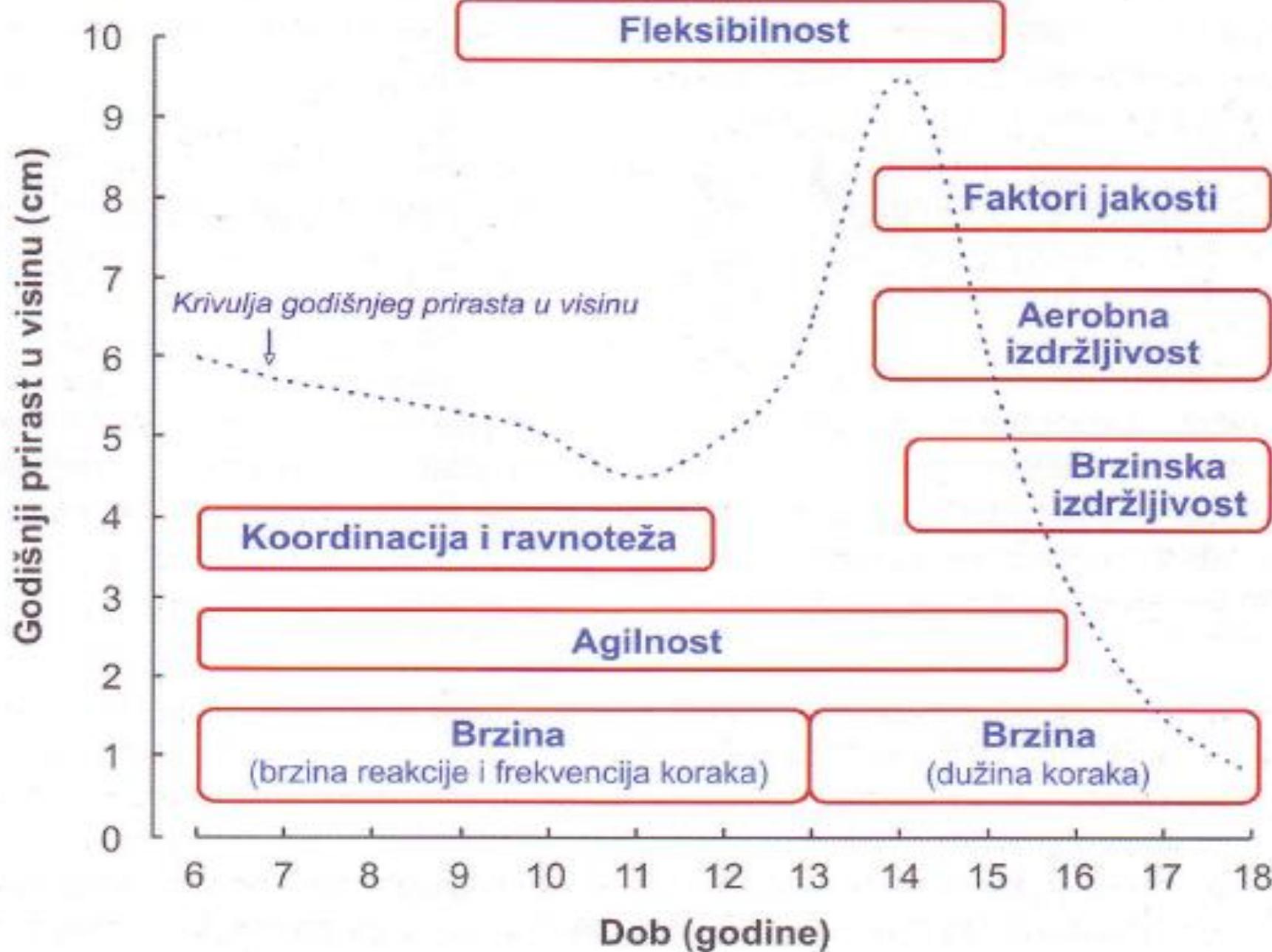

- najbolji period za početak treninga ove antropomotoričke osobine bi bio od 8-10 godine (Medved)

Vrsta motoričke sposobnosti i vreme za početak treninga

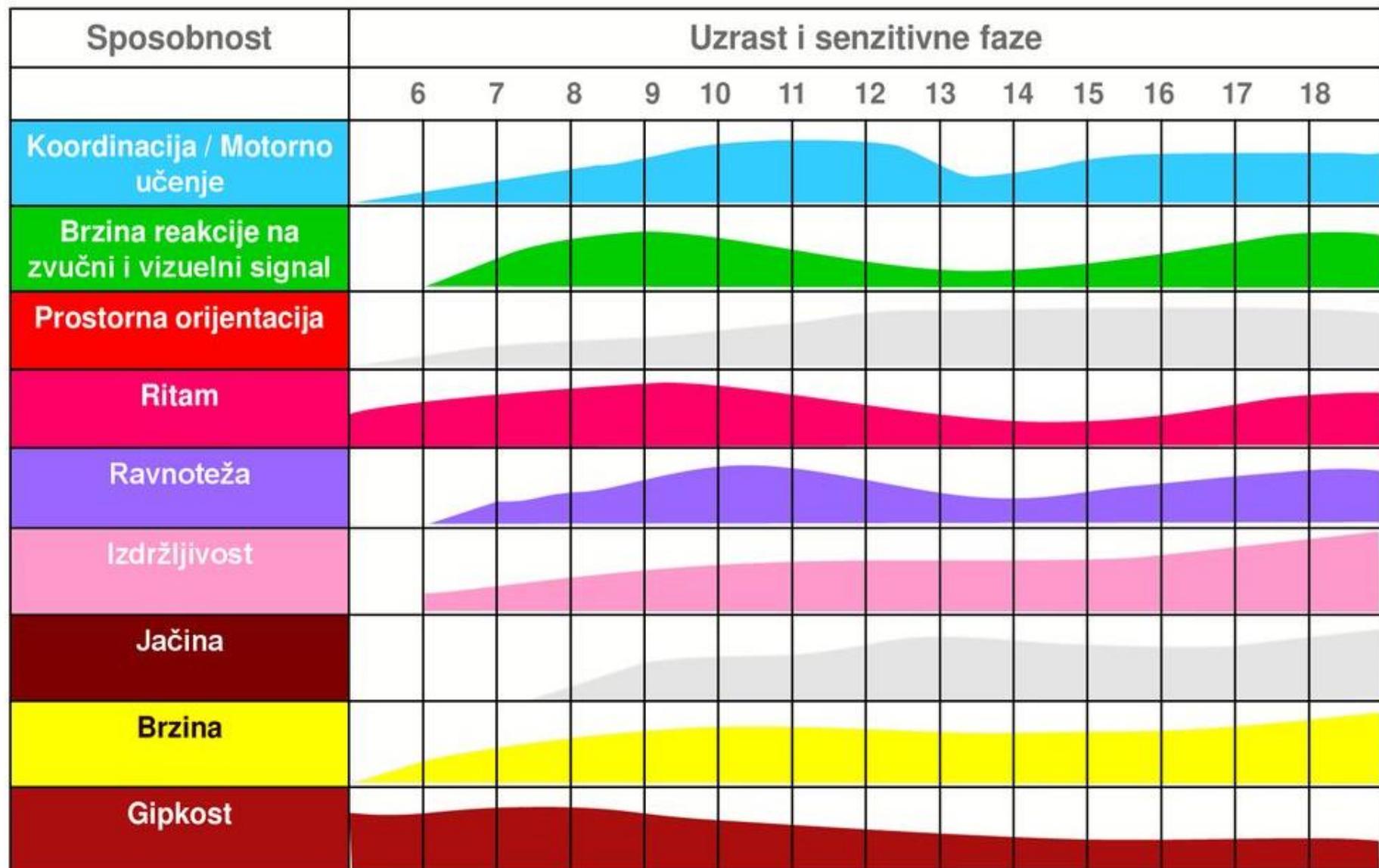
- Izdržljivost 4-5 god
- Fleksibilnost 8-10 god
- Brzina 10-11 god
- Snaga 13/14* (13+1+1)
- Anaerobna izdržljivost 12/14 *

*muškarci

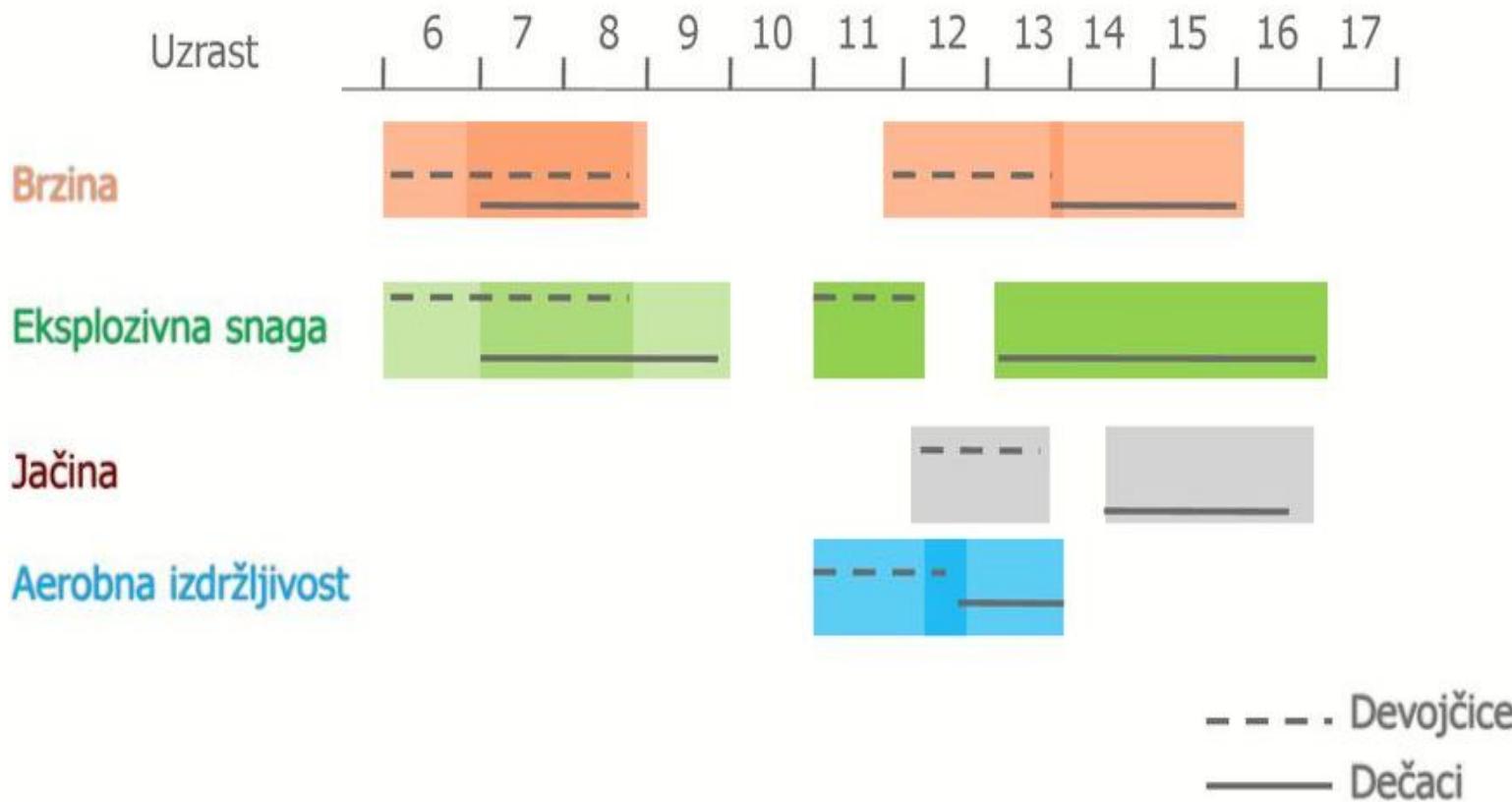

Senzitivni periodi za razvoj motoričkih sposobnosti

Senzitivni periodi za razvoj motoričkih sposobnosti (Viru, 1998)

UMESTO ZAKLJUČKA

Hronološka starost

6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 +

Godine treniranja

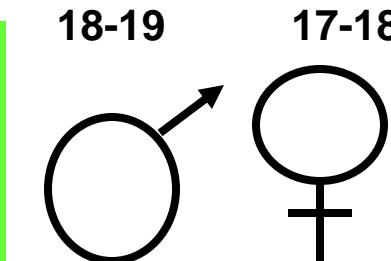
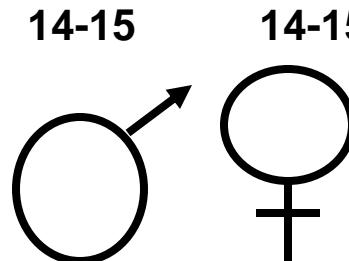
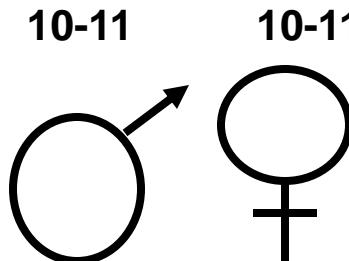
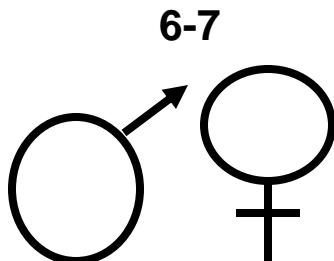
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 +

FUNdamentalno

**Treniranje u cilju
treniranja**

**Treniranje u cilju
takmičenja**

**Treniranje u cilju
pobede**

9-10

13-14

13-14

17-18

16-17

21-22

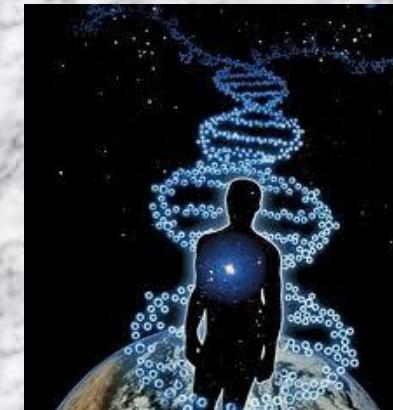
20-21

Šta je potrebno za ostvarivanje vrhunskih rezultata?

.....Iz ugla NAUKE.....

SUPERIORNA **DNK**